

STEVNING

til

Oslo tingrett

Oslo, 14. november 2022

Saksøker 1: Norges Naturvernforbund
Mariboës gate 8, 0183 Oslo

Prosessfullmektig: Advokat Asle Bjelland
CMS Kluge Advokatfirma AS

Rettslig medhjelper: Advokat Ina Ytterstad Bjørnrå
CMS Kluge Advokatfirma AS

Saksøker 2: Natur og Ungdom
Torggata 34, 0183 Oslo

Prosessfullmektig: Advokat Amund Noss
CMS Kluge Advokatfirma AS

Rettslig medhjelper: Advokatfullmektig Sigurd Høines
CMS Kluge Advokatfirma AS

Saksøkt: Staten v/Klima- og miljødepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet
Postboks 8013 Dep, 0030 Oslo

Saken gjelder: Gyldigheten av offentlige tillatelser til deponering av gruveavfall i Førdefjorden

**CMS Kluge Advokatfirma
Stavanger**
Olav Kyrres gate 21, Herbarium
Postboks 277
4068 STAVANGER

Tel: 51 82 29 00
Fax: 51 82 29 01
E-post: post@cms-kluge.com

CMS Kluge Advokatfirma Oslo
Bryggegate 6
Postboks 1548, Vika
0117 OSLO

Tel: 23 11 00 00
Fax: 23 11 00 01
E-post: post@cms-kluge.com

CMS Kluge Advokatfirma Bergen
Allehelgensgate 2
Postboks 394 Sentrum
5805 BERGEN

Tel: 55 21 98 00
Fax: 55 21 98 01
E-post: post@cms-kluge.com

Organisasjonsnummer

913 296 117 MVA

Bank

9685.27.21690 (driftskonto)
8396.07.70946 (driftskonto EUR)
9685.27.21755 (klientmidler)
9685.27.54068 (eiendomsmegling)
SWIFT: HANDNOKK

1	SAKEN I ET NØTTESKALL	4
1.1	Formålet med søksmålet	4
1.2	Tillatelsene bygger på en uriktig forståelse av EØS-rettslige miljøkrav	4
1.3	Det finnes en bedre driftsform uten sjødeponi som skulle ha vært utredet og pålagt	4
1.4	Miljøkonsekvensene vil bli mer alvorlige enn det som er forutsatt i tillatelsene	5
2	SØKSMÅLSGJENSTAND, RETTSLIG INTERESSE, AKTØRENE I SAKEN	5
2.1	Søksmålsgjensstand	5
2.2	Saksøkerne	6
2.3	Rettslig interesse	6
2.4	Øvrige aktører i saken	6
3	RETTSLIGE UTGANGSPUNKTER	8
3.1	Vannforskriften og vanndirektivet	8
3.2	Avfallsforskriften og mineralavfallsdirektivet	8
3.3	Forurensningsloven	9
3.4	Mineralloven	9
3.5	Utredningsplikten	10
4	KRONOLOGISK GJENNOMGANG: REGULERINGSPLAN OG UTSLIPPSTILLATELSE	10
4.1	Innledning	10
4.2	Kommunal behandling av reguleringsplan og søknad om utslippstillatelse	10
4.3	Miljødepartementet overtar behandlingen av reguleringsplanen og utslippstillatelsen	12
4.4	Miljødepartementet innhenter innspill og vurderinger	13
4.5	Miljødepartementet ber om ytterligere informasjon i 2013	16
4.6	Oppdaterte anbefalinger etterspørres i 2014	17
4.7	Det gjennomføres en ny runde med vurderinger og anbefalinger i 2015	21
4.8	Reguleringsplanen ble godkjent av Kommunaldepartementet i vedtak av 17. april 2015	23
4.9	Miljødepartementet ga utslippstillatelse i vedtak av 5. juni 2015	24
4.10	Klagen ble ikke tatt til følge ved kongelig resolusjon 19. februar 2016	25
5	KRONOLOGISK GJENNOMGANG: DRIFTSKONSESJON OG ENDRINGER VEDR. UTSLIPPSTILLATELSEN	26
5.1	Nordic Mining sendte søknad om driftskonsesjon 1. februar 2019	26
5.2	Endringer i prosjektet innebar endrede forutsetninger for utslippstillatelsen	26
5.3	Direktoratet for mineralforvaltning tildelte driftskonsesjon 17. juni 2020	27
5.4	Miljødirektoratet omgjorde ikke utslippstillatelsen i beslutning av 26. juni 2020	27
5.5	Flere aktører påklaget driftskonsesjonen i perioden juli-august 2020	28
5.6	Ytterligere oppfølging av utslippstillatelsen	28
5.7	Næringsdepartementet opprettholdt driftskonsesjonen i vedtak 6. mai 2022	29
5.8	Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan av 3. juli 2022	30
5.9	Høring av Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan	30
6	TVISTER MELLOM NORDIC RUTILE OG ARCTIC MINERAL	31
7	NÆRMERE OM GRUVEVIRKSOMHETEN OG ALTERNATIVE DRIFTSFORMER	31
7.1	Innledning	31
7.2	Begreper og Engebøforekomsten	31
7.3	Nordic Minings planlagte prosjekt	32

7.4	Alternative driftsformer – deponering av bergmasser	35
7.5	Alternative driftsformer - ressursutnyttelsen.....	39
8	FORVALTNINGEN HAR IKKE VURDERT ALTERNATIVE DRIFTSFORMER.....	41
8.1	Innledning.....	41
8.2	Hva har blitt utredet?	41
8.3	Forvaltningen har ikke vurdert alternative driftsformer	43
9	MILJØKONSEKVENSENE VIL BLI MER ALVORLIGE ENN DET SOM ER FORUTSATT I TILLATELSENE.....	46
9.1	Kort om Førdefjorden	46
9.2	Kort om det tillatte sjødeponiet	48
9.3	Generelt om miljøkonsekvenser ved sjødeponi	48
9.4	Partikkelspredning.....	49
9.5	Nanopartikler og matsikkerhet.....	51
9.6	Sjødeponiets konsekvenser for naturmangfoldet er undervurdert	53
10	RETTSLIGE ANFØRSLER – INNLEDNING	55
11	TILLATELSENE ER GITT I STRID MED VANNFORSKRIFTEN § 12	55
11.1	Overordnet om vannforskriften og vanndirektivet	55
11.2	Inngangsvilkårene i vannforskriften § 12 første ledd	56
11.3	Vilkårene i vannforskriften § 12 annet ledd og vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 tredje avsnitt.....	56
11.4	Feil i vurderingen etter vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b medfører ugyldighet	57
11.5	Vilkårene i vannforskriften § 12 annet ledd bokstav c er ikke oppfylt	58
12	TILLATELSENE ER GITT I STRID MED AVFALLSFORSKRIFTEN KAPITTEL 17	60
12.1	Innledning.....	60
12.2	Utslippstillatelsen inneholder ikke en godkjent avfallshåndteringsplan	60
12.3	Etterfølgende godkjennelse av avfallshåndteringsplan er ikke tilstrekkelig	62
12.4	Unntaket om unødvendig duplisering av informasjon kommer ikke til anvendelse	63
12.5	Forurensningstillatelsen må kjennes ugyldig.....	64
13	ANDRE MANGLER VED UTREDNINGEN OG VURDERINGEN AV ALTERNATIVER.....	64
13.1	Innledning.....	64
13.2	Sløsing med ressurser kan ikke tillates etter mineralloven § 43, jf. § 1 og § 2	65
13.3	Unødvendig forurensning kan ikke tillates etter forurensningsloven § 11	65
13.4	Skjønnsutøvelsen bygger på uriktige faktiske forutsetninger	66
13.5	Alternative driftsmetoder er mangelfullt utredet	66
14	MANGLER VED UTREDNINGEN OG VURDERINGEN AV DEPONIETS MILJØKONSEKVENSER	67
14.1	Skjønnsutøvelsen bygger på uriktige faktiske forutsetninger om miljørisiko.....	67
14.2	De negative miljøkonsekvensene er mangelfullt utredet.....	67
15	OPPSUMMERING OVER DOKUMENTER SOM BEGJÆRES FREMLAGT	68
16	VIDERE SAKSFORBEREDELSE, BERAMMELSE, RETTSMEKLING	69
17	PÅSTAND	69

1 SAKEN I ET NØTTESKALL

1.1 Formålet med søksmålet

Formålet med dette søksmålet er hindre deponering av gruveavfall i Førdefjorden. Naturvernforbundet og Natur og Ungdom vil nedlegge felles påstand om at de statlige tillatelsene til gruvevirksomhet basert på omfattende sjødeponering er ugyldige.

Dersom organisasjonene gis medhold, vil det måtte stilles andre krav til en eventuell gruvevirksomhet i dette området. Det er mulig å utvinne de verdifulle mineralene uten å sette fjordens økosystem og andre næringsinteresser i spill.

De rettslige innsigelsene mot tillatelsene kan sammenfattes i tre hovedpunkter:

- Tillatelsene bygger på en uriktig forståelse av EØS-rettslige miljøkrav
- Det finnes en bedre driftsform uten sjødeponi som skulle ha vært utredet og pålagt
- Miljøkonsekvensene vil bli mer alvorlige enn det som er forutsatt i tillatelsene

1.2 Tillatelsene bygger på en uriktig forståelse av EØS-rettslige miljøkrav

Forvaltningen har oversett at vanndirektivet, som Norge er forpliktet til å etterleve, oppstiller strengere krav enn det som følger av de generelle reglene i forurensingsloven.

Den økologiske tilstanden i ytre del av Førdefjorden er i dag klassifisert som god. I utslippstillatelsen er det lagt til grunn at sjødeponering vil *«medføre at vannforekomstens økologiske tilstand forringes til dårlig kvalitet»*.

Vanndirektivet oppstiller et generelt forbud mot slik forringelse av vannkvaliteten og angir hvilke vilkår som må være oppfylt for at det skal kunne gjøres unntak.

Et av vilkårene i vanndirektivet er at tiltaket må være nødvendig på grunn av *«overriding public interest»*. I den norske vannforskriften, som skal gjennomføre vanndirektivet i norsk rett, har dette vilkåret ikke kommet med. Denne feilen har forplantet seg videre til forvaltningsvedtakene. Vedtakene inneholder ingen vurdering av om kravet til *«overriding public interest»* er oppfylt. De momentene som har vært utslagsgivende for at tillatelsene ble gitt, er momenter som ville hatt svært liten vekt i en slik vurdering. Tillatelsene er altså ugyldige fordi de bygger på en uriktig forståelse av de EØS-rettslige miljøkravene etter vanndirektivet.

Tillatelsene ble dessuten gitt før det foreslå en godkjent avfallshåndteringsplan. Dette er i strid med mineralavfallsdirektivet og en selvstendig grunn til at tillatelsene er ugyldige.

1.3 Det finnes en bedre driftsform uten sjødeponi som skulle ha vært utredet og pålagt

Det vil bli ført bevis for at det finnes en alternativ driftsform som gjør det mulig å hente ut mineraler uten å anlegge sjødeponi. Det foreligger konkrete planer som er kvalitetssikret av Norges fremste fagmiljøer. Den avgjørende forskjellen er at hele uttaket gjøres under bakken (underjordsdrift). Dermed unngås både dagbrudd og sjødeponi. Denne driftsformen vil også legge til rette for en bedre utnyttelse av mineralressursene.

Det følger av vannforskriften og vanndirektivet at tiltaket bare kan tillates dersom det ikke er teknisk og økonomisk mulig å utvinne mineralene uten å forringe vannforekomsten. Dette grunnleggende vilkåret er ikke oppfylt.

Det er en grunnleggende systemsvikt at Miljødepartementet og Næringsdepartementet ikke har samordnet sitt arbeid. Miljødepartementet har gitt tillatelse til sjødeponering uten å vurdere om det, basert på bergverksfaglig kompetanse, kan stilles krav som gjør det mulig å unngå sjødeponi. Næringsdepartementet har gitt driftskonsesjon basert på et premiss om at sjødeponering allerede er godkjent og ansett som miljømessig forsvarlig.

I utredningen om ny minerallov (NOU 2022:8) er det påpekt at det er *«nødvendig med bergfaglig kompetanse for å stille mer konkrete, tilpassede krav til avfallsminimering og -håndtering»*. Det uttales at *«god samordning og godt*

samarbeid mellom forurensningsmyndighetene og [de bergfaglige myndighetene] er en forutsetning for å stille konkrete vilkår til mineralvirksomhet som effektivt kan avbøte negative miljøkonsekvenser».

I denne saken har et slikt samarbeid vært fraværende. Det har aldri blitt tilstrekkelig utredet eller grundig vurdert om det bør stilles krav om ren underjordsdrift. Et slikt krav skulle vært stilt.

1.4 Miljøkonsekvensene vil bli mer alvorlige enn det som er forutsatt i tillatelsene

Tillatelsene legger til grunn at tiltaket vil få svært alvorlige konsekvenser for miljøet. Vurderingene er likevel basert på beskrivelser av miljøkonsekvensene som er for optimistiske. I tillatelsene er det lagt til grunn at «*sannsynligheten for spredning av partikler vurderes som lav*». Det hevdes at «*risikoen for partikkelspredning og derigjennom mulige konsekvenser for blant annet laks og andre marine arter [...] er blitt grundig utredet*». Realiteten er imidlertid at departementene er på kollisjonskurs med statens viktigste fagmiljø på dette området.

Havforskningsinstituttet har uttalt at «*kunnskapsgrunnlaget har klare faglige mangler*» og at «*spredning av finpartikulært materiale [er] en mulig trussel mot det marine økosystemet i Førdefjorden også utenfor deponi-området*». Det påpekes at det er store usikkerheter i de gjennomførte simuleringene av partikkelspredning og sedimentering.

Havforskningsinstituttet har også uttalt gruveavfallets fysiske egenskaper ikke er tilstrekkelig beskrevet. Dette gjelder «*spesielt med hensyn til partikkelstørrelsesfordelingen og andel nanopartikulært materiale*». Ifølge Havforskningsinstituttet er det «*ikke mulig å beregne partikkelspredning*» uten kunnskap om disse egenskapene. Mikro- og nanopartikler utgjør en selvstendig stressfaktor for det marine miljø og kan få betydning for mattrygghet og omdømmet til norsk sjømat.

I høringsuttalelsen til søknad om driftskonsesjon uttalte Havforskningsinstituttet at den planlagte deponeringen av gruveavfall i Førdefjorden «*vil føre til svært langvarig og betydelig økosystemforringelse og representerer etter vår vurdering ikke en bærekraftig bruk av fjorden*».

2 SØKSMÅLSGJENSTAND, RETTSLIG INTERESSE, AKTØRENE I SAKEN

2.1 Søksmålgjenstand

Saken gjelder gyldigheten av tre vedtak:

For det første gjelder saken gyldigheten av kongelig resolusjon av 19. februar 2016 (bilag 92) som stadfester Klima- og miljødepartementets opprinnelige vedtak om utslippstillatelse av 5. juni 2015 til Nordic Rutile AS. Disse vedtakene innebærer i korte trekk at Nordic Rutile får rett til å drive forurensende virksomhet etter forurensningsloven § 11 i forbindelse med utvinning og oppredning av rutil (titandioksid) fra Engebøfjellet. Forurensningen består særlig i etableringen av et sjødeponi i Førdefjorden, hvor tiltakshaver har fått tillatelse til å deponere 250 millioner tonn avgangsmasser. Det er sjødeponiet som er sakens kjerne.

For det andre gjelder saken gyldigheten av Klima- og miljødepartementets vedtak av 23. november 2021 (bilag 113) i klagesak om revidert tillatelse for forurensende virksomhet etter forurensningsloven § 11 for Nordic Rutile. I vedtaket opprettholdt Klima- og miljødepartementet Miljødirektoratets vedtak av 18. januar 2021 om revidert utslippstillatelse for Nordic Rutile. Revisjonen knytter seg hovedsakelig til endret kjemikaliebruk. Det er Klima- og miljøverndepartementets avgjørelse i denne klagesaken som er det endelige vedtaket om tillatelse til forurensning i saken. Denne gjeldende tillatelsen etter forurensningsloven § 11 vil videre omtales som «**utslippstillatelsen**». De ulike vedtakene som nevnt vil også undertiden omtales som utslippstillatelser. Det vil i så fall fremgå av sammenhengen hvilket vedtak det vises til.

For det tredje gjelder saken gyldigheten av Nærings- og fiskeridepartementets vedtak av 6. mai 2022 (bilag 117) som opprettholdt Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbards vedtak av 17. juni 2020 om tildeling av driftskonsesjon til Nordic Rutile etter mineralloven § 43. Nærings- og fiskeridepartementets vedtak vil i

det videre omtales som «**driftskonsesjonen**». Driftskonsesjon etter mineralloven § 43 er nødvendig ved uttak av mineralforekomster på mer enn 10 000 m³ urørt (in situ) masse.

Dersom staten mener at noen av de vedtakene som angripes er erstattet av senere vedtak, bes det om at dette begrunnes i tilsvaret. I så fall vil saksøkerne vurdere om påstanden skal endres.

I utslippstillatelsen er det stilt vilkår om godkjenning av Nordic Rutiles avfallshåndteringsplan. Nordic Rutile innsendte forslag til avfallshåndteringsplan den 2. juli 2022. Planen er til behandling hos Miljødirektoratet. Avhengig av utfallet av direktoratets saksbehandling, kan det bli aktuelt å bringe avfallshåndteringsplanen inn i søksmålet.

2.2 Saksøkerne

Norges naturvernforbund er en forening med organisasjonsnummer 938 418 837 som blant annet har som vedtektsfestet formål å arbeide for å verne naturen og sikre livsmiljøet slik at menneskelig virksomhet ikke overskrider tålegrenser i naturen. Norges naturvernforbund vil heretter omtales som «**Naturvernforbundet**». Mer informasjon om Naturvernforbundet finnes på <https://naturvernforbundet.no/>.

Natur og Ungdom er en forening med organisasjonsnummer 970 261 451 som blant annet har som vedtektsfestet formål å arbeide for framsynt disponering av, vern om og en jevnere fordeling av verdens ressurser, gjennom opinionsskapende og aktiviserende arbeid blant ungdom. Mer informasjon om Natur og Ungdom finnes på <https://www.nu.no/>.

2.3 Rettslig interesse

Saksøkerne har rettslig interesse i søksmålet, jf. tvisteloven § 1-4 første ledd og beskrivelsen av formålet med søksmålet i punkt 1 ovenfor. Også de øvrige kravene i tvisteloven § 1-3 er oppfylt, jf. bl.a. HR-2020-2472-P avsnitt 7.

2.4 Øvrige aktører i saken

2.4.1 Innledning

Sakens faktiske side er kompleks og involverer mange aktører. I dette punktet vil saksøkerne derfor kort gjøre rede for de ulike aktørene, og gi en beskrivelse av hvordan disse vil omtales videre i stevningen.

2.4.2 Offentlige organer

Klima- og miljødepartementet skal ivareta regjeringens klima- og miljøpolitikk. Departementet het tidligere Miljøverndepartementet, men skiftet navn til Klima- og miljødepartementet den 1. januar 2014. Departementet vil for enkelhetens skyld heretter omtales som «**Miljødepartementet**», uavhengig av om det refereres til departementet før eller etter 2014.

Nærings- og fiskeridepartementet skal ivareta regjeringens nærings- og fiskeripolitikk. Departementet ble opprettet den 1. januar 2014 og består av det tidligere Nærings- og handelsdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet. Departementet vil heretter omtales som «**Næringsdepartementet**».

Kommunal- og distriktsdepartementet skal ivareta regjeringens kommunal- og distriktpolitikk. Departementet het tidligere Kommunal- og regionaldepartementet i perioden 1998-2013, og Kommunal- og moderniseringsdepartementet i perioden 2014-2020. Departementet vil heretter omtales som «**Kommunaldepartementet**».

Direktoratet for naturforvaltning var et direktorat som var underlagt Miljødepartementet. Heretter vil direktoratet omtales som «**Naturforvaltningsdirektoratet**».

Klima- og forurensningsdirektoratet var et direktorat som var underlagt Miljødepartementet. Heretter vil direktoratet omtales som «**Forurensningsdirektoratet**».

Miljødirektoratet er et direktorat som er underlagt Miljødepartementet. På direktoratets hjemmesider fremgår det at direktoratet er faglig uavhengig, men at det er underlagt politisk styring.¹ Direktoratet ble opprettet i 2013 ved sammenslåingen av Naturforvaltningsdirektoratet og Forurensningsdirektoratet.

Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard er et direktorat som er underlagt Næringsdepartementet. Direktoratet forvalter mineralloven og Bergverksordningen for Svalbard. Heretter vil direktoratet omtales som «**Mineraldirektoratet**».

Fiskeridirektoratet er et direktorat som er underlagt Næringsdepartementet. Direktoratet er organisert i fem regioner: Nord, Nordland, Midt, Vest og Sør.

Havforskningsinstituttet er et av de største marine forskningsinstituttene i Europa med ca. 1100 ansatte. Instituttet er en nøytral kunnskapsleverandør som driver forskning, rådgivning og overvåkning innenfor marine ressurser, marint miljø o.l. Instituttet er underlagt Næringsdepartementet.

Norsk institutt for vannforskning er et forskningsinstitutt for vannfaglige spørsmål. Instituttet driver med forskning, overvåkning, utredning og rådgivning. Heretter vil instituttet omtales som «**NIVA**».

Tillatelsene i saken gjelder utvinningen av mineral fra Engebøfjellet i tidligere Naustdal kommune. Den planlagte sjødeponeringen vil i hovedsak finne sted i en del av Førdefjorden som inngår i tidligere Naustdal kommune. Deponiet vil imidlertid strekke seg over kommunegrensen til Askvoll kommune. Begge kommunene har derfor vært planmyndighet for prosjektet. Ettersom kommunene har behandlet likelydende informasjon, og i det alt vesentlige har truffet likelydende vedtak i saken, vil saksøkerne kun fremlegge dokumentar fra Naustdal kommunes saksbehandling.

Naustdal kommune inngikk i Sunnfjord kommune da sistnevnte ble opprettet 1. januar 2020. Ettersom fremlagt dokumentasjon knytter seg til tidligere Naustdal kommunes befatning med saken, vil saksøkerne heretter omtale kommunen som «**tidligere Naustdal kommune**». Askvoll og tidligere Naustdal kommune var en del av Sogn og Fjordane fylkeskommune. Sogn og Fjordane inngår i dag i Vestland fylkeskommune.

2.4.3 Gruveselskaper

Nordic Rutile AS er et selskap med organisasjonsnummer 990 691 606 («**Nordic Rutile**») som blant annet har som vedtektsfestet formål å drive leting etter mineraler og metaller, gruvevirksomhet og teknologiutvikling.

Nordic Mining ASA er et selskap med organisasjonsnummer 989 796 739 («**Nordic Mining**») og med tilsvarende vedtektsfestede formål som Nordic Rutile. Nordic Mining er morselskapet til Nordic Rutile. Det var Nordic Mining som i utgangspunktet søkte om utslippstillatelse fra Miljødepartementet. Selskapet foretok imidlertid i 2012 en konsernintern overføring av sine eiendeler, rettigheter og plikter knyttet til selskapets planer for etablering av gruvevirksomhet i Engebøfjellet til fordel for datterselskapet Nordic Rutile. Det vises til brev sendt fra Kvale Advokatfirma på vegne av Nordic Mining til Miljødepartementet den 7. februar 2012.

Bilag 1: Brev fra Kvale Advokatfirma på vegne av Nordic Mining til Miljødepartementet 7. februar 2012

Formelt er det dermed Nordic Rutile som er rettighets- og pliktsubjekt etter utslippstillatelsen og driftskonsesjonen. Likevel er det i all hovedsak morselskapet Nordic Mining som i dag står for, og tidligere har stått for, kommunikasjon med offentlige myndigheter. For enkelhetens skyld, vil begge selskapene derfor i all hovedsak bli betegnet Nordic Mining. Der navnet Nordic Rutile likevel er benyttet, vil årsaken fremgå av sammenhengen.

Arctic Mineral Resources AS er et selskap med organisasjonsnummer 920 625 983 og som blant annet har et vedtektsfestet formål om å investere i mineralrettigheter. Selskapet er en konkurrent til Nordic Mining, og har utviklet et alternativt prosjekt i Engebø som innebærer at det ikke etableres noe dagbrudd, og ikke noe sjødeponi. Isteden skal det kun drives underjordsdrift med lavere utvinningstakt, større grad av utnyttelse av mineralene og

¹ <https://www.miljodirektoratet.no/om-oss/dette-er-miljodirektoratet/>

større grad av salg av gråberg som i Nordic Minings prosjekt vil behandles som avfall. Det ble søkt om driftskonsesjon for prosjektet den 31. juni 2021. Heretter vil selskapet omtales som «**Arctic Mineral**».

3 RETTSLIGE UTGANGSPUNKTER

3.1 Vannforskriften og vanndirektivet

Vannforskriften gjennomfører EUs vanndirektiv, og har til formål å gi rammer for fastsettelse av miljømål som skal sikre en mest mulig helhetlig beskyttelse og bærekraftig bruk av vannforekomstene, jf. § 1. Det fremgår av forskriftens § 4 at tilstanden i overflatevann skal beskyttes mot forringelse, forbedres og gjenopprettes med sikte på at vannforekomstene skal ha minst god økologisk og god kjemisk tilstand. Dette innebærer at en forringelse av en vannforekomst i utgangspunktet er forbudt. Sjødeponiet som Nordic Mining har fått tillatelse til å etablere i denne saken, innebærer en forringelse av Førdefjorden, og dette er ikke omstridt. Sjødeponiet er dermed i utgangspunktet i strid med miljømålene i § 4.

Visse typer inngrep kan rettferdiggjøres etter vannforskriften § 12. Dette fordrer at ett av de to inngangsvilkårene i første ledd bokstav a eller b er oppfylt. *Enten* må forringelsen skyldes nye endringer i de fysiske egenskapene til en overflatevannforekomst, *eller* så må en ny bærekraftig aktivitet medføre forringelse i miljøtilstanden i en vannforekomst fra svært god tilstand til god tilstand. I tillegg må de tre kumulative vilkårene i annet ledd bokstav a til c være oppfylt. Det er særlig vilkårene i bokstav b og c som er relevante i denne saken.

Etter bokstav b må «*samfunnsnyttene av de nye inngrepene eller aktivitetene [...] være større enn tapet av miljøkvalitet*». Bestemmelsen implementerer vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 bokstav c, som lyder slik:

“the reasons for those modifications or alterations are of overriding public interest and/or the benefits to the environment and to society of achieving the objectives set out in paragraph 1 are outweighed by the benefits of the new modifications or alterations to human health, to the maintenance of human safety or to sustainable development.”

Den norske gjennomføringsbestemmelsen er ulik den i direktivet på flere sentrale punkter, bl.a. ved at det i direktivet oppstilles et krav om at forringelsen av vannforekomsten må være begrunnet i «*overriding public interest*». Et særlig spørsmål i saken er derfor om forvaltningen har lagt til grunn et *korrekt vurderingstema* når det er konkludert med at dette vilkåret er oppfylt. Et annet spørsmål er om terskelen for når det først er tillatt å gjøre unntak fra utgangspunktet om at forringelser av vannkvalitet er ulovlig, *faktisk er nådd* i denne saken.

Etter bokstav c må «*hensikten med de nye inngrepene eller aktivitetene [...] på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre*». Bestemmelsen implementerer vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 bokstav d, som lyder slik:

“the beneficial objectives served by those modifications or alterations of the water body cannot for reasons of technical feasibility or disproportionate cost be achieved by other means, which are a significantly better environmental option.”

Det sentrale spørsmålet etter denne bestemmelsen er om det finnes alternativer som ikke innebærer en forringelse av vannkvaliteten, altså om det finnes alternativer som ikke innebærer et sjødeponi.

3.2 Avfallsforskriften og mineralavfallsdirektivet

Avfallsforskriften kapittel 17 gjennomfører EUs mineralavfallsdirektiv. Dette kapittelet i forskriften har til formål å sikre at mineralavfall håndteres på en forsvarlig og kontrollert måte slik at skadevirkninger på miljøet og menneskers helse forebygges eller reduseres så langt det er mulig, jf. § 17-1. Miljømessige og sikkerhetsmessige aspekter skal særlig kartlegges og vurderes i planleggingsfasen av prosjektet, når det fremdeles er anledning til å foreta større endringer av prosjektet for å kunne ivareta disse hensynene.

Det fremgår av forskriften § 17-4 at den som skal drive et avfallsanlegg for mineralavfall, må ha tillatelse fra forurensningsmyndighetene. Denne tillatelsen skal være en integrert del av virksomhetens forurensningstillatelse etter forurensningsloven § 11. Sjødeponiet og gråbergsdeponiet utgjør mineralavfallsanlegg, og Nordic Mining har fått tillatelse til denne deponeringen i utslippstillatelsen.

Et sentralt spørsmål i saken er om kravene til innholdet av en tillatelse til å drive et mineralavfallsanlegg er oppfylt. Etter avfallsforskriften § 17-6 bokstav c og mineralavfallsdirektivet artikkel 7 nr. 1, jf. nr. 2 bokstav c oppstilles det et krav om at tillatelsen skal inneholde en godkjent avfallshåndteringsplan. En avfallshåndteringsplan er et sentralt virkemiddel for å kunne vurdere alternativer til, og i, et prosjekt. Det er avgjørende at en slik plan utformes og sendes på høring tidlig i prosessen, for at avfallsmengder skal kunne håndteres på best mulig måte. Tillatelsen til Nordic Mining inneholder ikke noen godkjent avfallshåndteringsplan. Et utkast til avfallshåndteringsplan er nå til behandling hos Miljødirektoratet, over syv år etter at utslippstillatelse ble gitt.

3.3 Forurensningsloven

Forurensningsloven har til formål å verne det ytre miljø mot forurensning og å redusere eksisterende forurensning, å redusere mengden av avfall og å fremme en bedre behandling av avfall. Loven skal sikre en forsvarlig miljøkvalitet, slik at forurensninger og avfall ikke fører til helseskade, går ut over trivselen eller skader naturens evne til produksjon og selvfornyelse, jf. § 1.

Forurensning er derfor i utgangspunktet forbudt, jf. § 7, som bestemmer at ingen må ha, gjøre eller sette i verk noe som kan medføre fare for forurensning. Et unntak fra denne hovedregelen finnes i forurensningsloven § 11, hvorefter forurensningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til virksomhet som kan medføre forurensning. Ved avgjørelsen av om det skal gis slik tillatelse, skal det legges vekt på de forurensningsmessige ulemper ved tiltaket sammenholdt med de fordeler og ulemper som tiltaket for øvrig vil medføre, jf. § 11 femte ledd.

Vurderingen av om det skal gis forurensningstillatelse og driftskonsesjon må bygge på *korrekte faktiske forhold*. I denne saken er det særlig to faktiske premisser for skjønnets vurdering som må vurderes nærmere. *For det første* har forvaltningen bygget sin vurdering på at det *ikke* finnes en realistisk alternativ driftsform uten dagbrudd og sjødeponi. Saksøkerne mener at en slik alternativ driftsform fantes og fremdeles finnes. *For det andre* har forvaltningen bygget sin vurdering på at de miljømessige konsekvensene av sjødeponiet er akseptable, blant annet fordi det er liten risiko for partikkelspredning utenfor deponiområdet. Saksøkerne vil anføre at denne risikoen er vesentlig høyere.

3.4 Mineralloven

Mineralloven har til formål å fremme og sikre samfunnsmessig forsvarlig forvaltning og bruk av mineralressursene i samsvar med prinsippet om en bærekraftig utvikling, jf. § 1. Forvaltning og bruk av mineralressursene etter loven skal særlig ivareta hensynet til miljømessige konsekvenser av utvinning, jf. § 2 bokstav d.

Den som vil ta ut mineralforekomster av en viss størrelse, må ha driftskonsesjon fra Mineraldirektoratet etter mineralloven § 43. Ved vurderingen av om det skal gis driftskonsesjon, skal det legges avgjørende vekt på om inngrepet både hensyntar *dagens generasjoner* og *fremtidige generasjoner*. Prosjektet må dermed innebære en effektiv ressursutnyttelse. Det skal også legges vekt på om det finnes andre alternative prosjekter som har en bedre ressursutnyttelse. Dette er særlig viktige hensyn i mineralforvaltningen, idet mineralforekomster er ikke-fornybare ressurser.

Et spørsmål i saken er om det er i tråd med mineralloven § 43 å gi driftskonsesjon til et prosjekt som innebærer at det kastes betydelige mengder ressurser, som fremtidige generasjoner dermed ikke vil kunne bruke. Mer presist er spørsmålet om det ligger utenfor lovens rammer å gi tillatelse til et prosjekt som ikke innebærer en god ressursutnyttelse. Dette gjelder særlig siden det finnes alternative driftsformer og alternativer for ressursutnyttelse som enkelt lar seg gjennomføre. Både Mineraldirektoratet og Næringsdepartementet har, i likhet med Miljødirektoratet og Miljødepartementet, bygget sine vurderinger på at det ikke finnes noen slike alternativer.

3.5 Utredningsplikten

Forvaltningens alminnelige utredningsplikt følger av forvaltningsloven § 17 første ledd, som bestemmer at forvaltningen skal påse at saken er «*så godt opplyst som mulig*» før vedtaket treffes. Kravet til utredning skjerpes der det er snakk om et inngripende vedtak, og det stilles særlig strenge krav til utredning der det dreier seg om tiltak med betydelige miljøkonsekvenser. Utredningsplikten må videre tolkes i lys av Grunnloven § 112 og prinsippene i naturmangfoldloven om tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag (§ 8), føre-var-prinsippet (§ 9), prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10) og kravet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12), samt kravet om utredning av relevante og realistiske alternativer i konsekvensutredningsforskriften § 19 annet ledd.

I forlengelsen av det som er sagt er det et spørsmål i saken også om forvaltningen har oppfylt sin utredningsplikt. Hverken Nordic Mining, Miljødirektoratet, Miljødepartementet, Mineraldirektoratet eller Næringsdepartementet har etter det saksøker kan se, sørget for å *vurdere* om det kan finnes alternativer som ikke involverer dagbrudd og sjødeponi, særlig gjennom endringer i driftsform, og deretter *utrede* disse alternativene nærmere. Det kan også stilles spørsmål ved om forvaltningen har oppfylt sin utredningsplikt når det gjelder miljøkonsekvensene ved sjødeponiet. Dette gjelder spesielt risikoen for partikkelspredning, og skadeligheten av nanopartikler.

4 KRONOLOGISK GJENNOMGANG: REGULERINGSPLAN OG UTSLIPPSTILLATELSE

4.1 Innledning

Denne saken gjelder et gruve- og deponiprojekt i Sunnfjord kommune. Det er tre sentrale reguleringer og tillatelser som må være på plass for å sette i gang et gruve- og deponiprojekt: En reguleringsplan i henhold til plan- og bygningsloven, en utslippstillatelse i henhold til forurensningsloven og en driftskonsesjon i henhold til mineralloven. Disse tre tillatelsene stiller selvstendige krav til saksbehandling og utredning.

I det følgende gis det en kronologisk gjennomgang av saksbehandlingen av de tre nevnte tillatelsene. Siden reguleringsplanen og utslippstillatelsen etter hvert ble underlagt en samlet behandling på departementsnivå, behandles disse sammen her i punkt 4. Driftskonsesjonen behandles i punkt 5. Punkt 5 inneholder likevel også informasjon om videre behandling av utslippstillatelsen.

4.2 Kommunal behandling av reguleringsplan og søknad om utslippstillatelse

Engerbøfjellet er i tidligere Naustdals kommunes kommuneplan for 2003-2014 (som fremdeles er gjeldende), satt av til råstoffutvinning. Planene har lagt ut et område på omkring 2,5 km² til formål råstoffutvinning. Dette omfatter hele fjellkomplekset.

Bilag 2: Kommuneplanens arealdel 2003-2014, tekst av 4. september 2003

Bilag 3: Kommuneplanens arealdel 2003-2014, kart av 4. september 2003

Det ble ikke gjennomført noen konsekvensutredning i forbindelse med denne arealavsetningen. Saksøkerne er heller ikke kjent med at det ved tidligere arealavsetninger er gjennomført strategiske konsekvensutredninger knyttet til eventuell råstoffutvinning.

Våren 2007 startet Nordic Mining arbeidet med å utarbeide et planprogram for konsekvensutredning for mineralutvinning av rutilforekomsten i Engerbøfjellet. Nordic Mining oversendte forslag til planprogram til tidligere Naustdal kommune 25. oktober 2007. Kommunen vedtok planprogrammet med noen mindre justeringer i møte 15. november 2007, jf.

Bilag 4: Forslag til planprogram av 25. oktober 2007

Bilag 5: Naustdal kommunestyres vedtak om planprogram av 15. november 2007

Det fremgår av det vedtatte planprogrammet punkt 3.4 at Nordic Mining skal utrede konsekvenser av at et sjødeponi anlegges. Planprogrammet inneholder ingen krav til utredning av alternativer til dagbrudd og sjødeponi, i strid med daværende konsekvensutredningsforskrift,² som lest i lys av kravene til utredning av alternativer i direktiv 2001/42/EF av 27. juni 2001 («**plandirektivet**») artikkel 5 nr. 1.

Den 8. august 2008 sendte Nordic Mining søknad om utslippstillatelse til Fylkesmannen i Sogn og Fjordane. En revidert søknad ble sendt til Fylkesmannen den 10. juni 2009, og disse fremlegges samlet som:

Bilag 6: Søknad om utslippstillatelse fra Nordic Mining av 8. august 2008 og 10. juni 2009

I søknaden side 14 fremgår det at Nordic Mining planla en kombinasjon av dagbrudd og underjordsdrift, og selskapet estimerte et totalt uttak på 6-10 millioner tonn malm årlig i 25-40 år.

Den 19. februar 2009 sendte Nordic Mining sitt første forslag til reguleringsplan med konsekvensutredning til Askvoll og tidligere Naustdal kommune. Nordic Mining utarbeidet deretter et revidert forslag til reguleringsplan med konsekvensutredning. Den reviderte planen ble sendt til Askvoll og tidligere Naustdal i mai 2009:

Bilag 7: Utkast til reguleringsplan med konsekvensutredning fra Nordic Mining av mai 2009

Konsekvensutredningen omfatter 34 delutredninger, se oversikt i utkastets vedlegg B, men inneholder ingen utredninger knyttet til alternative driftsformer eller deponeringsløsninger.

Den 24. juni 2010 besluttet tidligere Naustdal kommunes utvalg for plansaker at den reviderte reguleringsplanen med konsekvensutredning skulle legges ut på høring. Havforskningsinstituttet avga høringsuttalelse den 25. september 2009, og kommenterte relevante delrapporter til konsekvensutredningen, samt pekte på feil og mangler ved utredningene.

Bilag 8: Havforskningsinstituttets høringsuttalelse vedr. reguleringsplan av 25. september 2009

Basert på sin gjennomgang konkluderte Havforskningsinstituttet med at *«effektene av gruveavfallet er langt mer alvorlig enn det som det konkluderes med i Konsekvensutredningen»*.

Som fagmyndighet på området, fremmet Fiskeridirektoratet region vest innsigelse mot forslaget til reguleringsplanen, jf. plan- og bygningsloven av 1985 § 27-2 nr. 2. Innsigelsen ble fremmet i brev datert 10. september 2010 til tidligere Naustdal kommune:

Bilag 9: Fiskeridirektoratet region vest, innsigelser mot forslaget til reguleringsplan av 10. september 2010

Fiskeridirektoratet begrunnet innsigelsen med at planforslaget var i strid med viktige regionale og nasjonale interesser. Fiskeridirektoratet pekte på at konsekvensutredningen var mangelfull, at saksutredningen fra kommunen ikke hensyntok konsekvenser av deponiløsningen og at *«[b]ruk av fjorden som deponi av gruveslam vil ut frå den kunnskap vi har i dag, få urovekkende verknad på det marine miljøet, det biologiske mangfaldet i fjorden og på kysttorskens som ressurs.»*

Den 15. mars 2011 gjennomførte fylkesmannen mekling mellom Fiskeridirektoratet region vest og tidligere Naustdal og Askvoll kommune.

Bilag 10: Referat fra mekling mellom Fiskeridirektoratet region vest og kommunene av 18. mars 2011

Meklingen førte ikke frem. Tidligere Naustdal og Askvoll kommune fattet deretter likelydende vedtak om å godkjenne reguleringsplanen for rutilutvinning i Engebøfjellet hhv. den 11. og 12. mai 2011. Det er vedlagt 9 nye utredningsrapporter til planverket som ble vedtatt, men den vedtatte reguleringsplanen inneholder ingen materielle endringer av betydning sammenlignet med utkastet fra 2009, jf.

Bilag 11: Naustdal og Askvoll kommunestyres vedtak av 11. og 12. mai 2011 om å godkjenne reguleringsplanen

² Forskrift av 1. april 2005 nr. 276 om konsekvensutredninger.

Bilag 12: Sammenligningsdokument reguleringsplan 2009 og 2011 utarbeidet av CMS Kluge

4.3 Miljødepartementet overtar behandlingen av reguleringsplanen og utslippstillatelsen

Grunnet innsigelsen mot reguleringsplanen fra Fiskeridirektoratet region vest, ble innsigelsessaken sendt til Miljødepartementet for endelig avgjørelse, jf.

Bilag 13: Oversendelse av innsigelsessak fra Fylkesmannen til Miljødepartementet av 23. juni 2011

I brev fra Miljødepartementet til Naturforvaltningsdirektoratet datert 6. juli 2011 ble direktoratet bedt om å avgi en faglig vurdering og anbefaling som grunnlag for departementets avgjørelse i innsigelsessaken knyttet til reguleringsplanen. Brevet fra Miljødepartementet **begjæres fremlagt (A)**.³

Fra september 2011 ser det ut til at Miljødepartementet utarbeidet flere notater om sjødeponi og relaterte problemstillinger, samt avholdt flere møter om tematikken. Saksøkerne har begjært innsyn i en rekke av notatene, men har fått avslag under henvisning til offentleglova § 14. Dokumentasjonen fra denne perioden antas å gi informasjon om departementets kunnskapsgrunnlag i saken, og er derfor relevant for denne sakens tvistetema.

Følgende dokumenter fra Miljødepartementets sak med saksnummer 2007/3112 **begjæres fremlagt:**

- «Miljøbelastning i fjorder på Vestlandet», datert 8. september 2011, dokument nr.: 11. **(B)**
- «Internasjonal regulering og praksis vedrørende deponering av gruveavfall i sjø», datert 3. november 2011, dokument nr.: 12. **(C)**
- «Engbø Utkast til brev til Klif», datert 7. november 2011, dokument nr.13. **(D)**
- «Gruvedrift i Norge - status kommende saker og tidligere sjødeponering», datert 14. november 2011, dokument nr.: 14 **(E)**
- «Tilleggsbrev Engbø innspill Klif», datert 27. januar 2012, dokument nr. 17. **(F)**
- «Bakgrunnsnotat for møtet om Engbøsaken», datert 26. juni 2012, dokument nr. 22. **(G)**

Følgende dokumenter fra Miljødepartementets sak med saksnummer 2011/2252 **begjæres fremlagt:**

- «Ad. møte hos statsråden 130911 - Saksbehandling knyttet til Nordic Minings planer om å starte uttak av rutil i Engbøfjellet», datert 9. september 2011, dokument nr. 14. **(H)**
- «Reguleringsplan for Engbøfjellet Naustdal og Askvoll kommuner», datert 9. desember 2011, dokument nr. 28. **(I)**
- «Oversikt over prosessen knyttet til behandling av gruvesaken i Engbøfjellet», datert 23. januar 2012, dokument nr.: 33. **(J)**
- «Bakgrunnsnotat for møtet om Engbøfjellet – foreløpige innspill», datert 20. mars 2012, dokument nr. 41. **(K)**
- «Bakgrunnsnotat for møte om Engbøsaken», datert 27. juni 2012, dokument nr. 49. **(L)**

Miljødepartementet ba Forurensningsdirektoratet uttale seg i saken i brev datert 6. juli 2012, 10. november 2011 og 31. januar 2012. Brevene datert 6. juli 2011 og 31. januar 2012 **begjæres fremlagt. (M)**

I Miljødepartementets brev til Forurensningsdirektoratet av 10. november 2011 orienterte departementet om at det var ønskelig med en samordning av innsigelsessaken og utslippssøknaden. I brevet trakk Miljødepartementet tilbake Forurensningsdirektoratets kompetanse til å behandle utslippssøknaden, og besluttet at saken skulle behandles av departementet, jf.

³ Fortløpende begjæringer om fremleggelse av bevis er nummerert og oppsummert i punkt 15.

Bilag 14: Brev om overtakelse av behandlingen av utslippssøknad av 10. november 2011

4.4 Miljødepartementet innhenter innspill og vurderinger

4.4.1 Nordic Mining avgir sin vurdering av alternativer til sjødeponi

I Miljødepartementets brev av 10. november 2011 til Forurensningsdirektoratet pekte departementet på at alternativer til sjødeponi i Førdefjorden ikke var utredet i konsekvensutredningen. Departementet ba derfor om Forurensningsdirektoratets faglige vurdering av mulige alternativer til sjødeponering. For å besvare henvendelsen fra Miljødepartementet, henvendte Forurensningsdirektoratet seg til Nordic Mining i brev datert 14. november 2011 og ba selskapet gi sin vurdering av alternativer til sjødeponering, jf.

Bilag 15: Brev til Nordic Mining med krav om vurdering av alternativer til sjødeponi av 14. november 2011

I brevet presiserte Forurensningsdirektoratet at det ikke var nødvendig å foreta noen omfattende konsekvensutredning. Etter Forurensningsdirektoratets syn var det tilstrekkelig at Nordic Mining ga en «fyllestgjørende vurdering» av blant annet «mulige alternative metoder/teknikker for å redusere behovet for deponering av avgang...».

Rundt to måneder senere, i e-post 20. januar 2012, besvarte Nordic Mining forespørselen fra Forurensningsdirektoratet, jf.

Bilag 16: E-post fra Nordic Mining til Forurensningsdirektoratet vedr. vurdering av alternativer av 20. januar 2012

Nordic Minings oversendelse inneholder tre vedlegg: (1) en rapport fra NIVA om miljømessige konsekvenser av landdeponi», (2) et notat fra Asplan Viak som viser 3D-illustrasjoner av tre lokasjoner for landdeponering av 140 millioner kubikk gruveavgang, og (3) Nordic Minings eget notat med tittelen «vurdering av alternativer til sjødeponi». Oversendelsen kommenteres nærmere i stevningens punkt 8.

4.4.2 Mineraldirektoratet oversender sine innspill til Næringsdepartementet

Parallelt med Miljødepartementets behandling av reguleringsplanen og utslippssøknaden, forberedte Næringsdepartementet sin anbefaling knyttet til sjødeponi i Førdefjorden. Statsråd for Næringsdepartementet i perioden oktober 2009 til oktober 2013 var Trond Giske (Ap).

Den 11. januar 2012 sendte Mineraldirektoratet sine betraktninger om spørsmålet om sjødeponi til Næringsdepartementet.

Bilag 17: Brev fra Mineraldirektoratet til Næringsdepartementet vedr. sjødeponi av 11. januar 2012

I direktoratets brev vises det til Næringsdepartementets oversendelse av 18. juli 2011. Oversendelsen og eventuelt øvrig korrespondanse mellom Næringsdepartementet og direktoratet vedr. sistnevnte uttalelser av 11. januar 2012 **begjæres fremlagt. (N)**

4.4.3 Fiskeridirektoratet anbefaler at innsigelsen tas til følge

I brev fra Fiskeridirektoratet sentralt til Fiskeri- og kystdepartementet av 12. januar 2012, anbefales det at innsigelsen fra Fiskeridirektoratet region vest av 10. september 2010 tas til følge. Begrunnelsen er oppsummert i 15 kulepunkter på side 7-8.

Bilag 18: Brev fra Fiskeridirektoratet sentralt til Fiskeri- og kystdepartementet av 12. januar 2012

4.4.4 Havforskningsinstituttet påpeker mangler ved konsekvensutredningen og fraråder sjødeponi

Den 20. februar 2012 leverte Havforskningsinstituttet sine faglige råd til Miljødepartementet, jf.

Bilag 19: Havforskningsinstituttets faglige innspill til Miljødepartementet i notat av 20. februar 2012

Havforskningsinstituttet peker blant annet på at Nordic Minings konsekvensutredning er mangelfull på vesentlige områder, og at det etter Havforskningsinstituttets syn ikke er mulig å ta en kunnskapsbasert avgjørelse om et sjødeponi basert på fremlagte opplysninger. Havforskningsinstituttet oppsummerte sin prinsipale anbefaling på følgende måte: «*Prosjektet representerer en ikke bærekraftig bruk av fjordøkosystemet og bør derfor ikke realiseres.*» Subsidiært, anbefalte Havforskningsinstituttet en utsettelse av beslutningen om sjødeponi frem til det er fremskaffet mer kunnskap om effektene av avgangsmasser på fjordenes økosystem.

4.4.5 Naturforvaltningsdirektoratet og Forurensningsdirektoratet påpeker kunnskapsmangler og fraråder at reguleringsplanen vedtas

I brev til Miljødepartementet av 16. mars 2012 anbefalte Naturforvaltningsdirektoratet at innsigelsen fra Fiskeridirektoratet Vest ble tatt til følge, jf.

Bilag 20: Brev fra Naturforvaltningsdirektoratet om at innsigelse bør tas til følge av 16. mars 2012

Direktoratet pekte på et manglende kunnskapsgrunnlag i saken, men at «*kunnskapen som foreligger viser at tiltaket, som planen legger til rette for, samlet sett vil medføre dokumenterte negative konsekvenser for naturmangfoldet i influensområdet*», jf. side 39. Videre fremhevet direktoratet at:

«Førdefjorden har i dag rene bunnsedimenter, en rik bunnfauna, koraller, svamper, viktige gytefelt og oppvekstområder (ålegrasenger) for kysttorsk, gyteområder for kveite, breiflabb og sild, truede dypvannsfiskearter og tilhørende vassdrag med elvemusling og kritisk truet ål. I deponiområdet vil tiltaket ha betydelige negative konsekvenser for en rekke av disse artene og naturtypene.»

Forurensningsdirektoratets anbefaling ble oversendt til Miljødepartementet i brev datert 19. mars 2012. I brevet pekte Forurensningsdirektoratet på at det var særlig viktig med et godt kunnskapsgrunnlag i en sak som dette «*hvor omfang og varighet av ulemper for miljøet er omfattende*», jf.

Bilag 21: Brev fra Forurensningsdirektoratet om manglende kunnskapsgrunnlag av 19. mars 2012

I likhet med Naturforvaltningsdirektoratet, mente Forurensningsdirektoratet at kunnskapsgrunnlaget i saken var for svakt og Forurensningsdirektoratet anbefalte derfor at det ble gjennomført ytterligere undersøkelser.

I brevet er det også vist til en utredning gjennomført av Forurensningsdirektoratet i 2010, hvor det fremgår at det er «*begrenset erfaring med deponering av gruveavgang i det marine miljø i Norge*», og at det ved vurdering av bruk av sjødeponi er viktig med «*en grundig analyse av fordeler og ulemper med alternative deponeringsløsninger*», jf. side 36.

Bilag 22: Forurensningsdirektoratets utredning om bergverk og avgangsdeponering, TA 2715 2010

Naturforvaltningsdirektoratet gjentok sine bekymringer i e-post til Miljødepartementet den 1. oktober 2012.

Bilag 23: E-post fra Naturforvaltningsdirektoratet til Miljødepartementet av 1. oktober 2012

4.4.6 Næringsdepartementet anbefaler at reguleringsplanen vedtas

Den 2. april 2012 ga Næringsdepartementet sin tilrådning til Miljødepartementet knyttet til både utslippstillatelsen og reguleringsplanen, jf.

Bilag 24: Brev fra Næringsdepartementet til Miljødepartementet av 2. april 2012

Til tross for at samtlige faginstanser innen fiskeri og miljø frarådet at reguleringsplanen ble godkjent, anbefalte Næringsdepartementet at:

«reguleringsplanene som Naustdal og Askvoll kommuner har vedtatt godkjennes nå og at det i første omgang gis en begrenset utslippstillatelse basert på deponering opp til terskel-nivå -220 meter»

Presseklippene om daværende næringsminister Giske er egnet til å vise det *politiske bakteppet* for Næringsdepartementets anbefaling. Våren 2011 uttalte Giske at han ønsket å gjenåpne flere gamle og nye gruver i Norge, jf.

Bilag 25: Artikkel fra E24.no «Mineralboom kan gjenåpne flere norske gruver» av 20. mai 2011

I en Teknisk Ukeblad-artikkel datert 1. november 2011 er ministeren sitert på at Norge burde satse på mineralindustrien, og at «Norge har en forpliktelse til å sørge for å utvinne de ressursene vi kan». Lignende sitater finnes i en sak publisert hos Nettavisen samme dato, jf.

Bilag 26: Artikkel fra tu.no «1500 milliarder ligger skjult i fjellene» av 1. november 2011

Bilag 27: Artikkel fra nettavisen.no «Her er det gjemt 100 milliarder» av 1. november 2011

4.4.7 Fiskeri- og kystdepartementet anbefaler at reguleringsplanen ikke vedtas

I brev fra Fiskeri- og kystdepartementet til Miljødepartementet av 10. april 2012, ble det bl.a. pekt på risiko for partikkelspredning og effekter av sprengning for fisk. Departementet mente kunnskapsgrunnlaget var utilstrekkelig, og at det ikke kunne anbefales at reguleringsplanen ble vedtatt.

Bilag 28: Brev fra Fiskeri- og kystdepartementet til Miljødepartementet av 10. april 2012

4.4.8 Havbruksnæringen og turistnæringen protesterer mot sjødeponiet

I brev fra advokat Gunnar Frogner Dahl av 30. april 2012 på vegne av havbruksselskapene Flokenes Fiskefarm AS, Steinvik Fiskefarm AS, Marø Havbruk AS, Svanøy Havbruk AS og E. Karstensen Fiskeoppdrett AS til miljøvernminister Bård Vegard Solhjell, ble det bedt om at reguleringsplanen ikke stadfestes av departementet. Dette ble begrunnet med risikoen for partikkelspredning til deres lokasjoner, men også sjødeponiets konsekvenser for selskapenes omdømme og omdømmet til norsk sjømat generelt. Av brevet fremgår også følgende på side 1:

«De 5 ovennevnte selskapene driver oppdrettsvirksomhet i Førdefjorden. Selskapene produserer årlig til sammen ca.10 000 tonn laks og ørret. Selskapene omsatte for 283 millioner kroner i 2010 og har 23 ansatte. Alle selskapene er lokalt eid, og har stor betydning for det lokale næringslivet.»

Bilag 29: Brev fra fem havbruksselskaper til miljøvernministeren av 30. april 2012

I 2012 dannet Norges Fiskarlag, Fisker- og havbruksnæringens landsforening, Norske Sjømatbedrifters Landsforening, Norges Kystfiskarlag og Naturvernforbundet en sjelden allianse, med et felles budskap om at sjødeponi medfører uakseptable konsekvenser for fjordmiljøet:

Bilag 30: Artikkel i Nationen, Allianse mot gruveavfall i fjorden av 28. november 2012

Også siden har det vært sterke protester mot prosjektet fra sjømatnæringen og turistnæringen, både lokalt og nasjonalt:

Bilag 31: Artikkel i Firdaposten, Sjømatnæringa med felles opprop mot sjødeponi av 14. mai 2014

Bilag 32: Brev fra NHO Reiseliv til Kommunaldepartementet av 26. november 2014

Bilag 33: Opprop mot sjødeponi støttet av en rekke aktører i havbruksnæringen av 13. november 2014

Bilag 34: Artikkel på sjomatnorge.no, Nei til gruvedeponi i Førdefjorden av 18. november 2014

4.4.9 Kommunikasjon mellom Forurensningsdirektoratet og Miljødepartementet

Den 7. november 2012 skal Miljødepartementet ha bedt Forurensningsdirektoratet om å sammenligne de miljømessige konsekvensene ved henholdsvis det omsøkte sjødeponiet i Førdefjorden og alternativet med ferskvannsdeponi i Vassetevatnet. Dette brevet **begjæres fremlagt. (O)**

Henvendelsen ble besvart av Forurensningsdirektoratet i brev datert 15. november 2011. Dette brevet **begjæres fremlagt. (P)**

Det skal videre ha blitt sendt et brev fra Forurensningsdirektoratet til Miljødepartementet den 20. november 2012. Brevet inneholdt svar på tre spørsmål fra Miljødepartementet om kunnskapsgrunnlaget i saken. Dette brevet **begjæres fremlagt. (Q)** I tillegg begjæres følgende relaterte dokumenter **fremlagt:**

- Miljødepartementets spørsmål til Forurensningsdirektoratet **(R)**
- Forurensningsdirektoratets og Naturforvaltningsdirektoratets vurderinger av kunnskapsbehovet som det visstnok vises til på side 1 i det nevnte brevet fra Forurensningsdirektoratet til Miljødepartementet av 20. november 2012 **(S)**
- Naturforvaltningsdirektoratets brev av 13. november 2012 som det visstnok vises til nederst på side 1 i brevet av 20. november 2012 (med mindre dette er det samme brevet som nevnt i foregående kulepunkt) **(T)**
- Øvrige dokumenter som har blitt utvekslet mellom Naturforvaltningsdirektoratet, Forurensningsdirektoratet og Miljødepartementet vedr. tilleggsutredninger/krav til kunnskapsgrunnlag **(U)**

4.5 Miljødepartementet ber om ytterligere informasjon i 2013

I desember 2012 uttalte daværende næringsminister Trond Giske seg om det faglige grunnlaget for sjødeponi i Førdefjorden i en artikkel i Nationen.

Bilag 35: Artikkel i Nationen, Giske presser på for gruveavfall i fjord av 5. desember 2012

I artikkelen fremgår det at næringsministeren ikke ser noen faglige grunner til å si nei til sjødeponi:

«Vi mener det faglige grunnlaget tilsier at sjødeponi er forsvarlig. Men jeg konstaterer jo at det er andre innspill og andre eksperter.»

Miljødepartementet mente på sin side at det faglige grunnlaget i saken var for svakt. I brev datert 13. mars 2013 fra Miljødepartementet ved daværende statsråd Bård Vegar Solhjell til blant annet Nordic Mining, skriver departementet at det ikke foreligger «tilstrekkelig grunnlag til å treffe avgjerd i Engebøsaka», og Miljødepartementet kan «derfor ikke godkjenne reguleringsplanen eller gje utsleppsløye etter forurensningslova.» Miljødepartementet ber i samme brev om at det fremskaffes ytterligere informasjon, jf.

Bilag 36: Brev fra Miljødepartementet til bla. Nordic Mining vedr. tilleggsinformasjon av 13. mars 2013

Opplysningene som etterspørres knytter seg til sirkulasjonsmønster i fjorden og risiko for partikkelspredning under og etter deponering, kartlegging av forhold for fisk, plan for deponering av avgangsmasser, utgreiing av bore- og sprengningsmønster og informasjon om tilførsel av ferskvann.

Den 11. april 2013 ble det avholdt et møte mellom Nordic Mining og et stort antall aktører i saken, herunder de sentrale departementene, Miljødirektoratet og kommunene. Referat fra dette møtet fremlegges som

Bilag 37: Referat fra møte mellom Nordic Mining og ulike aktører i saken den 11. april 2013 av 29. april 2013

I brev av 15. april 2013 fra Nordic Mining til Miljødepartementet, kom Nordic Mining med forslag til spesifisering av tilleggsinformasjon.

Bilag 38: Brev fra Nordic Mining til Miljødepartementet med forslag til tilleggsinformasjon av 15. april 2013

Bilag 39: Forslag til måleprogram beskrevet av Det norske veritas av 15. april 2013

I brevet vises det også til et møte avholdt mellom Nordic Mining og miljøvernminister Bård Vegar Solhjell den 3. april 2013. Referatet fra dette møtet **begjæres fremlagt. (V)**

Den 23. april 2013 rettet Havforskningsinstituttet kritikk mot forslaget til måleprogram.

Bilag 40: Brev fra Havforskningsinstituttet vedr. forslag til måleprogram av 23. april 2013

I brev av 14. mai 2013, oversendte Nordic Mining et nytt brev til Miljødepartementet med oppdatert program.

Bilag 41: Brev fra Nordic Mining til Miljødepartementet av 14. mai 2013

Bilag 42: Forslag til måleprogram beskrevet av Det norske veritas av 13. mai 2013

Den 30. mai 2013 mottok Miljødepartementet et brev fra Næringsdepartementet der følgende ble påpekt, jf. side 1: *«Det som er avgjørende nå er at tilleggsutredningene som skal gjennomføres kan skje mest mulig tids- og kostnadseffektivt.»*

Bilag 43: Brev fra Næringsdepartementet vedr. utforming av måleprogram av 30. mai 2013

Dagen etter sendte Miljødepartementet et brev til Nordic Mining der det ble stilt noen flere krav til innholdet av undersøkelsene, jf.

Bilag 44: Brev fra Miljødepartementet vedr. vurderinger av måle- og undersøkelsesprogram av 31. mai 2013

I begynnelsen av 2014 overtar Kommunaldepartementet behandlingen av reguleringsplanen, mens behandlingen av utslippstillatelsen forblir i Miljødepartementet. Grunnen til dette synes å være at ansvaret for plan- og bygningsloven ble flyttet fra Miljødepartementet til Kommunaldepartementet i forbindelse med regjeringsskiftet.

Den 5. august 2014 mottar Miljødirektoratet et brev fra Havforskningsinstituttet. Vedlagt brevet er en studie hvor det er foretatt en modellering av partikkelspredning i Førdefjorden. I brevet oppsummeres funnene i studien på side 2: *«I Førdefjorden vil partiklene spre seg i hele det indre bassenget og etter hvert som utslippspunktet blir grunnere (slik planene viser) vil faren for spredning ut av fjordbassenget øke betraktelig.»*

Bilag 45: Brev fra Havforskningsinstituttet vedr. modellering av partikkelspredning av 5. august 2014

Bilag 46: Modellering av partikkelspredning i fjorder utført ved Havforskningsinstituttet av 2. juni 2014

Nordic Mining besvarte Miljødepartementets krav om tilleggsutredninger i selskapets brev til Miljødepartementet og Kommunaldepartementet datert 30. september 2014, jf.

Bilag 47: Brev fra Nordic Mining til Miljødepartementet og Kommunaldepartementet av 30. september 2014

Nederst i Nordic Minings brev fremgår det at selskapet har avtalt et møte med Miljødepartementet og Kommunaldepartementet onsdag 8. oktober 2014. All dokumentasjon knyttet til møtet **begjæres fremlagt. (W)** Dagen etter dette møtet skal ha funnet sted, sendte Nordic Mining en e-post til Miljødepartementet, Kommunaldepartementet, Næringsdepartementet, Statsministerens kontor og Finansdepartementet. E-posten inneholdt et brev fra Nordic Mining datert 9. oktober, en presentasjon utarbeidet av Nordic Mining datert 4. september 2014 og en rapport fra SINTEF Teknologi og Samfunn datert 31. januar 2013, jf.

Bilag 48: E-post fra Nordic Mining til departementene av 9. oktober 2014

Vedleggene omhandler mulige positive industrielle og samfunnsmessige virkninger av Engebøprosjektet, som Nordic Mining i det vedlagte brevet mener *«har kommet i skyggen»* av prosjektet miljømessige konsekvenser.

4.6 Oppdaterte anbefalinger etterspørres i 2014

I brev datert 10. oktober 2014 ba Kommunaldepartementet om Miljødepartementets og Næringsdepartementets vurdering av om nye opplysninger i saken ga grunnlag for en ny tilrådning vedrørende reguleringsplanen, jf.

Bilag 49: Brev fra Kommunaldepartementet til Miljø- og Næringsdepartementet av 10. oktober 2014

Både Miljødepartementet og Næringsdepartementet etterspurte innspill fra sine fagdirektorater.

4.6.1 Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratet vurderer Nordic Minings nye målinger

Næringsdepartementet ba i brev 14. oktober 2014 om Fiskeridirektoratets vurdering av tilleggsopplysningene i saken. Brevet fra Næringsdepartementet **begjæres fremlagt. (X)**

Havforskningsinstituttet avga sin vurdering av tilleggsundersøkelsene til Fiskeridirektoratet i brev datert 27. oktober 2014. Havforskningsinstituttet kritiserer Nordic Minings nye undersøkelser på flere punkter. Det vises særlig til at man «undervurderer strømhastighetene i modelleringen og dermed spredningspotensialet for gruveslam» og til at man «undervurderer partiklers påvirkning på fisk og bruker høye grenseverdier for negativ påvirkning».

Bilag 50: Havforskningsinstituttets vurdering av Nordic Minings tilleggsundersøkelser av 27. oktober 2014

Fiskeridirektoratet besvarte henvendelsen i brev til Næringsdepartementet datert 28. oktober 2014. Direktoratet viser særlig til konsekvensene sjødeponiet vil få for akvakultur og kommersielt fiske i tilknytning til planområdet, og til nye gytetfeltundersøkelser i Førdefjorden. På denne bakgrunn konkluderer direktoratet med at det «ikke er grunnlag for å en ny tilråding i innsigelsessaken. Grunnlaget for innsigelse er heller styrket», jf. side 5.

Bilag 51: Fiskeridirektoratets vurdering av Nordic Minings tilleggsundersøkelser av 28. oktober 2014

Naturvernforbundet og en lokal gruppe i Sogn og Fjordane ga sine innspill til departementenes og direktoratenes videre arbeid med reguleringsplanen

Bilag 52: Innspill fra Naturvernforbundet ifbm. reguleringsplanen av 29. oktober 2014

Nordic Minings nye strømmålinger ble for øvrig også siden kritisert av Fiskeri- og havbruksnæringens landsforening og Norges Fiskarlag. Sistnevnte leverte i samme periode høringssvar til behandlingen av reguleringsplanen.

Bilag 53: Fiskeri- og havbruksnæringens landsforenings brev til departementene av 17. november 2014

Bilag 54: Norges Fiskarlags brev til Miljødirektoratet av 19. november 2014

Bilag 55: Norges Fiskarlags høringssvar vedr. reguleringsplanen av 11. november 2014

Norges fiskarlag har ved flere anledninger henvendt seg til Nordic Mining med spørsmål om SINTEF kan gis anledning til å fritt kunne formidle alle resultater fra tilleggsundersøkelsene, uten å tilsynelatende ha fått noe svar.

Bilag 56: Brev fra Norges Fiskarlag til Nordic Mining av 21. januar 2015

Bilag 57: Brev fra Norges Fiskarlag til Nordic Mining av 24. februar 2015

4.6.2 Næringsdepartementet spør Lovavdelingen om leder av Havforskningsinstituttets «gruveteam», Jan Helge Fosså, var inhabil i saken

Næringsdepartementet ba i henvendelser av 13. og 14. oktober 2014 om at Justisdepartementets Lovavdeling skulle vurdere om leder av Havforskningsinstituttets «gruveteam», Jan Helge Fosså, var habil til å gi råd til Fiskeridirektoratet i forbindelse med behandlingen av saken.

Lovavdelingen kom med sin vurdering i brev til Næringsdepartementet den 17. november 2014.

Bilag 58: Lovavdelingens habilitetsvurdering av Jan Helge Fosså av 17. november 2014

Det fremgår av Lovavdelingens vurdering at bakgrunnen for Næringsdepartementets henvendelser var Fossås engasjement i saken. Næringsdepartementet viser særlig til at Fosså ved flere anledninger har uttalt seg kritisk til sjødeponiet som følge av dets konsekvenser for miljøet. Lovavdelingen kom til at Fosså var habil i saken, og skriver på side 7 at Fossås uttalelser har «en nær sammenheng med Fossås klare, faglige oppfatning om at prosjektet vil medføre store konsekvenser for økosystemene i fjorden».

4.6.3 Mineraldirektoratets vurdering

I brev 14. oktober 2014 ba Næringsdepartementet om Mineraldirektoratets vurdering av de nye opplysningene i saken. Direktoratet sendte sin vurdering til Næringsdepartementet i brev datert 29. oktober 2014.

Bilag 59: Mineraldirektoratets vurdering av Nordic Minings tilleggssundersøkelser av 29. oktober 2014

I direktoratets uttalelse gis det kun tekniske, bergfaglige vurderinger, ikke miljømessige vurderinger. Mulige fordeler ved andre driftsformer enn den planlagte er ikke nevnt i uttalelsen.

4.6.4 Miljødirektoratets vurdering

I brev datert hhv. 10. og 15. oktober 2014 ba Kommunaldepartementet og Miljødepartementet om Miljødirektoratets vurdering av den nye informasjonen i innsigelsessaken mot Nordic Minings reguleringsplan for Engebø.

Bilag 60: Brev fra Miljødepartementet til Miljødirektoratet, vurdering av informasjon av 15. oktober 2014

Miljødirektoratet sendte sin tilrådning til Miljødepartementet i brev av 4. november 2014, jf.

Bilag 61: Miljødirektoratets anbefaling i innsigelsessak i brev til Miljødepartementet av 4. november 2014

Miljødirektoratet pekte blant annet på at «*kunnskapen som foreligger sannsynliggjør at et fjorddeponi, slik det er forespeilet i planforslaget innebærer risiko for at funksjon, struktur og produksjon i økosystemet i Førdefjorden som helhet forringes.*» Videre fremhevet direktoratet at: «*De negative miljøkonsekvensene av sjødeponiet som vi har identifisert vil i liten grad kunne reduseres gjennom krav i en eventuell tillatelse etter forurensingsloven.*» På denne bakgrunn konkluderte direktoratet med at «*de miljøfaglige hensynene tilsier at innsigelsen bør tas til følge.*»

Samme dag publiserte Miljødirektoratet en nyhetsartikkel på sine nettsider om anbefalingen, jf.

Bilag 62: Artikkel på Miljødirektoratets nettsider publisert 4. november 2014

Det fremgår blant annet av artikkelen at:

«for ål, som er kritisk truet og for kysttorsk, mangler vi kunnskap om hvordan deponiet vil påvirke vandringsmønsteret. Dersom de blir påvirket, er det sannsynlig at det vil ha effekt på bestanden. Fjorddeponi innebærer også at fjordøkosystemet vil kunne forringes.»

I Miljødirektoratets brev til Miljødepartementet av 13. november 2014 gir departementet en «*oppdatert vurdering av forholdet til vannforskriften § 12*»:

Bilag 63: Brev fra Miljødirektoratet til Miljødepartementet om vannforskriften av 13. november 2014

I brevet peker Miljødirektoratet på at vannforekomstens økologiske tilstand vil bli forringet «*til svært dårlig tilstand som følge av deponeringen*», jf. side 3. På samme sted skriver direktoratet at:

«For vurdering av andre påvirkninger enn de fysiske, f.eks. bruk av kjemikalier, er kunnskapsgrunnlaget mangelfullt når det gjelder mulige effekter på marine planter og dyr. Klif vurderte derfor i 2012 at slik kunnskap må innhentes før det tas endelig stilling til hva effektene av kjemikaliebruken vil bli.»

Staten bes redegjøre for om slik kunnskap har blitt innhentet, og eventuelt hva som var resultatet av kunnskapsinnhenting.

I Miljødirektoratets brev vises det til tidligere anbefalinger fra Forurensningsdirektoratet. Følgende **begjæres** fremlagt

- E-post datert 11. november 2014 der Miljødepartementet ber om en oppdatert vurdering av forholdet til vannforskriften § 12 (Y)
- Forurensningsdirektoratets brev til Miljødepartementet datert 12. mars 2012 (Z)

4.6.5 Naustdal og Askvoll kommune, samt Sogn og Fjordane Fylkeskommune ber om et møte med departementene

I brev av 10. november 2014 til Miljødepartementet ba tidligere Naustdal og Askvoll kommune, samt Sogn og Fjordane Fylkeskommune, om et møte med de ulike departementene for å diskutere behandlingen av reguleringsplanen og utslippstillatelsen.

Bilag 64: Brev fra kommunene og fylkeskommunen til Miljødepartementet av 10. november 2014

Det er ikke klart for saksøkerne om det ble gjennomført noe slikt møte. **Staten bes** om å bekrefte eller avkrefte hvorvidt det ble gjennomført møter med kommunene i forbindelse med behandlingen av reguleringsplanen og utslippstillatelsen. Hvis dette er tilfelle, bes det om at referatene fra disse møtene og øvrig korrespondanse og dokumentasjon i anledning møtene **fremlegges. (Æ)**

4.6.6 Miljødepartementet ber om ny vurdering etter at Nordic Mining reagerer på anbefalingene fra fagdirektoratene

Nordic Mining fremmet sine kommentarer til de innkomne høringsuttalelsene i brev til Næringsdepartementet datert 6. november 2014, jf.

Bilag 65: Brev fra Nordic Mining til Næringsdepartementet av 6. november 2014

I brevet reagerer Nordic Mining på «*form og innhold*» i høringsuttalelsene fra Fiskeridirektoratet og Havforskningsinstituttet. Selskapet fremholdt blant annet at de ikke kunne se at sjødeponiet ville skape noen konflikt mellom den planlagte gruvedriften på den ene siden og fiskeri og havbruk på den andre, og at dersom man «*skulle gjøre en «rangering» mellom verdiskapningen*» ville deres mineralproduksjon uansett komme fordelaktig ut.

Miljødepartementet mottok videre et brev fra Nordic Mining datert 12. november 2014 med kommentarer til direktoratets oversendelse. Brevet inneholdt også en marinbiologisk tilleggsundersøkelse i Førdefjorden, utarbeidet av DNV GL på oppdrag fra Nordic Mining.

Bilag 66: Brev fra Nordic Mining til Miljødepartementet av 12. november 2014

Bilag 67: Marinbiologisk tilleggsundersøkelse i Førdefjorden av 10. november 2014

I denne tilleggsrapporten pekes det blant annet på at (1) det ble registrert to rødliste-arter (ål og blålange) i fjorden, jf. side 4, (2) vandring av ål er lite studert, og eksakt vandringsmønster for blankålen gjennom deponiområdet er derfor ikke kjent, jf. side 5 og 36, (3) det ble funnet store mengder langeegg i ett av de to håvtrekkene som ble undersøkt, jf. side 20, (4) kysttorsken gyter i nærområdet til deponiområdet, jf. side 36, og (5) det ble registrert partikkelspredninger utover i fjorden i både vestlig og østlig retning på grunn av endringer i strømforholdene gjennom året, jf. side 35.

Departementet ba Miljødirektoratet i brev av 13. november 2014 om å gi en vurdering av de forhold som fremkommer i Nordic Minings brev. Dette var en torsdag, og direktoratet fikk frist til tirsdag 18. november med å besvare spørsmålene, altså to virkedager.

Bilag 68: Brev fra Miljødepartementet til Miljødirektoratet av 13. november 2014

Dagen etter ba Miljødepartementet om at Miljødirektoratet også skulle besvare noen tilleggsspørsmål. Fristen for å svare var fremdeles 18. november.

Bilag 69: Brev fra Miljødepartementet til Miljødirektoratet av 14. november 2014

Bilag 70: Oppfølgingsspørsmål fra Miljødepartementet til Miljødirektoratet av 14. november 2014

Disse oppfølgingsspørsmålene ble siden erstattet av tilleggsspørsmål fremsatt i brev fra Miljødepartementet til Miljødirektoratet datert den 17. november 2014. Fristen for å svare var fremdeles 18. november, altså dagen etter.

Bilag 71: Brev fra Miljødepartementet til Miljødirektoratet av 17. november 2014

Miljødirektoratet oversendte sin tilbakemelding i brev til Miljødepartementet datert 19. november 2014, altså én dag etter fristen.

Bilag 72: Brev fra Miljødirektoratet til Miljødepartementet av 19. november 2014

Miljødirektoratet oppsummerer sine vurderinger av spørsmålene på side 11:

«De topografiske endringene vil være endelige, og vil mest sannsynlig føre til varige endringer i strømningsmønster og artssammensetning. Ved eventuell etablering av et deponi vil bunnforhold endres så vesentlig at det mulige gytefeltet for blålange, som gyter egg rett over bunnen, forsvinner. Det er også stor sannsynlighet for at oppvekstområdet til pigghå og annen bruskfisk, som er dypvannsarter forsvinner der et eventuelt deponi etableres. Da dette er endringer som er varige er det med andre ord stor sannsynlighet for at de funksjonsområdene som fins i deponiområdet i Førdefjorden ikke vil komme tilbake for de truede artene.»

Miljødirektoratet skriver også på side 8 at det ikke er praktisk mulig å iverksette bevaringstiltak utenfor leveområdet.

Samme dag som Miljødirektoratet oversendte sin vurdering til departementet, publiserte The Guardian en nyhetsartikkel om gruve- og deponiprojektet i Førdefjorden, med tittelen «*Conservationists slam plans to dump mining waste into Norwegian fjord*».

Bilag 73: Artikkel i The Guardian av 19. November 2014

I artikkelen er et sitat fra Professor Callum Roberts, omtalt som «*Britain's leading marine conservation biologist*», inntatt:

«This [plan] is mad. It's like returning to the 18th century. It really is extraordinarily arrogant. It baffles me»

The Guardian omtaler deretter det norske Havforskningsinstituttets bekymringer omkring sjødeponiet og risikoen for spredning av partikler. I artikkelen kommenterer Nordic Mining-direktør, Ivar Fossum, Havforskningsinstituttets innsigelser på følgende måte:

«I am not a marine biologist but, based on the studies we have done, the marine biologists are wrong.»

I brev 15. desember 2014 ba Miljødepartementet om enda en vurdering fra Miljødirektoratet. Direktoratet ble her bedt om å gi en «*helhetlig anbefaling*» mht. om det bør gis utslippstillatelse etter forurensningsloven.

Bilag 74: Miljødepartementets brev til Miljødirektoratet av 15. desember 2014

Eventuell øvrig kommunikasjon om saken mellom Miljødepartementet og Miljødirektoratet fra denne tidsperioden **begjæres fremlagt. (Ø)**

4.7 Det gjennomføres en ny runde med vurderinger og anbefalinger i 2015

4.7.1 Næringsdepartementet kommer med sine foreløpige innspill til Kommunaldepartementet

Næringsdepartementet sendte den 30. januar 2015 et brev til Kommunaldepartementet der det redegjøres for Næringsdepartementets syn på innsigelsessaken. Brevet inneholder for det vesentlige økonomiske betraktninger av prosjektet, men departementet skriver også at det er «*faglig uenighet om hvorvidt tilleggsutredningene gir tilfredsstillende svar på hvordan partikkelspredningen fra gruveavgangen vil være i vannmassene i fjorden*», jf. side 3.

Bilag 75: Brev fra Næringsdepartementet til Kommunaldepartementet om faktagrunnlag av 30. januar 2015

4.7.2 Den 5. februar 2015 anbefalte Miljødepartementet godkjenning av reguleringsplanen

Mens Miljødepartementet ventet på anbefalingen fra Miljødirektoratet vedrørende utslippstillatelsen, anbefalte Miljødepartementet at reguleringsplanen ble godkjent. Anbefalingen ble sendt til Kommunaldepartementet 5. februar 2015, jf.

Bilag 76: Miljødepartementets brev og anbefaling til Kommunaldepartementet av 5. februar 2015

Brevet inneholder ikke, og viser ikke til, vurderinger av alternativer knyttet til alternativ driftsform, og mulighetene dette igjen innebærer for alternative deponeringsløsninger. I tillegg konkluderes det med at *«sannsynligheten for partikkelspredning ut av deponiområdet og oppover i vannsøylen vil være lav»*, jf. side 4, uten at svakhetene ved strømmingsmålingene som påpekt av Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratet nevnes. Det vises heller ikke til Havforskningsinstituttets modelleringer av 2. juni 2014 (bilag 46).

Videre vises det på side 9 til at tiltaket må vurderes etter vannforskriften § 12, men departementet mener det er *«tilstrekkelig at den nærmere vurderingen etter § 12 foretas ved behandling av søknaden om utslippstillatelse etter forurensningsloven»*. Dette tydeligvis til tross for usikkerheten knyttet til hvilket vedtak som ville bli truffet først. Reguleringsplanen ble til slutt også stadfestet før utslippstillatelse ble gitt. Dette er i strid med Miljødepartementets egen veiledning om forståelsen av vannforskriften § 12 som senere ble utarbeidet, jf. side 3.

Bilag 77: Miljødepartementets veiledning om bruk av vannforskriften § 12 av 9. juli 2021

4.7.3 Miljødirektoratet avga sin tredje vurdering den 13. februar 2015

Miljødirektoratet foretok deretter sin tredje vurdering i saken, etter at Miljødepartementet hadde anbefalt godkjenning av reguleringsplanen. Denne gang ble vurderingen foretatt med utgangspunkt i en avveining av forurensningsmessige ulemper ved tiltaket holdt opp mot fordeler og ulemper som tiltaket for øvrig ville medføre, jf. forurensningsloven § 11. Direktoratet sendte sin nye anbefaling til Miljødepartementet i brev 13. februar 2015, jf.

Bilag 78: Miljødirektoratets anbefaling til Miljødepartementet vedr. utslippstillatelse i brev av 13. februar 2015

Denne gangen konkluderte Miljødirektoratet på følgende måte, jf. side 6:

«Det fremgår av dette at tiltaket vil medføre betydelige fordeler og betydelige ulemper. Forurensningsloven legger opp til en bred skjønnsmessig avveining av disse. Etter en samlet vurdering der vi både har lagt vekt på miljømessige ulemper ved tiltaket og usikkerhet ved enkelte konsekvenser, sammenholdt med fordelene ved denne virksomheten gjennom verdiskapning og etablering av arbeidsplasser, finner vi at det med de foreslåtte vilkårene er forsvarlig at det gis tillatelse til den omsøkte virksomhet, jf. forurensningsloven § 11 siste ledd.»

Det er grunn til å merke seg direktoratets formulering om at det er *«forsvarlig»* at det gis utslippstillatelse etter forurensningsloven § 11. Det var så langt direktoratet kunne strekke seg etter å ha opplevd, slik saksøkerne ser det, et betydelig politisk press for å godta prosjektet. For øvrig foretar direktoratet sine vurderinger på bakgrunn av Nordic Minings egne prognoser og vurderinger, bl.a. med hensyn til alternative deponeringsløsninger, tilbakefylling og avfallsminimering, uten at disse underkastes en selvstendig vurdering. Vurderingene til direktoratet gjøres heller ikke på bakgrunn av et utkast til avfallshåndteringsplan.

4.7.4 Næringsdepartementet mottar vurderinger fra NIFES og sender et nytt internt brev til Miljødepartementet og Kommunaldepartementet

Den 4. mars 2015 mottok Næringsdepartementet en e-post fra Norsk institutt for ernærings- og sjømatforskning (*«NIFES»*) som inneholdt vurderinger av sjødeponiets konsekvenser for mattrygghet. I vurderingen pekes det på at flokkuleringsmiddelet Magnafloc *«har potensiale for å være en utfordring for sjømattrygghet»*. Det samme kan finfraksjoner av tungmetallene kadmium og titan ha.

Bilag 79: E-postkorrespondanse mellom Næringsdepartementet og NIFES fra 28. oktober til 4. mars 2015

Bilag 80: Vedlagt notat fra NIFES om sjødeponiets konsekvenser for mattrygghet av 4. mars 2015

Statsrådene for Næringsdepartementet sendte den 6. mars 2015 et brev til Kommunaldepartementet og Miljødepartementet. Brevet er markert som unntatt fra offentlighet etter offl. § 15 (1). Saksøkerne har imidlertid fått innsyn i dokumentet, som fremlegges som:

Bilag 81: Næringsdepartementets brev til Miljødepartementet og Kommunaldepartementet av 6. mars 2015

I det departementsinterne brevet peker daværende næringsminister Monica Mæland og daværende fiskeriminister Elisabeth Aspaker på at:

«Omfanget av mulige negative eksterne virkninger av prosjektet er usikkert. Det er faglig uenighet om omfanget av mulige miljøeffekter. Vi legger til grunn at effekter for andre næringer og for miljøet langt på vei kan begrenses gjennom å stille vilkår til virksomheten.»

I neste setning konkluderer likevel Næringsdepartementets statsråder med at:

«Etter vår vurdering vil verdien av mineralutvinning klart overstige sannsynlige negative virkninger for andre næringer og for miljøet. På denne bakgrunn tilråder vi at reguleringsplanen for Engebøfjellet stadfestes og at innsigelsen fra Fiskeridirektoratet ikke tas til følge.»

I en særmerknad fra fiskeriministeren omtales en rapport skrevet av NIVA i 2009, hvor NIVA undersøkte utlekking av metaller fra eklogitt (malm) i sjøvann. Fiskeriministeren peker på at NIFES har vurdert rapporten i et sjømattrygghetsperspektiv (bilag 80), og kommet til at:

- Kadmium, som står på listen over prioriterte stoffer i vedlegg til vannforskriften, kan påvirke kadmiumnivåer i arter som blåskjell og krabbe i områder rundt sjødeponiet,
- Nanopartikler med titanoksid kan utgjøre en fare for mattrygghet i blåskjell og krabbe,
- Et sjødeponi vil representere en kontinuerlig kilde over en lang tidsperiode til akrylamid via vann og at det foreligger en potensiell risiko for at fisk og bunndyr tar opp og lagrer stoffet i fileten.

Naturvernforbundet og Vevring og Førdefjorden Miljøgruppe søkte om innsyn i brevet, men fikk avslag. I en artikkel i Kyst.no fra mars 2018, begrunner daværende fiskeriminister Elisabeth Aspaker avslaget med at brevet fra 2015 inneholder børssensitive opplysninger.

Bilag 82: Artikkel i Kyst.no, Aspaker nektar å frigi sjødeponi-brev fra NIFES av 17. mars 2018

4.8 Reguleringsplanen ble godkjent av Kommunaldepartementet i vedtak av 17. april 2015

I vedtak av 17. april 2015 godkjente Kommunaldepartementet reguleringsplanen slik denne ble vedtatt av kommunestyrene i Askvoll og tidligere Naustdal i 2011. Det fremgår av vedtaket at departementet *«legg til grunn at det i eit eventuelt utsløppsløye etter forureiningslova og driftskonsesjon etter minerallova vert stilt krav om at gruveselskapet skal arbeide for å redusere behovet for deponering av avgangsmassar»*.

Bilag 83: Kommunaldepartementets vedtak vedr. reguleringsplanen av 17. april 2015

I en artikkel i Bergens Tidende samme dag, uttalte daværende Næringsminister Monica Mæland (H) at avgjørelsen om å tillate gruvedrift og sjødeponi er absolutt, og ikke kan påankes.

Bilag 84: Artikkel i BT, Avgjørelsen kan ikke påankes av 17. april 2015

Mæland understreker i artikkelen at saken med dette er *«oppklart og avgjort»*. Dette skjer altså før Miljødepartementet har besluttet om det skal gis utslippstillatelse.

4.9 Miljødepartementet ga utslippstillatelse i vedtak av 5. juni 2015

Miljødepartementet besluttet 5. juni 2015 å gi Nordic Mining utslippstillatelse etter forurensningsloven § 11, jf.

Bilag 85: Miljødepartementets vedtak av 5. juni 2015

I Nordic Minings søknad av 2008 (bilag 6) estimerte selskapet et totalt uttak på 6-10 millioner tonn malm årlig i 25-40 år. I Utslippstillatelsen er varigheten på prosjektet forlenget til 50 år, mens årlig mengde uttak av malm på mellom 6-10 millioner tonn er opprettholdt, jf. tillatelsen side 6.

I utslippstillatelsen gis Nordic Mining tillatelse til å deponere 250 millioner tonn avgangsmasse i Førdefjorden, jf. side 38. Denne delen av tillatelsen har blitt opprettholdt ved senere revisjoner av utslippstillatelsen.

Det er i dette vedtaket vi finner de grundigste vurderingene av (1) sjødeponiets negative miljøkonsekvenser, herunder spredning av partikler og (2) om vilkårene i vannforskriften er oppfylt, herunder alternativer til sjødeponi. Hva gjelder miljøkonsekvenser, peker Miljødepartementet på at livet i deponiområdet vil gå tapt og at sjødeponiet vil medføre miljøkonsekvenser, jf. bla. side 26 og 27. En samlet fremstilling av forvaltningens vurdering av miljøkonsekvenser og fare for partikkelspredning er inntatt i stevningen punkt 9.

Miljødepartementets konkluderer på side 28 med at den økologiske tilstanden i Førdefjorden vil forringes fra god til dårlig tilstand som følge av sjødeponiet. Departementet understreker på samme sted at det derfor er behov for å gjøre unntak etter vannforskriften § 12, og konkluderer med at vilkårene er oppfylt. Etter saksøkernes syn lider departementets vurdering av flere feil, og dette kommenteres nærmere under sakens rettslige side, i stevningen punkt 11. Det nevnes allerede her at departementets vurdering av alternativer til sjødeponi stort sett begrenset til om konkrete landdeponiløsninger er mer miljøvennlig enn sjødeponi, jf. vedtaket side 22. En samlet gjennomgang av forvaltningens vurdering av alternativer til sjødeponi er inntatt i stevningen punkt 8.

Utslippstillatelsen inneholder heller ingen godkjent avfallshåndteringsplan. Dette utgjør et selvstendig brudd på avfallsforskriften § 17-6 bokstav c, som vi vil komme tilbake til i punkt 12.

4.9.1 En rekke aktører påklager tillatelsen

Den 8. juni 2015 ble vedtaket påklaget av blant annet Natur og Ungdom, Naturvernforbundet og Vevring og Førdefjorden Miljøgruppe.

Bilag 86: Klage over utslippstillatelse fra Natur og Ungdom og Naturvernforbundet av 8. juni 2015

Norske Lakseelver fremmet innvendinger mot et tidligere utkast til tillatelsen i brev til Miljødepartementet den 21. mai 2015. Brevet ble siden behandlet som en klage over det endelige vedtaket.

Bilag 87: Klage på vedtak om utslippstillatelse fra Norske Lakseelver av 21. mai 2015

Nordic Mining svarer på klagene i brev til Miljødepartementet datert 21. august 2015.

Bilag 88: Brev fra Nordic Mining til Miljødepartementet av 21. august 2015

Etter Nordic Minings oppfatning «omhandler klagene forhold som har vært en del av konsekvensutredningen, tilleggsutredningene og/eller vært belyst i forbindelse med myndighetenes behandling av reguleringsplan og utslippstillatelse for Engebøprosjektet.»

Natur og Ungdom, Naturvernforbundet og Vevring og Førdefjorden Miljøgruppe sendte et nytt brev til regjeringen den 22. september 2015.

Bilag 89: Oppfølgende brev fra bl.a. Natur og Ungdom og Naturvernforbundet av 22. september 2015

Miljøorganisasjonene fremhevet at det var nettopp manglende utredning som var årsaken til klagen. Organisasjonene pekte blant annet på at det ikke var gjennomført tilstrekkelige utredninger knyttet til minimering av avgangsmasser og hvorvidt utslippstillatelsen er i strid med vanddirektivet, jf. side 2.

Miljødirektoratet vurderte klagenes anførsler i brev 24. september 2015 og i brev av 8. oktober 2015. Brevene **begjæres fremlagt. (Å)** Natur og Ungdom, Naturvernforbundet og Vevring og Førdefjorden Miljøgruppe ettersendte ytterligere kommentarer i brev av 3. og 8. desember 2015.

Nordic Mining kommenterte anførslene i klagen i brev til Miljødepartementet datert 4. januar 2016:

Bilag 90: Brev fra Nordic Mining til Miljødepartementet av 4. januar 2016

Nordic Mining fastholdt i sitt brev at det er foretatt tilstrekkelige utredninger, og at det ikke er noe som tyder på at det eksisterer sterke strømmer i deponiområdet.

I brev av 18. januar 2016 ga Miljødirektoratet sine «*faglige vurdering av nye opplysninger som fremkommer i brev av 3. og 8. desember 2015*» fra blant annet Natur og Ungdom og Naturvernforbundet:

Bilag 91: Miljødirektoratets brev til Miljødepartementet av 18. januar 2016

På side 3 skrev Miljødirektoratet at:

«Forutsetningene for modelleringen av partikkelspredning er beheftet med usikkerhet, som er beskrevet både i tilleggsutredningene og i vår anbefaling til Klima- og miljødepartementet 13. februar 2015. Tilsvarende er også negativ effekt av suspenderte partikler på fisk og andre organismer i fjorden beheftet med usikkerhet, noe som også kommer frem i vår anbefaling til departementet.

Mer omfattende undersøkelser kunne begrenset usikkerheten med tanke på negative miljøeffekter av den planlagte sjødeponeringen, men som beskrevet i vår anbefaling fra februar 2015 vurderte vi usikkerheten som akseptabel.»

Direktoratet pekte på at det er satt vilkår i tillatelsen knyttet til partikkelkonsentrasjoner i vannmassene, og fant dermed ikke grunn til å endre sine konklusjoner knyttet til partikkelspredning.

4.10 Klagen ble ikke tatt til følge ved kongelig resolusjon 19. februar 2016

I kongelig resolusjon datert 19. februar 2016 ble klagen fra blant annet Natur og Ungdom og Naturvernforbundet ikke tatt til følge, jf.

Bilag 92: Kongelig resolusjon av 19. februar 2016

Formelt er den kongelige resolusjonen et av tre vedtak som er gjenstand for rettslig prøving i denne saken. I kongelig resolusjon opprettholdes imidlertid tidligere vurderinger, og beslutningen må sees i sammenheng med Miljødepartementets påklagede vedtak. Det besluttet samtidig at utslippstillatelsen skal justeres noe, ved at det presiseres at selskapet skal «*legge frem forslag til program for overvåking av hvordan virksomheten, herunder sjødeponi og sprengninger, påvirker det biologiske mangfoldet i Førdefjorden og i nærliggende vassdrag...*». Det stilles også krav til at programmet skal inneholde et opplegg for overvåking av smolt, se side 14.

I likhet med Miljødirektoratets vedtak, bygger den kongelige resolusjonen på at det vil skje et årlig uttak på 6-10 millioner tonn malm i 50 år, jf. kgl.res. side 2.

Basert på justeringene i den kongelige resolusjonen av 19. februar 2016, oppdaterte Miljødirektoratet Nordic Minings tillatelse i vedtak av 29. september 2016, jf.

Bilag 93: Revidert utslippstillatelse med vilkår av 29. september 2016

5 KRONOLOGISK GJENNOMGANG: DRIFTSKONSESJON OG ENDRINGER VEDR. UTSLIPPSTILLATELSEN

5.1 Nordic Mining sendte søknad om driftskonsesjon 1. februar 2019

Den 1. februar 2019 sendte Nordic Mining søknad om driftskonsesjon til Mineraldirektoratet. Av søknadens vedlegg fremgår det at de første 14 årene av gruvedriften vil foregå i dagbrudd før drift under jorden overtar.

Bilag 94: Nordic Minings søknad om driftskonsesjon av 1. februar 2019

Bilag 95: Vedlegg til Nordic Minings søknad om driftskonsesjon av 1. februar 2019

Det fremgår på side 20 at Nordic Mining i 2019 anslo «en årlig malmmengde til produksjon i prosessanlegget på 1,5 millioner tonn». Saksøkerne minner om at utslippstillatelsen bygger på at det vil skje et årlig uttak på 6-10 millioner tonn malm over 50 år, jf. kongelig resolusjon (bilag 92) på side 2. Planlagt mengde uttak av malm har dermed blitt vesentlig redusert fra utslippstillatelse ble gitt i 2016 og frem til søknad om driftskonsesjon ble sendt i 2019.

Driftskonsesjonssøknaden inneholdt ingen planer for innfasing av underjordsdrift, jf. side 20.

Søknaden ble lagt ut på høring, og det kom blant annet høringsinnspill fra Naturvernforbundet, Natur og Ungdom og diverse andre miljøorganisasjoner o.l. den 1. oktober 2019. Her ble særlig manglende utredning av underjordsdrift fra dag én fremhevet.

Bilag 96: Høringsuttalelse fra diverse miljøorganisasjoner vedrørende driftskonsesjon av 1. oktober 2019

Havforskningsinstituttet leverte også høringssvar, som bl.a. pekte på risiko for partikkelspredning.

Bilag 97: Havforskningsinstituttets høringsuttalelse vedrørende driftskonsesjon av 4. oktober 2019

5.2 Endringer i prosjektet innebar endrede forutsetninger for utslippstillatelsen

5.2.1 Krav om ny konsekvensutredning

I brev av 2. oktober 2019 til Miljødepartementet stilte ti ulike miljøvernorganisasjoner, herunder Naturvernforbundet og Natur og Ungdom, krav om at det skulle gjennomføres en ny konsekvensutredning, og gjennomføres en ny prosess med tildeling av utslippstillatelse.

Bilag 98: Krav fra flere miljøvernorganisasjoner om ny konsekvensutredning av 2. oktober 2019

Kravet ble begrunnet i at prosjektet, slik det ble beskrevet i søknad om driftskonsesjon, avvek så grunnleggende fra den opprinnelige søknaden om utslippstillatelse, at det i praksis dreide seg om et nytt opplegg for drift og utslipp, jf. brevet på side 1. En hovedinnvending fra organisasjonene var at:

«I søknaden om driftskonsesjon beregner Nordic Mining en vesentlig lavere produksjon av restmasse. Vi mener at dette gir grunnlag for å kreve en ny plan for alternativ bruk av restmassene samt noe tilbakefylling, framfor utslipp i Førdefjorden.»

5.2.2 Omgjøringsbegjæring fra Natur og Ungdom 6. februar 2020

I brev datert 6. februar 2020 begjærte Natur og Ungdom utslippstillatelsen omgjort. Konkret angrep Natur og Ungdom beslutningen tatt av Kongen i statsråd den 19. februar 2016.

Bilag 99: Natur og Ungdoms begjæring om omgjøring med bilag av 6. februar 2020

Natur og Ungdom viste til at vedtaket er fattet på feil faktisk grunnlag og at omstendighetene rundt driften er vesentlig endret. Natur og Ungdom påpekte på side 2 at:

«Sjødeponiet og dagbruddet er unødvendige. NRU fikk utslippstillatelsen fordi KLD mente de samfunnsøkonomiske fordelene med tiltaket veide opp for miljødeleggelsene sjødeponiet fører til. De

samme fordelene som er vektlagt i utslippstillatelsen kan imidlertid oppnås med andre, mer miljøvennlige, driftsformer.»

5.2.3 Nordic Mining søker Miljødirektoratet om endrede vilkår for bruk av prosesskjemikalier

Den 10. juni 2020 sender Nordic Mining søknad til Miljødirektoratet om endringer i deres utslippstillatelse. Endringen knytter seg til kjemikaliebruken i avgangsmassene, og innebærer blant annet introduksjon av sodium isobutyl xanthate («SIBX»).

Bilag 100: Nordic Minings søknad til Miljødirektoratet om endringer i utslippstillatelsen av 10. juni 2020

Nordic Mining skriver at endringene skyldes «en optimalisering av utvinningsprosessen». Saksøkerne mener det er grunn til å tro at endringen også har en sammenheng med den betydelige nedskaleringen av størrelsen på prosjektet (mengden malm til oppredning).

5.3 Direktoratet for mineralforvaltning tildelte driftskonsesjon 17. juni 2020

Mineraldirektoratet tildelte driftskonsesjon etter mineralloven i vedtak av 17. juni 2020.

Bilag 101: Mineraldirektoratets vedtak om driftskonsesjon av 17. juni 2020

Det ble på side 2 stilt som vilkår for tillatelsen at:

«Det skal arbeides for en samlet sett størst mulig ressursutnyttelse av forekomsten. Andelen overskuddsmasse skal minimeres slik at behovet for deponering blir minst mulig.»

Mulighetene for tilbakefylling av overskuddsmasser skal etter driftskonsesjonen først utredes senere forut for inngangsettelse av underjordsdrift, jf. side 2:

«Før drift under jord starter skal planen for underjordsdrift detaljeres og godkjennes av DMF. Muligheten for tilbakefylling av overskuddsmasser (gråberg og avgangsmasser) i utdrevne gruverom skal utredes som en del av detaljplanen for underjordsdrift.»

Mineraldirektoratet foretok ingen vurdering av mulighetene for, eller miljøgevinsten ved, å kreve at prosjektet ble gjennomført med underjordsdrift fra første dag. I stedet la direktoratet til grunn at «området [er] regulert til dagbrudd og deponi», og at Miljødirektoratet har vurdert alternativer til sjødeponi, jf. driftskonsesjonen side 9. Dette omtales nærmere i stevningen punkt 8. Saksøkerne minner imidlertid om at alternativvurderingene foretatt av Miljødirektoratet og Miljødepartementet begrenser seg til hvorvidt landdeponi er et mulig alternativ til sjødeponi. Alternative deponeringsløsninger gitt endret driftsform og reduserte avfallsmengder er ikke vurdert.

5.4 Miljødirektoratet omgjorde ikke utslippstillatelsen i beslutning av 26. juni 2020

I slutten av juni 2020 hadde Natur og Ungdom ikke mottatt noen avgjørelse eller tilbakemelding på organisasjonens omgjøringsbegjæring av februar samme år. Organisasjonen anmodet derfor Miljødepartementet om svar i brev datert 23. juni 2020, jf.

Bilag 102: Natur og Ungdoms anmodning om svar i brev til Miljødepartementet av 23. juni 2020

Miljødirektoratet omgjorde ikke vedtaket i sin beslutning av 26. juni 2020.

Bilag 103: Miljødirektoratets beslutning om å ikke omgjøre forurensningstillatelsen av 26. juni 2020

Som beskrevet over anførte Natur og Ungdom bl.a. at det var behov for en fornyet vurdering av behovet for sjødeponi, siden den planlagte driften nå var sterkt redusert. Miljødirektoratet avviste dette, ettersom «det [er] Direktoratet for mineralforvaltning som skal vurdere hvordan gruen skal drives, noe som igjen påvirker hvordan mengden avfall kan minimeres». Miljødirektoratet nøyde seg deretter med på vise til at selskapets drift «skal skje i samsvar med

driftsplan godkjent av Direktoratet for mineralforvaltning. Det fremgår av driftsplanen at det skal drives dagbrudd i prosjektets første fase, med gradvis overgang til drift under jord fra 14. til 19. driftsår.»

5.5 Flere aktører påklaget driftskonsesjonen i perioden juli-august 2020

Driftskonsesjonen ble påklaget av blant annet Arctic Mineral, Natur og Ungdom og Naturvernforbundet:

Bilag 104: Klage over driftskonsesjon fra Arctic Mineral med vedlegg av 8. juli 2020

Bilag 105: Klage over driftskonsesjon fra Natur og Ungdom av 12. august 2020

Bilag 106: Klage over driftskonsesjon fra Naturvernforbundet av 21. august 2020

Natur og Ungdom pekte i sin klage blant annet på at mineraldirektoratet bygget på feil faktum, ettersom det «*har lagt forutsetningene i NRUs søknad til grunn, til tross for at prosjektet er vesentlig endret etter at søknaden ble sendt inn.*» Organisasjonen pekte på at andre driftsmetoder er aktuelle, og at muligheten for å gjennomføre prosjektet uten dagbrudd og sjødeponi ikke har blitt vurdert, jf. side 11.

Naturvernforbundet pekte også på at det nå dreide seg om et vesentlig annet prosjekt, og organisasjonen etterlyste en avfallshåndteringsplan, jf. hhv. side 9 og side 11.

5.6 Ytterligere oppfølging av utslippstillatelsen

5.6.1 Reaksjoner knyttet til Nordic Minings omsøkte endringer av utslippstillatelsen

Den 4. september 2020 leverte Natur og Ungdom og Naturvernforbundet høringsvar knyttet til Nordic Minings omsøkte endringer for bruk av prosesskjemikalier, jf.

Bilag 107: Naturvernforbundets og Natur og Ungdoms høringsuttalelse av 4. september 2020

Også Havforskningsinstituttet leverte høringsvar hvor det særlig pekes på at den nye planlagte renseprosessen for malm som omtales i søknaden kan medføre en økt belastning av mikro- og nanopartikler i det marine miljøet, og på risikoene knyttet til bruk av SIBX.

Bilag 108: Havforskningsinstituttets høringsuttalelse vedrørende søknad om endring i utslippstillatelse

Miljødirektoratet besluttet likevel å revidere utslippstillatelsen til Nordic Mining i vedtak av 18. januar 2021.

Bilag 109: Miljødirektoratets vedtak om revidert utslippstillatelse av 18. januar 2021

Bilag 110: Oppdatert utslippstillatelse av 18. januar 2021

Sammen med en rekke andre organisasjoner, påklaget Natur og Ungdom og Naturvernforbundet vedtaket i brev 15. februar 2021.

Bilag 111: Natur og Ungdoms og Naturvernforbundets klage over reviderte utslippstillatelse av 15. februar 2021

Den 7. juni 2021 oversendte Miljødirektoratet klagen til Miljødepartementet for endelig avgjørelse. Brevet **begjæres fremlagt. (AA)**

Den 7. september 2021 ba Miljødirektoratet Havforskningsinstituttet om innspill til planlagt overvåkning i Førdefjorden. Miljødirektoratets brev **begjæres fremlagt. (BB)** Innspill til overvåkingen ble sendt fra Havforskningsinstituttet i udatert brev.

Bilag 112: Brev fra Havforskningsinstituttet vedr. planlagt overvåkning av 2021

I vedtak datert 23. november 2021 stadfestet Miljødepartementet den reviderte utslippstillatelsen

Bilag 113: Miljødepartementets stadfesting av revidert utslippstillatelse i vedtak av 23. november 2021

5.6.2 Natur og Ungdom begjærte omgjøring av utslippstillatelsen 3. september 2021

Natur og Ungdom begjærte utslippstillatelsen omgjort i brev av 3. september 2021.

Bilag 114: Natur og Ungdoms begjæring om omgjøring med vedlegg av 3. september 2021

I begjæringen beskrev Natur og Ungdom at det er fullt mulig å gjennomføre Nordic Minings prosjekt uten dagbrudd og sjødeponi. I brev 19. november 2021 ba Natur og Ungdom om departementets nærmere tilbakemelding.

Bilag 115: Natur og Ungdoms anmodning om svar i brev til Miljødepartementet av 19. november 2021

I brev 24. november 2021 oversendte Miljødepartementet omgjøringsbegjæringen fra Natur og Ungdom til Miljødirektoratet, jf.

Bilag 116: Miljødepartementets oversendelse av omgjøringsbegjæring til Miljødirektoratet av 24. november 2021

Etter det saksøkerne er kjent med, har Miljødirektoratet ikke behandlet omgjøringsbegjæringen.

5.7 Næringsdepartementet opprettholdt driftskonsesjonen i vedtak 6. mai 2022

Næringsdepartementet fant i sin beslutning om driftskonsesjon av 6. mai 2022 at vedtaket skulle opprettholdes.

Bilag 117: Næringsdepartementets beslutning om driftskonsesjon av 6. mai 2022

Departementet oppstiller blant annet følgende vilkår for tillatelse:

«Det skal være en samlet sett størst mulig ressursutnyttelse av forekomsten, basert på forståelse av at alle ressurser har verdi i sirkulærøkonomien. Andelen overskuddsmasser skal minimeres i alle prosesser, slik at behovet for deponering blir minst mulig, basert på beste tilgjengelige teknologi og beste tilgjengelige drifts- og deponeringsmetoder.»

Næringsdepartementet oppstiller imidlertid ikke et klart krav om ren underjordsdrift. Formuleringen fremstår dermed som uforpliktende, ikke som et operativt vilkår som faktisk sikrer at Nordic Mining tilpasser sin driftsform for å generere minst mulig avfall og best mulig utnyttelse av mineralressursene. Dette underbygges av at plan for underjordisk drift skal godkjennes senest én måned før drift under jord starter og at det først er i denne planen at tilbakefylling av masser skal utredes, se side 24. Denne godkjenningen skal altså skje 15 år etter at prosjektet er igangsatt.

I Næringsdepartementets skjønnsmessige avveining av om driftskonsesjon skal gis, la departementet avgjørende vekt på «at prosjektet er samfunnsøkonomisk lønnsomt», jf. side 23. Herunder ble det tillagt vekt at prosjektet har «et betydelig verdiskapingspotensial og forventes å være meget lønnsomt fra et bedriftsøkonomisk perspektiv», at prosjektet vil «gi betydelige ringvirkninger» og at prosjektet «forventes å vare i flere tiår.» Hvorvidt Nordic Minings prosjekt rent faktisk innebærer en langsiktig forvaltning av mineralressursene i Engebøfjellet inngikk ikke i denne samlede vurderingen.

Næringsdepartementets opprettholdelse av tillatelsen er nærmere omtalt i departementets pressemelding av 6. mai 2022.

Bilag 118: Næringsdepartementets pressemelding av 6. mai 2022

I pressemeldingen fremgår det blant annet at Næringsdepartementet ikke har foretatt en bergfaglig vurdering av nødvendigheten av et sjødeponi for å kunne drive gruvevirksomhet i Engebøfjellet:

«Spørsmålet om selve sjødeponiet hører til utslippstillatelsen etter forurensningsloven som tidligere er gitt av Klima- og miljødepartementet og opprettholdt av Kongen i statsråd. Spørsmålet om driftskonsesjon etter mineralloven, som Nærings- og fiskeridepartementet nå har hatt til vurdering, gir ikke adgang til å revurdere selve utslippstillatelsen.»

Videre gir næringsminister Vestre også uttrykk for at fremtiden til sjødeponi i Norge er usikker:

«Nærings- og fiskeridepartementet jobber derfor med en ny mineralstrategi, som skal legges fram i løpet av året.

- Vi vil blant annet søke ny kunnskap om ulike deponeringsformer, herunder vurdere fremtiden til sjødeponi, sier Vestre.»

5.8 Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan av 3. juli 2022

Nordic Mining leverte utkast til avfallshåndteringsplan til Miljødirektoratet den 3. juli 2022, over syv år etter at utslippstillatelse ble gitt.

Bilag 119: Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan av 3. juli 2022

Utkastet til avfallshåndteringsplan inneholder en feilaktig angivelse av formålet med en avfallshåndteringsplan (side 3-4), og dette preger hele dokumentet. Det gis ingen beskrivelser av hvordan avfallsmengder gjennom strategiske alternativer og alternative driftsformer kan unngås og reduseres. Dette er en naturlig konsekvens av at avfallshåndteringsplanen kommer på et såpass sent tidspunkt.

Avfallsreduserende tiltak er beskrevet av Nordic Mining på i underkant av en halv side av dokumentets 71 sider. Det er vanskelig å forstå hvilke konkrete avfallsreduserende tiltak/alternativer som er vurdert, og på hvilket grunnlag de beskrevne løsningene for avfallshåndtering er valgt. Nordic Mining bruker generelle formuleringer («*For å minimere og redusere avfall har Nordic Rutile optimalisert malmuttaket [...].*»), uforpliktende lovnader («*Nordic Rutile vil jobbe systematisk for å auke utvinninga av verdimineraler fra førekomsten*») og viser til generelle krav i tillatelsen uten å spesifisere konkret hva som er gjort for å ivareta disse kravene («*Driftsløyyvet stiller krav til høgast mogleg utnytting av ressursen inkludert gråberget.*») for å beskrive de avfallsreduserende tiltakene.

Det gis også svært lite informasjon om hvordan mineralavfallet fra underjordsdriften vil håndteres.

I tillegg gis det i avfallshåndteringsplanen ytterligere beskrivelser av de negative miljøkonsekvensene tiltaket vil ha, både på land og i vann. Det poengteres bl.a. at det i gråbergsdeponiet vil foregå utlekking av tungmetaller som for nikkel og krom er over normverdiene, jf. side 27 (og likevel klassifiseres deponiet som inert), at 60 000 m³ med myr vil dreneres, jf. side 36, at Grytaelva vil forurenses, jf. side 56, og at deponiområdet i fjorden vil være «*lite eigna som habitat for botnlevande fisk*», jf. side 57.

5.9 Høring av Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan

Utkastet til avfallshåndteringsplan ble sendt på høring av Miljødirektoratet den 10. august 2022, med høringsfrist den 14. september 2022. Det kom blant annet høringsinnspill fra Arctic Mineral.

Bilag 120: Arctic Minerals høringssvar, avfallshåndteringsplan av 22. august 2022

I Arctic Minerals høringssvar på side 5, understrekes det at manglende vurdering av alternativ driftsform er en klar mangel ved avfallshåndteringsplanen:

«Det bemerkes i denne sammenheng at hvis NRU hadde valgt den driftsformen som gir minst forurensning, nemlig ren underjordsdrift fra første driftsår, så ville ikke landdeponiet bli nødvendig, og vannkvaliteten i Gryta ville ikke bli påvirket. Dette illustrerer hvorfor planen må begynne med analysen av driftsform.»

I tillegg kom det høringsinnspill fra blant annet Havforskningsinstituttet, Naturvernforbundet og Natur og Ungdom, som alle stiller seg kritiske til prosjektet på grunn av risiko for partikkelspredning og kjemikaliebruk ifbm. sjødeponiet.

Bilag 121: Havforskningsinstituttets høringssvar, avfallshåndteringsplan av 10. august 2022

Bilag 122: Naturvernforbundets og Natur og Ungdoms høringssvar, avfallshåndteringsplan av 28. september 2022

6 TVISTER MELLOM NORDIC RUTILE OG ARCTIC MINERAL

Det pågår flere saker mellom Nordic Minerals datterselskap, Nordic Rutile, og det konkurrerende gruveselskapet Arctic Mineral. Disse sakene inneholder enkelte opplysninger som har betydning for foreliggende sak.

Den 5. mars 2021 tok Arctic Mineral ut stevning for Oslo tingrett mot Nordic Rutile med påstand om at Nordic Rutile ikke har rett til å ta ut granat, eller andre av grunneierens mineraler, på utvalgte eiendommer på østsiden av Engebøfjellet, dvs. eiendommene i bygda Vevring. Tvisten gjaldt altså rettighetene til de av mineralene på østsiden av fjellet som *ikke er statens mineraler*. Saken reiste særlig spørsmål om (1) hva som utgjør statens mineraler, og (2) hvem som har rett til uttak der statens og grunneiers mineraler er tett integrert i samme forekomst.

I Oslo tingretts kjennelse og dom av 21. oktober 2021 (TOSL-2021-35560) fikk Arctic Mineral ikke medhold. Saken ble anket til Borgarting lagmannsrett. Lagmannsretten avsa sin kjennelse og dom den 24. oktober 2022 (LB-2021-176614), hvor den kom til samme resultat som tingretten.

I tillegg har Nordic Rutile begjært ekspropriasjon av eiendomsretten til en liten del (6,5 daa) av det arealet Arctic Mineral disponerer over. Dette arealet ligger i tilknytning til det planlagte dagbruddet. Søknaden ligger etter det saksøkerne kjenner til fremdeles til behandling i Næringsdepartementet.

7 NÆRMERE OM GRUVEVIRKSOMHETEN OG ALTERNATIVE DRIFTSFORMER

7.1 Innledning

Det er uomtvistet at sjødeponiet som Nordic Mining har fått tillatelse til å etablere innebærer en forringelse av Førdefjorden. Som skissert innledningsvis, følger det av vannforskriften og vanndirektivet at slik forringelse i utgangspunktet er forbudt, og at tiltaket bare kan tillates dersom det ikke er teknisk og økonomisk mulig å utvinne mineralene uten å forringe vannforekomsten.

Saksøkerne vil i dette punktet føre bevis for at det er mulig å utvinne mineraler fra Engebøfjellet uten dagbrudd og sjødeponi, og at en endret driftsform legger til rette for en bedre utnyttelse av mineralressursene. I punkt 7.3 skisseres Nordic Minings planlagte prosjekt. I punkt 7.4 beskrives muligheten for en alternativ driftsmetode, uten dagbrudd og sjødeponi. Muligheten for økt ressursutnyttelse er beskrevet i punkt 7.5.

Innledningsvis, i punkt 7.2, gis det er kort innføring i relevante begreper og en beskrivelse av Engebøforekomsten.

7.2 Begreper og Engebøforekomsten

I Oslo tingretts kjennelse og dom av 21. oktober 2021 (TOSL-2021-35560) mellom Arctic Mineral og Nordic Rutile gis det en dekkende beskrivelse av mineralforekomsten i Engebøfjellet. Saksøkerne tar i det følgende utgangspunkt i tingrettens beskrivelse av Engebøforekomsten. Generelle begreper er forklart i tråd med definisjonene inntatt i:

Bilag 123: Hjelpedokument begreper

Engebøfjellet ligger på nordsiden av Førdefjorden i Sunnfjord kommune og inneholder en betydelig forekomst av bergarten eklogitt. **Eklogitt** er en sammensatt bergart som typisk består av mineralene granat, omfasitt, amfibolitt, rutil, og en del andre andre mineraler.

Eklogitt i Engebøforekomsten inneholder blant annet rutil og granat, som er mineraler som kan utnyttes kommersielt. **Rutil** er et mineral som består av titandioksid og som brukes til fremstilling av titanmetall og fargepigment. **Granat** er et industrimineral som er svært godt egnet for sandblåsing og vannjetskjæring. **Malm** benyttes som fellesbetegnelse for bergarter som inneholder ett eller flere mineraler eller grunnstoffer i økonomisk drivverdige mengder.

Mineralutvinning kan skje via **dagbrudd**, hvor malm brytes i åpne brudd og hele gruveområdet er synlig. Driftsmåten står i motsetning til **underjordsdrift**, hvor man tar ut mineraler via tunneler under bakken.

Rutil og granat ligger sammenblandet i malmen og må nødvendigvis utvinnes sammen. De blir separert i en prosess kalt oppredning etter uttak fra fjellet. **Oppredning** er en samlebetegnelse på flere metoder for utskilling av utnyttbare mineraler i en malm eller et råstoff fra gråberget eller gangarten.

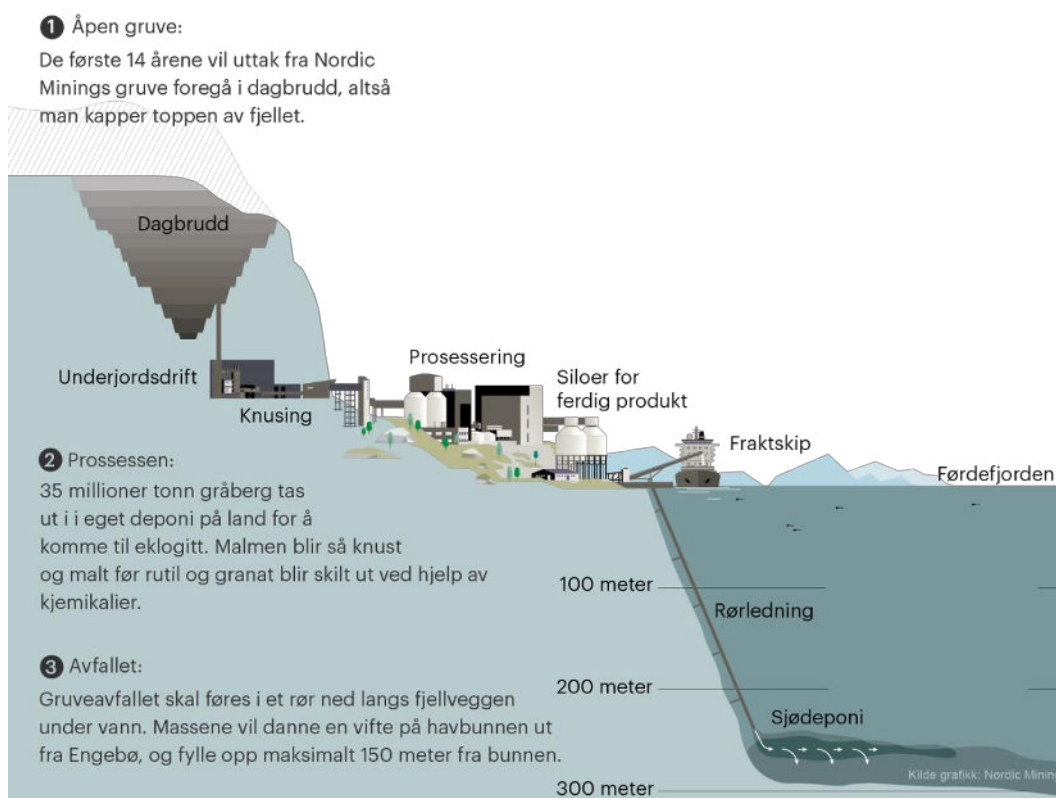
Foruten eklogitt, består Engebøfjellet av gråberg og naturstein. For å få tilkomst til eklogittforekomsten fra det dagbruddet som planlegges, må Nordic Mining først bryte ut store mengder gråberg og naturstein.

Naturstein betegner bergarter som deles opp til plater, blokker og emner av forskjellig slag. De kan benyttes til blant annet kledning av gulf, vegg og tak. Begrepet dekker et stort spekter bergarter. **Gråberg** betegner steinmasser som ikke inneholder malm. Gråberg kan brukes som pukk, ballast eller fyllmasse i for eksempel betong. Gråberg fra Engebøfjellet har svært høy egenvekt og trykkfasthet som sammen med andre egenskaper, gjør den svært godt egnet som vassbyggingsstein (engelsk: armourstone).

Avgangsmasse er i avfallsforskriften § 17-3 bokstav e definert som «fast avfall eller slam som gjenstår etter behandling av mineraler ved en separasjonsprosess (f.eks. knusing, maling, størrelsessortering, flotasjon og andre fysisk-kjemiske teknikker) for å trekke ut verdifulle mineraler fra mindre verdifull stein.» I Engebøprosjektet er gråberg planlagt deponert på land, mens avgangsmassene skal deponeres i Førdefjorden.

7.3 Nordic Minings planlagte prosjekt

En informativ illustrasjon av Nordic Minings planlagte prosjekt fremgår av en artikkel i A-magasinet den 20. oktober 2022.

Bilag 124: Artikkel i A-magasinet, Hvor mye natur vil vi ofre for hvitmalning på veggene? av 20. oktober 2022

I korthet går Nordic Minings prosjekt ut på å etablere et dagbrudd på toppen av Engebøfjellet der det ved boring, sprengning og pigging skal brytes store mengder gråberg som skal plasseres i et dagdeponi i Engebødalen. Malmen som brytes sendes ned i en sjakt til grovknusing i fjellet og deretter til prosessering i prosessanlegget på Engebø. I prosessanlegget utvinnes rutil og granat som skipes ut fra kaianlegget. De øvrige delene av denne malmen,

avgangsmassene, vil være finstoff som etter noe videre behandling ledes i et rør ned på sjøbunnen i Førdefjorden for permanent plassering. En nærmere beskrivelse av innretningen på Nordic Minings planlagte drift finnes blant annet i vedtaket om driftskonsesjon (bilag 117) side 14, utslippstillatelsen (bilag 85) side 2 og Miljødirektoratets anbefaling om utslippstillatelse (bilag 78) side 10.

Driften av dagbruddet skal pågå i 15 år. Det planlegges deretter underjordsdrift ved skivepallbryting i 18 år og til slutt en oppredningsvirksomhet uten ytterligere bryting av berg i 6 år. Samlet planlagt driftsperiode er altså 39 år.

Nordic Mining har offentliggjort en Updated Definitive Feasibility Study («UDFS») datert 11. mai 2021. De delene av UDFS som er offentliggjort fremlegges som

Bilag 125: Updated Definitive Feasibility Study, Executive Summary av 11. mai 2021

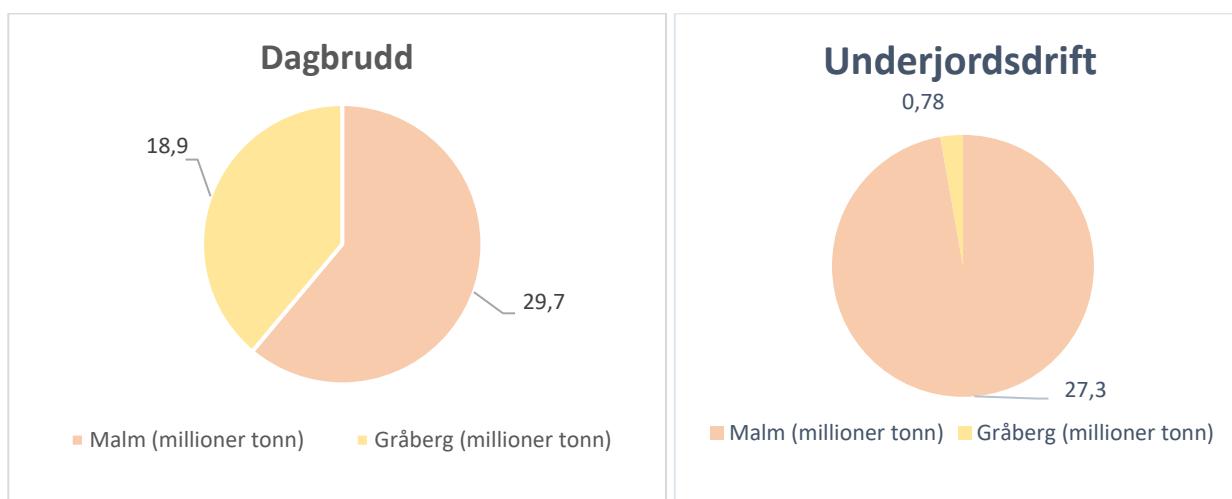
UDFS gir sammen med Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan av 3. juli 2022 (bilag 119) den mest oppdaterte nøkkelinformasjonen om det prosjektet som Nordic Mining planlegger.

Et hovedproblem ved Nordic Minings prosjekt er, i likhet med mange andre gruveprosjekter, enorme mengder bergmasser, restmasser, som produseres for å kunne utvinne de tilsiktede metaller og mineraler. Disse restmassene utgjør langt større volumer enn produktene man er på jakt etter, og må håndteres og disponeres på en eller annen måte. Nordic Mining har valgt, og fått tillatelse til, en løsning der restmassene deponeres. Gråberget skal deponeres på land mens hovedtyngden, avgangsmassene, skal legges i Førdefjorden.

I utkastet til avfallshåndteringsplan (bilag 119) fremgår følgende i punkt 4.1 på side 15:

«Malmuttaket vil først gjerast ved dagbrot og deretter underjordsdrift. Dagbrotet vil generere 29,7 millionar tonn malm og 18,9 millionar tonn gråberg over ein periode på 15 år. Underjordsdrifta vil generere 27,3 millionar tonn malm og 0,78 millionar tonn gråberg over 18 års drift ved skivepallbryting. Gråberg frå dagbrotet og underjordsgruva vil transporterast til gråbergsdeponiet der det vil utplasserast som beskrive i kapittel 7.»

Produksjonen av gråberg og malm til oppredning kan illustreres slik:

Det fremgår at Nordic Mining skal produsere totalt 19,6 millioner tonn gråberg. Av dette skal nesten alt, 18,9 millioner tonn, produseres i den perioden det skal drives dagbrudd. Perioden med underjordsdrift vil bare generere 0,8 millioner tonn gråberg. Nordic Mining har fått tillatelse til å etablere et landdeponi med inntil 15 millioner m³ stein, i utsprengt tilstand, og jordmasser, jf. pkt. 9.3.3 i utslippstillatelsen av 5. juni 2015 (bilag 85). Det følger av tillatelsen pkt. 9.3.1 at «landdeponiet skal bestå av avdekkingsmasser (gråberg) og vrakstein» og at deponiet skal ligge «på baksiden av Engebøfjellet og mot øst i Engjabødalen». Dette er uendret i revidert tillatelse.

Det fremgår videre at Nordic Mining skal produsere totalt (29,7 + 27,3) 57 millioner tonn malm til oppredning. I utkast til avfallshåndteringsplan (bilag 119) punkt 5.4.4 på side 30 er det videre opplyst:

«Om lag 15% av malmen takast ut som salbare produkt. Med utgangspunkt i ein driftsmodell med eit uttak på 1.500.000 tonn per år vil dette utgjere eit deponeringsbehov opp mot 1.300.000 tonn per år.»

Av malmen som går til oppredning er det altså bare rundt 15 % som vil bli utvunnet til et salgbart produkt. Det betyr at ca. 85 % av denne malmen vil være avgangsmasser som ikke utnyttes, det vil si avfall. Det er disse avgangsmassene som skal plasseres i et sjødeponi i Førdefjorden.

Som vist i sitatet legger Nordic Mining nå opp til en årlig produksjon av malm til oppredning på 1,5 millioner tonn. Det samme fremgår av UDFS (bilag 125) side 5 tabell 1-1. Driftsmodellen til Nordic Mining medfører altså at opp mot 1,3 millioner tonn malm årlig skal deponeres i fjorden. Gjennom hele prosjektperioden på 39 år legges det opp til at det skal deponeres rundt (57 tonn x 0,85) 48,5 millioner tonn avgangsmasser i Førdefjorden.

Når disse avgangsmassene ses i sammenheng med mengden gråberg, vil Nordic Mining, for å utvinne 8,6 millioner tonn salgbare produkter, totalt produsere (48,5 + 19,6) 68,1 millioner tonn gråberg og avgangsmasser som skal deponeres enten på land eller i fjorden.

Det prosjektet som Nordic Mining søkte om utslippstillatelse for i 2008 var vesentlig større enn det som nå planlegges, jf. fremstillingen i punkt 4 og 5 ovenfor. Søknaden og utslippstillatelsen var basert på et årlig uttak av malm til oppredning på 6-10 millioner tonn, samt uttak av gråberg. Samlet uttak av malm til oppredning var 250 millioner tonn over 50 år.

Etter at utslippstillatelsen ble gitt i 2015 fikk Nordic Mining i 2016 utarbeidet et nytt ressursestimat med ny informasjon om forekomsten. Nordic Mining har deretter utarbeidet flere versjoner av «feasibility studies» (mulighetsstudier) der «Updated Definitive Feasibility Study, Executive Summary» datert 11. mai 2021 (bilag 125) er den siste så vidt saksøkerne er kjent med.

Resultatet av de nye ressursestimatene og Nordic Minings videre bearbeidelse er at prosjektets omfang er vesentlig nedskalert. Årlig produksjon av malm til oppredning er redusert fra 6-10 millioner tonn, jf. søknad om utslippstillatelse (bilag 6) side 14, til 1,5 millioner tonn, jf. utkast til avfallshåndteringsplan av 3. juli 2022 (bilag 119) side 3. Samlet produksjon av avgangsmasser er redusert med 80 % fra 250 000 millioner tonn til 50 000 millioner tonn. Driftstiden er redusert fra 50 år, jf. søknad om utslippstillatelse på side 47, til 39 år, jf. utkast til avfallshåndteringsplan side 3 og antall årsverk (arbeidsplasser) er redusert fra 7 500, jf. søknad om utslippstillatelse på side 12, til ca. 4 000, jf. driftskonsesjon av 6. mai 2022 (bilag 117) side 1.

Denne nedskaleringen av Nordic Minings prosjekt innebærer vesentlige endringer i flere av forutsetningene som lå til grunn for utslippstillatelsen i 2015. Når det gjelder behovet for å deponere avgangsmasser i Førdefjorden har Nordic Mining med dagens planer altså bare behov for å deponere rundt 20 % av de massene som ble presentert for miljømyndighetene da utslippstillatelsen ble gitt. Utslippstillatelsen var basert på et behov for å deponere inntil 250 million tonn avgangsmasse i fjorden mens behovet nå er angitt til om lag 50 millioner tonn. Utslippstillatelsen er på dette punktet ikke endret i tråd med selskapets nye estimater.

En sammenligning av opprinnelig og nåværende prosjekt fremgår av følgende tabell:

Forhold ved prosjektet	Opprinnelig prosjekt	Nåværende prosjekt
Deponering av avgangsmasser i Førdefjorden	250 millioner tonn (vilkår i utslippstillatelse av 5. juni 2015 punkt 9.3.2)	50 millioner tonn (utkast til avfallshåndteringsplan av 3. juli 2022 s. 5)
Sjødeponiets høyde	150 meter over eksisterende havbunn (vilkår i utslippstillatelse punkt 9.3.2)	65 meter over eksisterende havbunn (avfallshåndteringsplan s. 49)

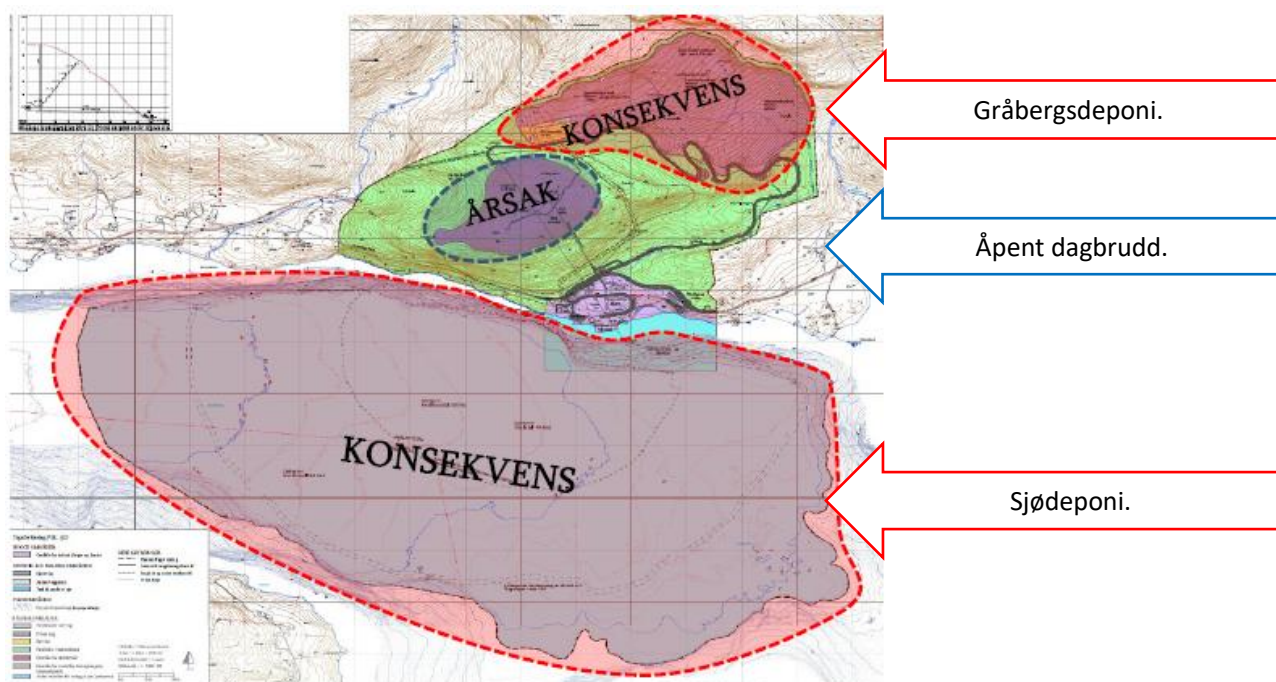
Tillatt utslipp av prosesskjemikalier i Førdefjorden hvert år	Flotinor FS2: 120 tonn Flotol B: 32 tonn Magnafloc 155: 60 tonn Dextrin: 120 tonn Svovelsyre: 800 tonn Na-silikat: 720 tonn (jf. vilkår 3.1 i opprinnelig utslippstillatelse)	Magnafloc 5250: 4 tonn Sodium isobutyl xanthate (SIBX): 2 tonn Dow Froth 400: 3 tonn (utslippstillatelsen av 18. januar 2021 s. 1)
Årsverk i anlegget i hele driftsperioden	7 500 (150 årsverk x 50 år) (søknad om utslippstillatelse s. 12)	4 100 (106 årsverk x 39 år) (driftskonseksjon av 6. mai 2022 s. 1)
Driftstid	50 år (søknad om utslippstillatelse s. 47)	39 år (avfallshåndteringsplan s. 3)
Årlig produksjon av malm til oppredning	6-10 millioner tonn (søknad om utslippstillatelse s. 14)	1,5 millioner tonn (avfallshåndteringsplan s. 3)
Produksjon av gråberg ila dagbruddsfasen	35 millioner tonn (utslippstillatelse av 5. juni 2015 s. 3)	18,9 millioner tonn (avfallshåndteringsplan s. 15)
Uttak av malm ved dagbruddsdrift	Dagbruddsdriften er estimert til å utgjøre om lag 10-20 % av den totale malmproduksjonen (søknad om utslippstillatelse s. 9). Gjennomsnittlig beregning: 8 millioner tonn per år x 50 år /100x15 = 60 millioner tonn	29,7 millioner tonn (avfallshåndteringsplan s. 15)

7.4 Alternative driftsformer – deponering av bergmasser

Som det har fremgått er Nordic Minings dominerende deponeringsbehov knyttet til avgangsmassene etter oppredningsprosessen, totalt 48,5 millioner tonn. Det er denne avgangsmassen som skal legges i Førdefjorden. Hvorvidt et slikt sjødeponi er nødvendig, beror på hvilken driftsform Nordic Mining velger.

Nordic Mining har som vist ovenfor valgt en driftsform med utelukkende dagbruddsdrift i de første 15 årene. Dagbruddsdriften er ingen egentlig gruvevirksomhet, men sprengning mv. av Engebøfjellet i dagen ovenfra med det resultat at 50-60 meter av fjellets øvre del «kappes». Når det gjelder restmasser skaper denne driftsformen to betydelige utfordringer. For det første må det fjernes store mengder gråberg for å få tilkomst til malmen. Som vist ovenfor skal mer enn 96 % av uttaket av gråberg skje i dagbruddet de 15 første årene, mens gråbergsuttaget ved underjordsdrift er svært begrenset. Det er disse massene med gråberg Nordic Mining skal lagre på land, i et dagdeponi. For det andre medfører dagbruddsdriften at det ikke samtidig med driften skapes rom for lagring av avgangsmassene som produseres. Det er ikke et alternativ å tilbakefylle avgangsmassene (eller gråsteinen) i dagbruddet under drift. Konsekvensen er at Nordic Mining har valgt en løsning der disse avgangsmassene legges i fjorden.

Rotårsaken til det anførte behovet for et sjødeponi er altså å finne i Nordic Minings valg av dagbruddsdrift de første 15 årene. Dette kan illustreres slik:

Kilde: Arctic Mineral

Dagbruddsdriften de første 15 årene er verken teknisk eller økonomisk nødvendig for å kunne utvinne rutil og granat fra Engebøfjellet. Det samme kan oppnås ved en alternativ driftsform med ren underjordsdrift. Ved underjordsdrift kan avgangsmasser deponeres i bergrom og gruveganger, i takt med bryting av malm til oppredning. Om nødvendig vil Nordic Mining kunne bruke dagdeponiet til lagring av ekstra gråberg etter utsprengning av bergrom i fjellet slik at avgangsmasser kan deponeres der. Nordic Mining har som nevnt allerede tillatelse til et dagdeponi med 15 millioner m³ stein i utsprengt tilstand. Etter saksøkernes syn både kan og bør driften innrettes slik at også dagdeponiet unngås, men om det beholdes vil Nordic Mining i alle fall ha et robust deponiarrangement som gir fleksibilitet i valg av produksjonsprofil i prosjektperioden.

Om ønskelig vil Nordic Mining kunne oppnå den utvinningstakt og salgsproduksjon de nå planlegger også med endret driftsform, der selskapet går fra dagbrudd + underjordsdrift til ren underjordsdrift. Det skisserte driftsopplegget medfører at avgangsmasser kan lagres i fjellet, og helt unødvendig forurensning ved dagbruddsdrift og sjødeponi kan unngås.

Etter saksøkernes syn ville dette alternative driftsopplegget vært anvendelig på prosjektet Nordic Mining beskrev for miljømyndighetene i 2015. Den svært betydelige nedskaleringen av gruveprosjektet og avgangsmassene innebærer likevel at Nordic Minings utfordringer knyttet til deponering av avgangsmassene er langt mindre enn det som ble presentert for miljømyndighetene da den første tillatelsen til sjødeponi ble gitt i 2015. Det sterkt reduserte volumet medfører en forenkling av en alternativ driftsform med ren underjordsdrift og deponering av avgangsmasser i bergrom og gruveganger.

Til tross for denne nokså åpenbare observasjonen kan det konstateres at det verken i Nordic Minings «feasibility studies» eller i avfallshåndteringsplanen finnes spor av at dette i det hele tatt har vært vurdert som en konsekvens av nedskaleringen. Borgarting lagmannsrett avholdt nylig en ankeforhandling i tvisten mellom Arctic Mineral og Nordic Rutile vedrørende rettigheten til forekomstene i Engebøfjellet, jf. punkt 6 ovenfor. Nordic Minings direktør for ressurs og bærekraft Mona Schanche ga i den forbindelse en vitneforklaring der spørsmålet om deponering i fjellet kom opp. Forklaringen ble tatt opp på bånd, og saksøkerne har fra Arctic Mineral mottatt en transkribert versjon av hennes forklaring. Den fremlegges som

Bilag 126: Transkripsjon av forklaringen fra Mona Schanche i sak 21-176614ASD-BORG/03

Det gjøres oppmerksom på at saksøkerne ikke har foretatt en selvstendig gjennomgang av hele utskriften, men det er kontrollert at de uttalelsene som siteres her i stevningen er en korrekt gjengivelse av lydopptaket. Det samme er tilfelle for transkripsjonen av Christian Gjerdes forklaring nedenfor. Dersom det er ønskelig, kan lydfilene gjøres tilgjengelig for motparten.

I lydopptaket fremgår blant annet følgende spørsmål og svar («P4» er spørsmål fra Arctic Minerals prosessfullmektig Nils Henrik Pettersson og «P3» er svar fra Mona Schanche):

«P4: Har dere gjort noen vurdering av om det er mulig og eller eventuelt hvor mye det er mulig å deponere tilbake i gruen?»

P3: Det er gjort en beregning av det, ja.

P4: Og hva ender den med da?

P3: Jeg skal faktisk ikke ta de tallene bare sånn uten videre for det husker jeg ikke, men det var mulig å deponere en del av avgangen og potensielt også grovberget tilbake i underjordsdelen. Men langt mindre del enn totalen. Og det vil jo... kan bare legge til at det er jo noen ting vi har planer om å utrede videre når vi går inn i drift, og sånn at man har en plan for det når man går under jord.»

Som det fremgår uttalte Schanche at Nordic Mining har planer om å utrede muligheten for deponering i fjellet først i anleggets driftsfase, det vil si etter at driften av dagbruddet er igangsatt.

Det finnes heller ikke spor av at driftsformen etter nedskaleringen av prosjektet har vært vurdert av forvaltningen. I Næringsdepartementets driftskonsesjon (bilag 117) på side 17 er det kun vist til miljøforvaltningens ulike vurderinger – som alle har det til felles at behovet for dagbrudd og sjødeponi for Nordic Minings nedskalerte prosjekt i det hele tatt ikke vurderes. Vi kommer tilbake til dette nedenfor i punkt 8.

Samtidig er det ingen tvil om at utvinning av rutil og granat i Engebøfjellet er teknisk mulig ved underjordsdrift. Nordic Mining legger selv opp til dette etter 15 års drift i dagbruddet, og konkurrenten Arctic Mineral planlegger utvinning med ren underjordsdrift. Det er også klart at tilbakefylling av avgangsmasser i bergrom og gruveganger er teknisk mulig i Engebøfjellet, det er eksempelvis en slik driftsform Arctic Mineral legger opp til. Dersom staten skulle bestride dette **ber** saksøkerne om at det klargjøres i tilsvaret.

Det synes også å være på det rene at Nordic Minings planlagte uttak av rutil og granat vil være lønnsomt også ved en driftsform med ren underjordsdrift. I den nevnte ankeforhandlingen i Borgarting lagmannsrett ga Nordic Minings finansdirektør Christian Gjerde forklaring der dette spørsmålet kom opp. Det fremlegges som

Bilag 127: Transkripsjon av forklaringen fra Christian Gjerde i sak 21-176614ASD-BORG/03

I lydopptaket fremgår blant annet følgende spørsmål og svar («P4» er spørsmål fra Arctic Minerals prosessfullmektig Nils Henrik Pettersson og «P1» er svar fra Christian Gjerde):

«P4: Men betyr ikke det at dere da har et lønnsomt prosjekt, og dere har en del margin å gå på?»

P1: Ut ifra de forutsetningene vi ser på i dag ja, så har vi det. Et solid prosjekt.

P4: Ja. Så hvis man gikk bort fra... og dagbruddsdrift og til underjordsdrift og lagret tilbake i gruvene, så du rett og slett unngikk all avfallsproduksjonen, ut i fjorden og alt sånt noe, da ville du ha et lønnsomt prosjekt fortsatt, eller?

P2: Ja, nå har vel Mona kommentert på hva vi mener er realistisk i forhold til tilbakefylling. Men ja, det hadde kunne vært lønnsomt.»

Som det fremgår bekreftet Gjerde at et prosjekt uten dagbrudd og sjødeponi «kunne vært lønnsomt».

Dette underbygges ytterligere av SINTEFs rapport «Økonomiske ringvirkninger av mineralbrudd i Engebøfjellet» datert 31. januar 2013 side 64 (bilag 48 side 98). SINTEF utarbeidet rapporten på oppdrag fra Sunnfjord Næringsutvikling AS. I rapporten oppsummeres inntjeningen i prosjektet slik:

«EBITDA er inntjening før renter, skatt, avskrivninger og nedskrivninger trekkes fra, og ligger på ca. 60 % av driftsinntektene fram til overgang til tunneldrift 2026/2027. Det viser at prosjektet har et høyt avkastningspotensial selv om inntjeningen nesten halveres til ca. 35 % etter overgangen til tunneldrift.»

I tilknytning til en ekspropriasjonsbegjæring fra Nordic Rutile har Arctic Mineral avgitt en relativt omfattende høringsuttalelse der Arctic Mineral gir en grundig gjennomgang av Nordic Minings mulighet til å gjennomføre sitt prosjekt ved underjordsdrift uten deponi. Notatet gjennomgår blant annet driftsmetode, uttaksvolum, ressursutnyttelse, massebalanse og økonomi. Det fremlegges som

Bilag 128: «Engbøfjellet – full ressursutnyttelse og gruvedrift uten deponi», høringsinnspill fra Arctic Mineral

Den 30. juni 2021 sendte Arctic Mineral søknad om driftskonsesjon til Mineraldirektoratet (bilag 129). Arctic Minerals prosjekt består i å utvinne granat med biprodukter samt produksjon av ballaststein på vestsiden av Engbøfjellet. Det fremlegges som:

Bilag 129: Søknad om driftskonsesjon fra Arctic Mineral av 30. juni 2021

Bilag 130: Arctic Minerals driftsplan, bilag 2 til søknad om driftskonsesjon av 30. juni 2021

Vedlagt søknaden som bilag 1 var også det nevnte høringsinnspillet «Engbøfjellet – full ressursutnyttelse og gruvedrift uten deponi».

I forordet til driftsplanen uttales det:

«Vevring Granatprosjekt er basert på gruvedrift (uttak under jord) uten bruk av deponi på land- eller sjø hvor alt som tas ut av fjellet selges som produkt. Vevring Granatprosjekt oppfyller således intensjonen i Sunnfjord kommunes vedtak av november 2019 om at "Sunnfjord kommune støtter mineralutvinning på Engbø-fjellet og full utnyttelse av ressursene for å unngå bruk av sjødeponi.»

Driftsplanen er utviklet i tett samarbeid med erfarne industri-, gruve- og markedsaktører som alle bidrar til å gjøre en slik drift mulig, herunder Multiconsult Norge AS ("Multiconsult"). Planen muliggjør en effektiv ressursbruk ved utbygging, drift og tilbakeføring og legger til rette for et uttak med svært begrenset inngrep i naturen. Selskapet har inngått avtaler og intensjonsavtaler for salg av alle masser som forlater fjellet. I kombinasjon gir dette en bærekraftig driftsplan med minimal miljøbelastning og solid lønnsomhet.»

I driftsplanen punkt 2.1 «Driftsprinsipper» på side 11-12 fremgår følgende:

«AMR er etter avtale med grunneierne i Vevring om overdragelse og utnyttelse av deres mineral rettigheter, forpliktet til å gjennomføre Vevring Granatprosjekt innenfor visse driftsprinsipper. AMR har bygget videre på disse slik at tiltaket kan tilfredsstillende Naturvernforbundets gruvepolitiske plattform (Naturvernforbundet, 2014). Disse harmonerer med driftsprinsippene som ligger til grunn for avtalen med grunneierne, og med mineralloven, men er strengere på enkelte områder. AMR har som ambisjon å etterleve alle Naturvernforbundets krav / kriterier for gruvedrift.»

Arctic Minerals søknad om driftskonsesjon ble avslått ved vedtak fra Mineraldirektoratet 25. mai 2022. Begrunnelsen var ikke knyttet til Arctic Minerals planlagte driftsform, men til rettighetssituasjonen til mineralene i Engbøfjellet. Vedtaket skal etter det opplyste være påklaget.

Bilag 131: Mineraldirektoratets vedtak av 25. mai 2022

Saksøkerne tar ikke stilling til om Arctic Minerals søknad om driftskonsesjon bør innvilges eller ikke. Poenget i denne saken, er at det i dette tilfellet ikke bare foreligger mer eller mindre teoretiske planer om en mulig alternativ driftsform, men et gjennomarbeidet og godt dokumentert driftsopplegg for utvinning av mineraler i Engbøfjellet uten dagbrudd og uten avfallsdeponier.

Selv om Nordic Minings og Arctic Minerals prosjekter gjelder mineralutvinning i samme fjell, er det relevante forskjeller mellom prosjektene, for eksempel når det gjelder volumer og driftstid. Etter saksøkernes syn er det imidlertid verken tekniske eller økonomiske hindringer for at underjordsdrift uten dagbrudd og sjødeponi kunne vært valgt også av Nordic Mining. Tvert imot har Nordic Mining den fordel at de har tillatelse til et dagdeponi der store volumer gråberg kan lagres for eksempel i tilknytning til startfasen av underjordsdriften da underjordsrom for deponering vil være begrenset. Og under enhver omstendighet fremstår det som helt klart at denne alternative driftsformen aldri har vært tilstrekkelig utredet, verken av Nordic Mining selv eller av forvaltningen, jf. nærmere nedenfor i stevningen punkt 8.

7.5 Alternative driftsformer - ressursutnyttelsen

Den andre grunnleggende svakheten ved Nordic Minings valgte driftsform knytter seg til selve utnyttelsen av berget som skal brytes fra Engebøfjellet. Dette gjelder i særlig grad den lave utnyttelsesgraden av granat som innebærer at store mengder verdifullt mineral betraktes som avfall og deponeres i Førdefjorden. Men det gjelder også de øvrige deler av avgangsmassen og deponeringen av gråberg i dagdeponiet. Best mulig ressursutnyttelse er i seg selv viktig, av hensyn til bærekraft og miljø, men i tillegg letter det massebalansen i prosjektet.

Som beskrevet i stevningen punkt 7.3, legger Nordic Mining opp til en årlig produksjon av malm til oppredning på 1,5 millioner tonn. Dette medfører at opp mot 1,3 millioner tonn malm årlig skal deponeres i Førdefjorden. I tillegg kommer deponering av om lag 19 millioner tonn gråberg på land. Den lave utnyttelsesgraden innebærer at betydelige masser deponeres, fremfor at de benyttes som en ressurs. Særlig avgang på bunnen av Førdefjorden er problematisk, siden disse ressursene ikke vil være tilgjengelige for fremtidige generasjoner.

De vedtak som denne saken gjelder er basert på Nordic Minings driftsopplegg der mineralressursene ikke utnyttes samfunnsmessig forsvarlig og i tråd med målet om bærekraftig utvikling. Som vi kommer tilbake til utgjør dette i seg selv en ugyldighetsgrunn ved vedtakene.

I tillegg til at en bærekraftig og samfunnsmessig forsvarlig ressursutnyttelse i seg selv er et krav, er det også en nær sammenheng mellom ressursutnyttelsen og omfanget av utfordringen med disponeringen av avgang og gråberg fra produksjonen. Jo større andel av mineralene i malmen som kan utvinnes og jo større andel av gråberget som kan avsettes, for eksempel som steinblokker eller pukk, jo mindre blir naturligvis deponeringsbehovet.

For det første er det altså mulig med en vesentlig bedre utnyttelse av mineralene i Engebøfjellet, enn det Nordic Mining legger opp til i sitt prosjekt. I Nordic Minings søknad om driftskonsesjon (bilag 94) legges følgende til grunn på side 19 med hensyn til malmutnyttelse:

«Med en årlig malmmengde til produksjon i prosessanlegget på 1,5 millioner tonn er det beregnet en årlig gjennomsnittlig produksjon av rutil og granat på hhv. ca. 35 000 tonn og ca. 250 000 tonn. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig malmutnyttelse på ca. 19%.» (understreket her).

Denne beskrevne malmutnyttelsen på 19 % er siden redusert til 15 % i Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan (bilag 119), uten at det er gitt noen nærmere begrunnelse for dette. Følgende fremgår på side 30:

«Avgang fra mineralprosesseringa består av knust og malt eklogitt som har vore gjennom fysisk separasjon for å skilje ut eit rutil- og granatkonsentrat. Om lag 15% av malmen takast ut som salbare produkt.» (understreket her).

Det er ikke tvilsomt at en bedre malmutnyttelse er mulig. Arctic Mineral legger blant annet opp til en total malmutnyttelse på 23 %, jf. Natur og Ungdoms omgjøringsbegjæring av 3. september 2021 (bilag 114) på side 10. Denne økte malmutnyttelsen muliggjøres ifølge Arctic Mineral av en lavere utvinningstakt gjennom underjordsdrift fremfor dagbrudd. Dermed kan utnyttelsen av granat heves til samme nivå som for rutil, jf. vedlegg 1 til Arctic Minerals søknad om driftskonsesjon (bilag 128) på side 1 hvor det blant annet fremgår:

- «Markedsvolum for granat utviklet seg positivt siste del av 90-tallet / starten av 2000-tallet, drevet primært av bruk av granat som substitutt av helseskadelige blåsemidler og primært middel for vannjettskjæring

- Alle kornstørrelser ned til slamgrense (40 mikron) omsettes kommersielt til industrielle kjøpere. Europa er kjernemarked for finkornet granat grunnet mangel på egen granat og alternative blåsemidler
- I Engebøfjellet er det enklere å utvinne granat enn rutil og utvinning skjer med færre steg
- Forventet utnyttelse av rutil, har variert fra 55% til 58%, mens granat har vært begrenset til 43-44%. Ved utvinning av granat ned til 40 mikron bør utvinningsgrad være minst lik den for rutil (56,4%)»

At en mer effektiv utnyttelse av malmen er mulig, er også lagt til grunn av Borgarting lagmannsretts i tvisten mellom Nordic Rutile og Arctic Mineral (LB-2021-176614). Retten peker for det første på at et rutil-fokusert prosjekt som det Nordic Mining legger opp til, vil innebære at granaten ikke utnyttes:

«I tillegg vil uttak med fokus på rutil føre til at en del granat blir stående igjen i fjellet, at en del granat ødelegges ved oppredningen og at mer granat går til avfall.»

Retten viser videre til at Arctic Minerals prosjekt antakelig vil innebære en bedre utnyttelse av granaten enn Nordic Minings prosjekt:

«Retten kan ikke se bort fra at prosjektet til Arctic Mineral Resources ville fått mer ut av grunneiers mineraler på de aktuelle eiendommene. Retten peker også på at det for grunneierne og Arctic Mineral Resources ikke bare dreier seg om det økonomiske utbyttet av granat, men også hvordan selve gruvedriften skal gjennomføres med hensyn til om det skal være dagbrudd eller ikke og hvordan avfall fra gruvedriften skal disponeres.»

For det andre er det også mulig med en vesentlig bedre utnyttelse av gråberget i Engebøfjellet, enn det Nordic Mining legger opp til i sitt prosjekt.

Gråberg er en ressurs som kan og bør utnyttes i størst mulig grad. At gråberg bør anses som en ressurs og ikke som avfall, er også lagt til grunn av direktør for ressurs og bærekraft i Nordic Mining, Mona Schanche. Det vises til transkribert vitneforklaring i ovenfor nevnte sak for Borgarting lagmannsrett (bilag 126) side 11 (P4 er her spørsmål fra Arctic Minerals prosessfullmektig Nils Henrik Pettersson, mens P3 er svar fra Mona Schanche):

«P3: Nei, altså sånn som andre bedrifter gjør rundt omkring i verden og det som er vanlig er at man legger grovberget på et grovbergsdeponi eller grovbergstipp. Det er standard måte å drive et dagbrudd på. Da kjører man skutt stein som ofte er grov, altså store, store steinblokker, kjører ut av bruddet opp til et inntredert regulert deponiområde, og tipper det da som grovberg.

P4: Ja. Hvor... hvor her kunne man lagt det da?

P3: Jeg tenker jo at et naturlig sted å legge det er i Engebødalen som er en naturlig forsenkning på... på nordsiden av... av dagbruddet. Sånn som også Nordic Minings sine planer har vært. Og det er også sånn at det her grovberget er jo vært brukt som en ressurs, blitt tatt ut som... til blokksteinsproduksjon på 90-tallet, og det er jo nærliggende å tenke seg at det her er noen ting man kan selge i fremtiden og ikke trenger å nødvendig deponere alt. Vi har lagt opp til at man skal ta en full deponering av det fordi vi ikke kan garantere salg, men... men se for oss det her egentlig er en ressurs som kan brukes til... til ulike formål.

P4: Så du mener det er mest sannsynlig at du kan bruke rov... grovberget som en ressurs?

P3: Ja, jeg tenker at det er... det er s... det er sannsynlig at man kan det, og også derfor at man ønsker å ha... å ha de her massene tilgjengelig.» (understreket her).

I Nordic Minings søknad om driftskonsejning av 1. februar 2019 (bilag 94) legges det også opp til en viss grad av utnyttelse av gråberget. Det fremgår her på side 19 at avhengig av kommersiell utvinningsgrad for gråberg, «vil den samlede utnyttelsen av dagbrudds-produksjonen variere mellom 9% og 30%.» Dette kan innebære at over 90 % at alt gråberget ikke omsettes, men plasseres i et deponi.

En av årsakene til at kun en mindre andel av gråberget antas å kunne selges, er den raske utvinningstakten Nordic Mining legger opp til. Prosjektet skal gjennomføres raskt og kostnadsbesparende gjennom en dagbruddsperiode på 15 år. Det aller meste av gråberget produseres i denne perioden, før underjordsdriften igangsettes. Som følge av denne raske utvinningstakten i begynnelsen av prosjektet, kan det være vanskelig å få omsatt såpass store mengder

gråberg som et dagbrudd medfører. At Nordic Mining anser metning av markedet som en flaskehals, fremgår av UDFS (bilag 125) på side 5-6:

“Production capacity for garnet can be increased with additional future investments, in line with market and demand development.”

Det er ikke tvilsomt at gråberget kan utnyttes i større grad enn det Nordic Mining legger opp til. Arctic Minerals prosjekt baserer seg eksempelvis på at så godt som alt gråberget skal omsettes. Dette er mulig fordi prosjektet ikke innebærer et dagbrudd, slik at det produseres vesentlig mindre gråberg, og fordi selskapet ser potensialet i fraktmulighetene som ligger i tilgangen til fjorden fra inngangen til gruven, samt de miljø- og driftsmessige fordelene ved ikke å etablere et gråbergsdeponi som ikke nødvendigvis er rent kommersielt begrunnet. Muligheten for å benytte gråberget som vassbyggingsstein er beskrevet blant annet i Arctic Minerals høringssvar (bilag 120) til Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan på side 6:

«Gråberg fra Engebøfjellet har svært høy egenvekt og trykkfasthet som sammen med andre egenskaper, gjør den svært godt egnet som vassbyggingsstein (engelsk: armourstone). Slik stein omsettes i et stort internasjonalt marked for bruk i fundamentering av større konstruksjoner til havs (f.eks. vindmølleparker) og til beskyttelse mot erosjon og økende havnivåer. Flere bedrifter i Norge eksporterer allerede slik stein i store mengder og på 1990- tallet ble det tatt ut og solgt flere tusen tonn vassbyggingsstein fra Engebø. Vassbyggingssteinsmarkedet er av en slik størrelse at gråberg fra en mineralutvinning i Engebøfjellet kun vil utgjøre en marginal del av markedet i Europa.»

Nordic Minings dårlige ressursutnyttelse innebærer at etterspurte produkter ikke havner på markedet, men i et gråbergsdeponi og i et sjødeponi. At disse ressursene ikke utnyttes til fulle, er en direkte medvirkende årsak til behovet for et sjødeponi i Førdefjorden.

8 FORVALTNINGEN HAR IKKE VURDERT ALTERNATIVE DRIFTSFORMER

8.1 Innledning

Den kronologiske gjennomgangen av faktum viser at forvaltningen har brukt lang tid på å saksbehandle Nordic Minings søknader om utslippstillatelse og driftskonsesjon. En av årsakene til den lange saksbehandlingstiden, er at Nordic Mining har blitt pålagt å gjennomføre ulike tilleggsundersøkelser. Det hadde vært naturlig om det i den forbindelse ble gjennomført grundige undersøkelser av *om* og *hvordan* det var mulig å unngå et sjødeponi, herunder om ren underjordsdrift gjør det unødvendig med et avgangsdeponi. Tilstrekkelige undersøkelser av alternativ driftsform har imidlertid aldri blitt gjort.

I det følgende presenteres en nærmere gjennomgang av undersøkelsene som har blitt gjennomført. Gjennomgangen viser at undersøkelsene har tatt utgangspunkt i et premiss om at det er nødvendig å deponere store mengder avgangsmasser i Førdefjorden, eventuelt på land. Alternativ driftsmetode, uten dagbrudd og uten sjødeponi, er ikke på noe stadium vurdert, hverken av Nordic Mining eller av forvaltningen.

8.2 Hva har blitt utredet?

Nordic Mining oversendte sitt forslag til planprogram for konsekvensutredning til tidligere Naustdal kommune den 25 oktober 2007 (bilag 4). Forslaget til utredningsprogram tok utgangspunkt i at det skulle anlegges dagbrudd og sjødeponi. For eksempel er det på side 23 i forslaget til planprogram lagt opp til undersøkelser som kan:

«[d]okumentenere/sannsynliggjøre at dyptvannsdeponering av gruveavgang er en miljøakseptabel løsning».

Utredning av alternativer til sjødeponi var ikke angitt som et utredningstema i det foreslåtte planprogrammet.

Tidligere Naustdal kommunestyre gjorde kun noen få, mindre *justeringer* i det foreslåtte planprogrammet, og vedtok dette i møte 15. november 2007 (bilag 5). Det vedtatte planprogrammet inneholder *ingen krav til utredning av alternativer til sjødeponi*.

Nordic Minings første forslag til reguleringsplan med konsekvensutredning ble sendt til Askvoll og tidligere Naustdal kommune 19. februar 2009. I en pressemelding av samme dato, fremgår det at Nordic Minings hensikt med reguleringsplanen er

«å sikre ressurser for utvinning av rutil fra Engebøfjellet og gi rammer for drift av prosessområde, masseuttak i dagbrudd og gruve, deponering av gråberg, avgangsdeponering i Førdefjorden, samt nødvendig infrastruktur i forbindelse med dette» (understreket her)

Bilag 132: Pressemelding fra Nordic Mining ASA av 19. februar 2009, publisert på news.cision.com

Reguleringsplanen med konsekvensutredning som ble vedtatt av Askvoll og tidligere Naustdal kommune 12. mai 2011 (bilag 11), inneholdt til sammen 43 delutredninger. Ingen av delutredningene belyser *alternative driftsmuligheter uten dagbrudd og sjødeponi*. Delrapport nummer 27 datert mai 2009 gjelder imidlertid bruksområder for rest- og biprodukter ved drift på Engebø. Rapporten er utarbeidet av Nordic Mining ved Mona Schanche og er på 10 sider:

Bilag 133: Underlagsrapport av mai 2009 utarbeidet av Nordic Mining ved Mona Schanche

På side 2-3 i rapporten har Nordic Mining definert følgende tre hovedformer for *overskuddsprodukter* som følger av selskapets planer for utvinning av rutil: (1) gråberg, (2) avgang, og (3) granatkonsentrat. Nordic Mining beskriver deretter at selskapet jobber *«kontinuerlig med å utforske mulige bruksområder for bi- og restprodukter fra rutilproduksjonen på Engebø»*, men at bruk ikke kan *«erstatte deponering i overskuelig fremtid»*.

I notatet presenteres en rekke ulike anvendelsesområder for de omtalte *«overskuddsproduktene»*, og avslutningsvis, på side 10, oppsummerer Nordic Mining med at det finnes *«potensielle markeder for gråberg og avgang produsert ved gruvedrift på Engebø»*, og at det *«er gode utsikter for å produsere et salgbart granatkonsentrat fra Engebø.»* Nordic Mining peker samtidig på at de anser det som nødvendig med ytterligere *«tekniske og markedsmessige undersøkelser»* for å vurdere egnetheten og det kommersielle potensialet for rest- og biprodukter fra Engebø. Muligheten for å redusere mengden avgang ved å ta i bruk underjordsdrift kontra åpent dagbrudd er ikke nevnt.

Spørsmålet om alternativer til sjødeponi ble igjen et tema i november 2011, da Forurensningsdirektoratet ba Nordic Mining om en vurdering av alternativer til sjødeponi (bilag 15). Konkret ble Nordic Mining bedt om en vurdering av blant annet *«mulige alternative metoder/teknikker for å redusere behovet for deponering av avgang som finnes, som for eksempel avfallsreduksjon, gjenbruk og tilbakefylling.»*, jf. brevets side 2.

Som beskrevet i stevningen punkt 4.4.1, besvarte Nordic Mining henvendelsen i januar 2012 (bilag 16). Selskapet fremla tre vedlegg. For det første fremla Nordic Mining et notat utarbeidet av Asplan Viak, jf. bilag 16 side 3-12. Notatet viser 3D-illustrasjoner av tre forskjellige alternativ for deponering av gruveavgang på land, og tar utgangspunkt i at det er behov for å deponere 140 millioner kubikk gruveavgang.

Det andre vedlegget Nordic Mining fremla er en rapport utarbeidet av NIVA som behandler miljømessige *«fordeler, ulemper og risiko ved landdeponering»*, jf. bilag 16 side 13-43. I rapportens forord (bilagets side 14) presiseres det at *«at dette ikke skal være en konsekvensutredning. Grunnet tidsfristen og beskrivelsen av vurderingen er innholdet kun basert på allerede eksisterende informasjon. Det har ikke blitt utført noen form for feltarbeid.»*

NIVA-rapporten tar utgangspunkt i illustrasjonene utarbeidet av Asplan Viak, og det legges dermed til grunn at det er behov for å deponere 140 millioner kubikk gruveavgang. I rapporten vurderes muligheter for, samt fordeler og ulemper ved, å deponere massene i tre ulike deponi på land. Rapporten behandler ikke alternative driftsmetoder, slik som underjordsdrift fra første dag.

Det siste vedlegget er et notat utarbeidet av Nordic Mining. Notatet har tittelen *«vurdering av alternativer til sjødeponi»*, jf. bilag 16 side 44 flg. I dette notatet er muligheter for tilbakefylling og bruk av avgangsmasser omtalt. I notatet skisserer Nordic Mining at avgang kan brukes til overdekning av forurensede bunnsedimenter,

jordforbedring, støttemasse til dikeforsterkning, forsegling av myrjord, keramer og glass, fyllmasse og marin tildekning og utfylling. I notatet har selskapet løpende kommentert hvor mye masse de antar kan benyttes til ulike tiltak. Selskapet har i liten grad opplyst om grunnlaget for sine beregninger. På side 53 i bilag konkluderer Nordic Mining med at:

«Ut fra dagens kunnskap anslås de totale mengder med avgang som kan benyttes til å være opp mot 5-10 % av totale avgangsvolumer.»

Når det gjelder tilbakefylling, altså gjenplassering av masser i utdrevede deler av gruveområdet, konkluderer Nordic Mining med at det totale deponivolumet *«kan reduseres med ca. 9 % ved innfylling av dagbruddet, i tillegg kan tilbakefylling i underjordsområder kunne gi noe reduksjon.»*, jf. bilag 16 side 54. Nordic Mining har i notatet ikke vurdert om omlegging til ren underjordsdrift kan føre til at sjødeponeringsbehovet endres.

Gjennomgangen over viser at det ikke er gjennomført noen undersøkelser av alternativer til dagbrudd og sjødeponi.

8.3 Forvaltningen har ikke vurdert alternative driftsformer

Som vist i stevningens punkt 7, er det mulig å redusere behovet for deponering av avgangsmasser ved å anvende en annen driftsform enn den som er presentert av Nordic Mining. Gjennomgangen i stevningen punkt 8.2 viser imidlertid at Nordic Mining ikke har foretatt noen grundig utredning av hvorvidt en overgang fra dagbrudd til underjordsdrift kan gjøre deponering av avgangsmasser unødvendig. Forvaltningen har heller ikke selv foretatt noen reell vurdering av om ren underjordsdrift innebærer at et avgangsdeponi blir overflødig, og har aldri krevet at Nordic Mining undersøker denne muligheten.

Saksøkerne antar at årsaken til at spørsmålet ikke har blitt tilstrekkelig utredet, henger sammen med sviktende koordinering mellom miljømyndighetene og mineral- og næringsmyndighetene. Saksøkerne minner om utredningen om ny minerallov (NOU 2022:8), hvor det pekes på at: *«god samordning og godt samarbeid mellom forurensningsmyndighetene og [de bergfaglige myndighetene] er en forutsetning for å stille konkrete vilkår til mineralvirksomhet som effektivt kan avbøte negative miljøkonsekvenser.»* Det siterte gir et dekkende bilde av en nødvendig samhandling som har vært helt fraværende i forliggende sak.

Manglende samhandling har i denne saken ført til at vurderingen av hvilken driftsform som gir best miljøresultat har «falt mellom to stoler». Dette fremgår også eksplisitt ved å sammenholde flere vedtak i saken. Ett eksempel fremgår ved å sammenholde kongelig resolusjon av 19. februar 2016 og Mineraldirektoratets vedtak av 17. juni 2020:

I kongelig resolusjon (bilag 92) fremheves det på side 11 at driftsform må vurderes av Mineraldirektoratet:

«Klagerne anfører at det må stilles krav om underjordsdrift. Departementet viser til at driftsplan for et gruveanlegg vurderes av Direktoratet for mineralforvaltning i forbindelse med behandling av søknad om driftskonsesjon etter minerallovens kapittel 8.»

Mineraldirektoratet mener på sin side at spørsmålet om dagbrudd og sjødeponi er avgjort av miljømyndighetene, og at direktoratet må holde seg innenfor rammene av utslippstillatelsen. Det vises til Mineraldirektoratets vedtak (bilag 101) side 9, hvor direktoratet har oppsummert høringsuttalelsen fra blant annet saksøkerne, som i sin høring pekte på at:

«full alternativ bruk av restmassen er innen rekkevidde, og at DMF derfor må kreve fremlagt en alternativ driftsplan som ikke omfatter sjødeponi. Videre påpekes at det må stilles krav til at Nordic Rutile AS legger frem en utredning av underjordsdrift som alternativ til dagbrudd.»

Mineraldirektoratet kommenterte innspillet på følgende måte:

«Gjennom reguleringsplanen er området regulert til dagbrudd og deponi. DMF legger til grunn denne arealdisponeringen. Miljødirektoratet har i sin utslippstillatelse vurdert alternativet til sjødeponi, og DMF legger denne vurderingen til grunn. Ved en eventuell endring/justering i utslippstillatelsen, vil driften måtte tilpasses dette. DMF har i vedtakets kap. 3 stilt vilkår knyttet tilbakefylling, ressursutnyttelse og overskuddsmasse.»

I tabellen under har saksøkerne sammenstilt forvaltningens vurdering av alternativer til sjødeponi. Fremstillingen viser at (1) miljømyndighetenes vurdering av alternativer er begrenset til et spørsmål om hvorvidt forurensningen skal skje på land eller til havs, og (2) at mineral- og næringsmyndighetene legger til grunn at det er gitt tillatelse til sjødeponi, slik at det ikke er rom for en mineralfaglig vurdering av et alternativt driftsopplegg. Sagt med andre ord, har fraværet av koordinering og kompetanseutveksling ført til at forvaltningen aldri har gjort noen grundig vurdering av om prosjektet kan gjennomføres uten dagbrudd og sjødeponi.

Bilag og vedtak	Vurdering av alternativer til sjødeponi	Vurdering av disponering av overskuddsmasser	Vurdering av driftsform
REGULERINGSPLANEN: KOMMUNALDEPARTEMENTET			
Bilag 83. Vedtak 17. april 2015	«alternativ til sjødeponi har vore vurdert», jf. s. 6.	«Departementet legg til grunn at det i eit eventuelt utsleppsløyve etter forureiningslova og driftskonsesjon etter minerallovavert stilt krav om at gruveselskapet skal arbeide kontinuerleg for å utnytte avgangsmassane, slik at behovet for deponering kan reduserast.»	—
UTSLIPPSTILLATELSEN: MILJØMYNDIGHETENE			
Bilag 78. Miljødirektoratet anbefaling 13. februar 2015	«Uansett løsning vil behovet for å deponere avgangsmasser være en påregnelig følge av enhver større gruvevirksomhet.», s. 21	«For å sikre at bedriften kontinuerlig arbeider med å redusere deponibehovet, anbefaler vi å stille vilkår om at bedriften i avfallshåndteringsplanen legger opp til at avgangsmasse og gråberg som ikke kan benyttes som en ressurs for andre formål, i størst mulig grad skal tilbakeføres til de hulrom som gruedriften etterlater.», s. 67	«Eventuell tilbakefylling i gruvene skal inngå i en driftsplan etter mineralloven. Når driftsplanen skal godkjennes av Direktoratet for mineralforvaltning, må de vurdere om all drivverdig malm er tatt ut før området skal fylles med masser og fungere som et deponi.», s. 67
Bilag 86. Miljødepartementet vedtak 5. juni 2015	«Nordic Mining har vurdert alternativer til sjødeponi og har i den forbindelse vurdert ulike muligheter for landdeponi.», s. 4	«Bedriften har også vurdert alternativ disponering av avgangsmasser og gråberg. Flere muligheter for avfallsreduksjon er i denne forbindelse vurdert.», s. 4.	—
Bilag 92. Kongelig resolusjon 19. februar 2016.	«Om valget av deponiløsning, bemerkes det at også dette er utredet.», s. 9. «Når det gjelder anførselen om at dersom tillatelse gis må tiltaket gjennomføres uten sjødeponi, viser departementet til at alternativer til sjødeponi har blitt vurdert. NIVA har vurdert de miljømessige fordeler og ulemper og risiko ved de ulike deponeringsalternativene.», s. 10	«Alternativ bruk av avgangsmassen har blitt utredet. De kravene som er satt i vilkår til tillatelsen om avfallshåndtering mener departementet gir tilstrekkelig grunnlag for videre saksbehandling og oppfølging av dette fra myndighetenes side. Departementet er enig i at det er viktig med kontinuerlig oppmerksomhet rundt mulighetene for å redusere avgang til deponi.»	«Klagerne anfører at det må det stilles krav om underjordsdrift. Departementet viser til at driftsplan for et gruveanlegg vurderes av Direktoratet for mineralforvaltning i forbindelse med behandling av søknad om driftskonsesjon etter minerallovens kapittel 8.», s. 11.

Bilag og vedtak	Vurdering av alternativer til sjødeponi	Vurdering av disponering av overskuddsmasser	Vurdering av driftsform
UTSLIPPSTILLATELSEN: MILJØMYNDIGHETENE FORTS.			
Bilag 93. Miljødir 29. sept. 2016	—	«Bedriften skal i avfallshåndteringsplanen legge opp til at avgangsmasse og gråberg som ikke kan benyttes som en ressurs for andre formål, i størst mulig grad skal tilbakeføres til de hulrom som gruvedriften etterlater. Avfallshåndteringsplanen skal beskrive hvilke mengder som årlig kan tilbakeføres.», s. 12 «Avfallshåndteringsplanen skal beskrive hvordan avgangsmasser og gråberg kan omsettes som råvare for annen virksomhet, eller til formål hvor avgangsmasser og gråberg kommer til erstatning for uttak av jomfruelig masse.», s. 12	—
Bilag 109,110. Miljødir 18. jan. 2021	—	—	—
Bilag 113. Miljø-dep. 23. nov. 2021	—	—	«vurderinger knyttet til nedskalert drift også være del av vurderingene knyttet til både avfallshåndteringsplanen som må godkjennes av Miljødirektoratet før deponiet tas i bruk, og den detaljerte driftsplanen for underjordsdriften som Direktoratet for mineralforvaltning vil vurdere før oppstart av den delen av driften.», s. 4-5
DRIFTSKONSESJONEN: MINERAL- OG NÆRINGSMYNDIGHETENE			
Bilag 101. Mineral-direktoratet vedtak 17. juni 2020	«DMF viser til utslippstillatelsen og at det i denne prosessen er vurdert alternativer til sjødeponi.», s. 5.	«Det legges vekt på at prosjektet tar sikte på å utnytte så mye som mulig av forekomsten.», s. 1 «Tiltakshaver ser det som urealistisk å anta at det ikke vil være behov for en deponiløsning.», s. 10. «Tiltakshaver oppgir at de vil vurdere mulighetene for kommersiell utnyttelse av gråberg og lavverdig malm (...). Avgangsmassen skal deponeres i sjøbunnsdeponi i tråd med krav i utslippstillatelsen», s. 16	«Muligheten for tilbakefylling av overskuddsmasser (gråberg og avgangsmasser) i utdrevne gruverom skal utredes som en del av detaljplanen for underjordsdrift.», s. 2. «Driftsplanen for underjordsdrift vil bli ytterligere detaljert før oppstart av underjordsgruva.», s. 14-15

Bilag og vedtak	Vurdering av alternativer til sjødeponi	Vurdering av disponering av overskuddsmasser	Vurdering av driftsform
DRIFTSKONSESJONEN: MINERAL- OG NÆRINGSMYNDIGHETENE FORTS.			
Bilag 117. Nærings-dep. vedtak 6. mai 2022	—	«Nedskalert drift og uttak av en større andel granat, vil måtte vurderes nærmere ifm. avfallshåndteringsplanen som NRU skal utarbeide. (...)NRUs avfallshåndteringsplan skal inneholde bla. forslag til tiltak for å minimere miljøpåvirkningen, herunder tiltak for å forebygge forringelse av vannkvaliteten og å hindre eller minimere luftforurensing, beskrivelse av mulig tilbakefylling av masser, beskrivelse av alternativ bruk av masser, forslag til plan for avslutning, herunder rehabilitering av deponiområdet og forslag til plan for etterdrift og forslag til fremgangsmåter for overvåking og kontroll etter avslutning. (...) Denne planen må godkjennes av Miljødirektoratet før deponering kan starte.», s. 18	«Videre er det satt vilkår om at senest én måned før drift under jord starter, skal plan for underjordsdrift detaljeres og være godkjent av DMF. Tiltakshaver skal i denne forbindelse utrede hvordan dagbrudd og underjordsdrift kan drives på en slik måte at en størst mulig andel av overskuddsmassene kan tilbakefylles i utdrevne områder.», s. 24.

Saksøkerne vil her peke på at det var røster som påpekte fordelene ved underjordsdrift allerede før stadfestelse av reguleringsplanen og før utslippstillatelse ble gitt. I 2014 påpekte Allan Krill, professor i geologi ved NTNU, at Engebøprosjektet kan gjennomføres med ren underjordsdrift, jf.

Bilag 134: Allan Krill i Universitetsavisa, Engebøfjellet bør ikke drives som dagbrudd av 7. mars 2014

Bilag 135: Innlegg fra Allan Krill på geoforskning.no av 1. juni 2014

I innlegget fra mars peker Krill på at Nordic Minings driftsopplegg innebærer en «*skandaløs sløsing med geologiske ressurser*» og at:

«Ved Engebøfjellet er dagbruddsdrift langt mer miljøskadelig enn underjordsdrift. Det innebærer at toppen av fjellet fjernes, et synlig sår i terrenget som vil vare i mange tusen år. Det er alvorlig når bare 15 års virksomhet gir så langvarige miljøskader.»

Lignende perspektiver fremheves av Krill i innlegget på geoforskning.no:

«Ved Engebøfjellet er det planlagt å starte med et stort åpent dagbrudd som vil skade landskapet for alltid. Undergrunnsdrift er Best Available Technology (BAT) der, men de vil starte med dagbrudd, som er Cheapest Available Technology (CAT) for at gruveinvestorene vil få rask inntjening. Det bør ikke tillates.»

Det sentrale og grunnleggende poenget Krill løfter i sine artikler, har imidlertid blitt oversett av Miljødepartementet og Næringsdepartementet.

9 MILJØKONSEKVENSENE VIL BLI MER ALVORLIGE ENN DET SOM ER FORUTSATT I TILLATELSENE

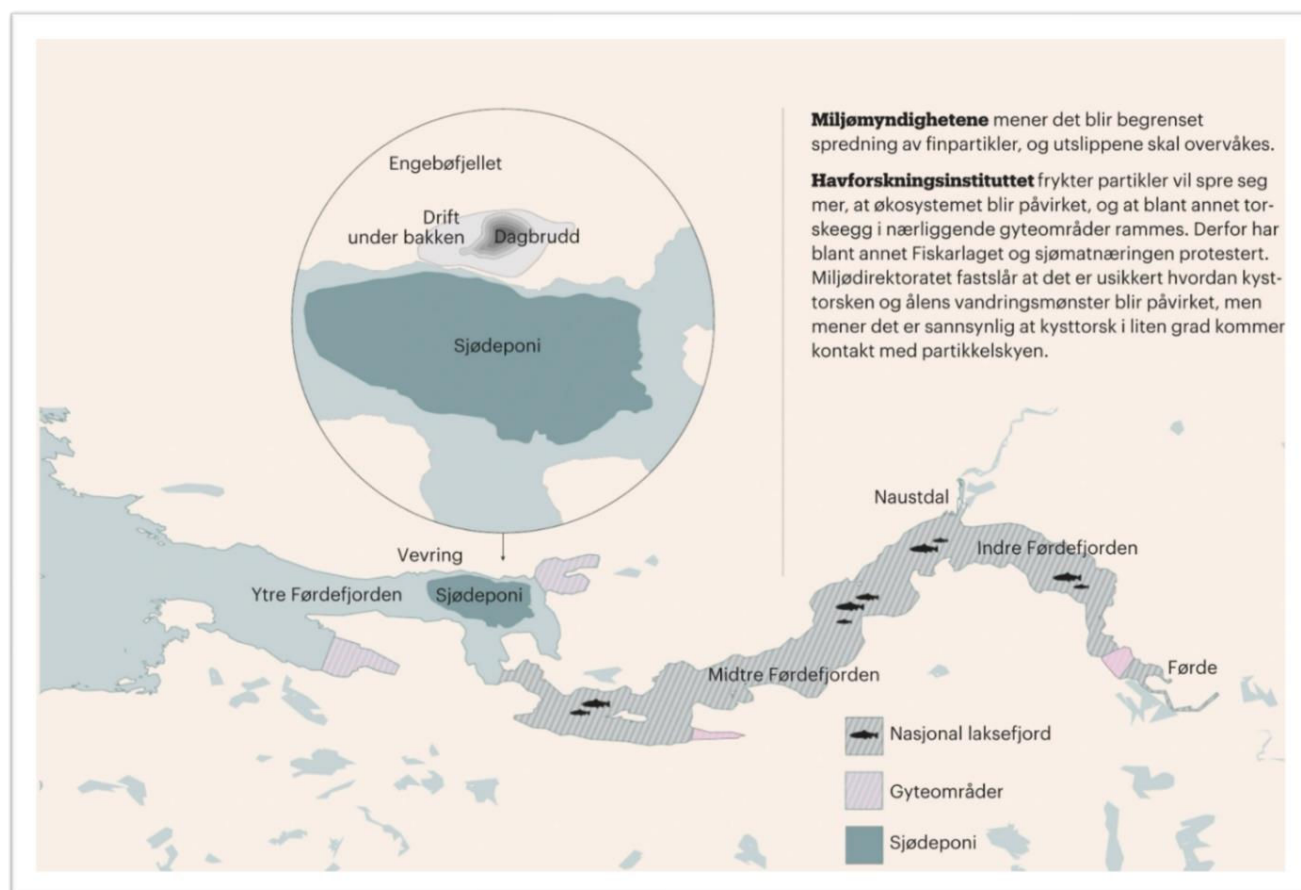
9.1 Kort om Førdefjorden

Førdefjorden er trang og har et krocket løp. Utenfor Svortevik deler den seg i Brufjorden og Stavfjorden, som går på henholdsvis nord- og sørsiden av Svanøy. Elvene Jølstra og Nausta munner ut på nordsiden av fjorden.

I februar 2003 opprettet Stortinget en ordning med nasjonale laksevassdrag og laksefjorder.⁴ I 2007 ble ordningen utvidet, og Førdefjorden gitt status som en nasjonal laksefjord, jf. St.prp. nr. 32 (2006-2007). Her er formålet med ordningen og utvidelsen beskrevet slik på side 7:

«Formålet med nasjonale laksevassdrag og laksefjorder er å gi et utvalg på om lag 50 av de viktigste laksebestandene i Norge særlig beskyttelse. Laksebestandene som omfattes av ordningen skal beskyttes mot inngrep og aktiviteter i vassdragene og i de nærliggende fjord- og kystområdene.» (understreket her).

Klassifiseringen skjedde som ledd i beskyttelsen av den mest produktive laksebestanden i daværende Sogn og Fjordane, jf. utslippstillatelsen av 5. juni 2015 (bilag 85) på side 5. Statusen som nasjonal laksefjord gjelder Førdefjorden midtre, mens det planlagte deponiområdet vil ligge i Førdefjorden ytre. Det er imidlertid på samme sted i tillatelsen lagt til grunn at laksestammen i det nasjonale laksevassdraget Nausta og andre laksestammer i Førdefjorden må vandre gjennom deponiområdet til og fra oppvekstområdene i havet. En informativ illustrasjon er inntatt i A-magasinet artikkel av 20. oktober 2022:

Det fremgår av St.prp. nr. 32 (2006-2007) på side 88 at Naturforvaltningsdirektoratet anbefalte at hele Førdefjorden ble gitt status som nasjonal laksefjord, presumptivt som følge av vandringsmønstrene til laksen som nettopp beskrevet. Anbefalingen ble imidlertid ikke fulgt opp, og grensen for laksefjorden ble trukket like innenfor det planlagte deponiområdet. Det er grunn til å anta at grensedragningen er direkte foranlediget av de næringsinteresser som er knyttet til gruvedriften i Engebøfjellet og til sjødeponiet. Det vises blant annet til at både Askvoll og tidligere Naustdal kommune gikk imot at Førdefjorden skulle bli en nasjonal laksefjord, med direkte henvisning til næringsinteresser, jf. St.prp. nr. 32 (2006-2007) på side 62.

⁴ Se St.prp. nr. 79 (2001-2002) og Innst. S. nr. 134 (2002-2003).

Førdefjordens generelle miljøtilstand er i dag god. I brev fra Naturforvaltningsdirektoratet til Miljødepartementet av 16. mars 2012 (bilag 20) beskrives fjorden på side 10-11 som å ha

«rene bunnsedimenter, en rik bunnfauna, koraller, svamper, viktige gytefelt og oppvekstområder (ålegrasenger) for kysttorsk, gyteområder for kveite, breiflabb og sild, rødlistede dypvannsfisk og tilhørende vassdrag med rødlistet elvemusling og ål (fredet etter havressursloven). I så måte kan en si at Førdefjorden er rik, med et høyt biologisk naturmangfold som følge av å være en lite påvirket fjord med god vann-utskiftning.»

I Miljødirektoratets vurdering av 4. november 2014 (bilag 61) side 61 beskrives fjorden videre som å ha «høye arts- og individtall» og at «artsdiversiteten i Førdefjorden er som forventet i en velfungerende, relativt uberørt fjord».

9.2 Kort om det tillatte sjødeponiet

Nordic Mining har fått tillatelse til å etablere et sjødeponi utenfor Engjabøneset innenfor et sjøbunnareal på totalt 4,4 km², jf. for eksempel revidert utslippstillatelse av 29. september 2016 (bilag 93) på side 12. Det fremgår på samme side at utslippstillatelsen gir Nordic Mining adgang til maksimalt å deponere 250 millioner tonn avgangsmasser i fjorden.

For å gi et bilde av hvor mye avgangsmassene veier vises det til at i 2015, da den første utslippstillatelse ble gitt, var tillatt maksimal totalvekt for vogntog 50 tonn.⁵ I 2015 var vi også om lag fem millioner innbyggere i Norge. Den tillatte deponeringen i vekt vil dermed tilsvare at hver eneste nordmann i 2015 skulle ha kjørt et fullastet vogntog ut i Førdefjorden.

Selve deponeringen er beskrevet slik i utslippstillatelsen av 19. februar 2016 (bilag 92) på side 3:

«Etter avvanning vil avgangsmateriale fra separasjonsprosessen bli ført til et blandekammer nede ved sjøkanten. I kammeret vil avgangen bli blandet med sjøvann og luftet for å fjerne luftbobler før den utspedde slurryen føres ut i rørledningen ned langs fjellveggen og slippes ut over sjøbunnen. Sjøvannet bidrar med sitt saltinnhold til at finpartikler flokkulerer ytterligere, slik at de synker hurtigere ned til sjøbunnen og spredning begrenses. Området som er vurdert for avgangsdeponering er fjordområdet fra Ålasundet og vestover mot en terskel i fjorden vest av Vevring ved Hegreneset.»

Sjødeponiet er nærmere beskrevet i Nordic Minings utkast til reguleringsplan med konsekvensutredning (bilag 7) og i søknad om utslippstillatelse (bilag 6).

9.3 Generelt om miljøkonsekvenser ved sjødeponi

Det fremgår av Forurensningsdirektoratets utredning om bergverk og avgangsdeponering (bilag 22) på side 82-83 at det er et «spinkelt erfaringsgrunnlag knyttet til økologiske konsekvenser, spesielt på lang sikt ettersom erfaringene i stor grad er blitt høstet i løpet av de siste 20- 30 år.» Den erfaringen og forskningen man har, danner imidlertid et nokså entydig bilde av at sjødeponi medfører alvorlige miljøkonsekvenser.

Kommisjonen har uttalt at sjødeponering er én av (kun) fire alternative grunner til at et mineralprosjekt kan anses å ha de høyeste negative miljømessige konsekvensene som slike prosjekt kan ha, jf. side 24 i forslaget til mineral-avfallsdirektiv.

Bilag 136: COM(2003) 319 final av 2. juni 2003

Sjødeponi er også svært uvanlig i internasjonal sammenheng. Det fremgår av Dokument 8:145 S (2021–2022) at «[a]v verdens 2 500 industrielle gruver er det bare 11 som dumper avfallet i sjø. Fem av dem finner man i Norge.» De øvrige deponiene finner man i Papua Ny-Guinea, Tyrkia, Indonesia og Chile. Indonesia vedtok nylig å si nei til nytt sjødeponi, og Chile har vedtatt å avslutte sitt deponi innen 2023. Det er også illustrerende at FN-sambandet har lagt til grunn at sjødeponi strider mot FNs bærekraftsmål nr. 14 som gjelder livet i havet. Sambandet uttaler seg slik på

⁵ Se forskrift av 25. januar 1990 nr. 92 om bruk av kjøretøy § 5-5.

sine nettsider om den norske praksisen med sjødeponering: «Myndighetene har også tillatt dumping av gruveavfall i norske fjorder de siste årene, noe som ødelegger de lokale økosystemene.»

Bilag 137: FN-sambandets nettsider om bærekraftsmål nr. 14

De negative miljøkonsekvensene er særlig forbundet med beslaglegging av bunnfauna, partikkelspredning og kjemikaliebruk.

I det videre vil det særlig gjøres rede for hva slags risiko for partikkelspredning som foreligger ved etableringen av sjødeponiet i Førdefjorden (punkt 9.4). Deretter vil det undersøkes hva slags dokumentasjon som foreligger om risiko for spredning av nanopartikler i fjorden og hvilken betydning dette eventuelt kan ha for matsikkerheten (punkt 9.5). Avslutningsvis her i punkt 9 vil det vurderes hva slags konsekvenser det kan ha for naturmangfoldet mv. i Førdefjorden, dersom forvaltningen har basert seg på uriktige antakelser om disse to forholdene (punkt 9.6).

9.4 Partikkelspredning

Det er ikke tvilsomt at det biologiske mangfoldet i selve deponeringsområdet vil bli ødelagt. Det vises blant annet til utkast til reguleringsplan med konsekvensutredning fra Nordic Mining av mai 2009 (bilag 7) på side 110 hvor det fremgår at «så lenge sjødeponering av avgang pågår så vil bunnområdet som påvirkes av nedslamming være uproduktivt».

Et sentralt spørsmål er imidlertid hvorvidt det vil foregå partikkelspredning utover selve deponiområdet som vil føre til ytterligere nedslamming og skade på marint liv. De generelle negative konsekvensene av partikkelspredning for bl.a. fisk er beskrevet slik i Forurensningsdirektoratets utredning om bergverk og avgangsdeponering (bilag 22) på side 59:

«Partikler vil kunne påvirke fisk direkte gjennom effekter på slimlag, skinn og gjeller, og indirekte gjennom økosystem-effekter. Den indirekte effekten av partikler kan oppsummeres i tre hovedelementer: Nedslamming av bunnsubstrat med ødelagt/reduerte gyte og oppvekstområder som resultat Redusert primærproduksjon som følge av redusert lysgjennomtrengning i vannet Redusert visibilitet med redusert fødeopptak som konsekvens.»

Miljødepartementet uttaler på side 9 i utslippstillatelsen av 5. juni 2015 (bilag 85) at det er «lite sannsynlig at partikkelspredning fra deponeringen av avgangsmasser vil ha en negativ påvirkning på det marine naturmangfoldet utenfor deponiområdet i Førdefjorden.» Videre er det i avveiningen av fordeler og ulemper på side 27 lagt til grunn at det er «lav sannsynlighet for spredning utenfor deponiområdet og oppover i vannsøylen». I den kongelige resolusjonen (bilag 92) på side 6 er det likeledes uttalt at «[s]annsynligheten for spredning av partikler vurderes som lav». Dette er et saksøkernes syn en uriktig forutsetning for skjønnsutøvelsen i vedtaket.

Risikoen for partikkelspredning har vært et omstridt tema siden prosjektets begynnelse. Allerede i Havforskningsinstituttets høringsuttalelse av 25. september 2009 (bilag 8), fremgår det at «etter våre beregninger vil store sedimentmengder spre seg over et areal ca. fem ganger større enn forutsatt i KU-en» og at miljøkonsekvensene vil bli «langt mer alvorlig enn det som det konkluderes med i Konsekvensutredningen», jf. side 7-8.

Denne risikoen ble også fremhevet av Fiskeridirektoratet region vest i deres innsigelser mot forslaget til reguleringsplan av 10. september 2010 (bilag 9) på side 3: «Tilhøva med vindstyrke og vassutskifting kombinert med at terskelen inn til Førdefjorden er veldig djup, gjer at vi ser faren for stor vassutskifting med etterfølgjande partikkelspreiing til å vere svært stor.»

I Havforskningsinstituttets faglige innspill til Miljødepartementet i notat datert 20. februar 2012 (bilag 19) vises det videre til målinger gjennomført av instituttet som viser risiko for partikkelspredning, jf. side 1-2:

«HI har målt hydrografi i Førdefjorden. Målingene viser svært god vannutskifting i hele vannsøylen med periodisk løfting av sprangsjiktet helt opp til ca 50 m dyp. HIs modellkjøringer samsvarer i stor grad med

dette. Om vinteren (februar-mars) er det som regel ikke noe sprangsjikt i Vestlandsfjordene, noe som gir mulighet for at partikler kan komme opp i de øvre vannlag.»

Miljødepartementet har i sitt vedtak ikke vist til disse målingene, eller forklart hvorfor de eventuelt skulle være uriktige.

Havforskningsinstituttet viser også på samme side til flere svakheter ved konsekvensutredningen, herunder at det er foretatt korte måleserier, manglende måling av strøm, manglende hensyntaken til ekstremvær og vurdering av samlet effekt over tid.

Risikoen for partikkelspredning, særlig knyttet opp mot usikkerhet omkring strømningsforhold og vannutskiftning i Førdefjorden, er også poengtert av Naturforvaltningsdirektoratet i brev til Miljødepartementet av 16. mars 2012 (bilag 20) på side 9-10. I tillegg vises det til at risikoen er ekstra stor som følge av manglende erfaring med deponering av eklogitt. Direktoratet viser videre til at spredningen vil ha negative konsekvenser for registrerte gyteområder for torsk, som ikke er vurdert i konsekvensutredningen (side 16), gyteområder for sid, kveite og breiflabb (side 17), lakse- og sjøørretbestanden (side 19-20), bunndyr (side 20) og dyreplankton og mindre fisk (side 21).

I Forurensningsdirektoratets brev til Miljødepartementet av 19. mars 2012 (bilag 21) vises det på side 36 til at «sannsynligheten for en oppblanding av partikler til overflaten i konsentrasjoner av betydning vil øke etter hvert som utslippsrørets høyde heves i takt med at deponiet vokser» og at det i perioder med ekstremvær kan forekomme «episoder med spredning av partikler oppover i vannmassene og opp til overflaten». Disse forholdene er heller ikke kommentert i utslippstillatelsen.

Som følge av denne kritikken ble det gjennomført nye undersøkelser av Nordic Mining som ble oversendt til departementene den 9. oktober 2014 (bilag 48). Disse undersøkelsene ble kritisert av Havforskningsinstituttet i deres brev av 27. oktober 2014 (bilag 50), hvor det på side 1 blant annet vises til at «[b]ruken av atmosfæriske drivkrefter fra ERA-Interim med en beskrevet romlig oppløsning på 0,5 grader, dvs. ca. 50 km, er altfor grov til å gi en realistisk beskrivelse av den vinddrevne strømmen». Målingene ble også kritisert av Fiskeridirektoratet i brev til Næringsdepartementet datert 28. oktober 2014 (bilag 51).

I Miljødirektoratets vurdering av 4. november 2014 (bilag 61) vises det på side 4 til at Nordic Minings tilleggsundersøkelser inneholder usikkerhetsfaktorer. I tillegg skriver direktoratet at de gjennomførte hydrografimålingene viser at dypvannet i fjorden skiftes ut i løpet av året:

«Resultatene viser at også dypvannet i fjorden skiftes ut i løpet av året. Dette foregår over en relativt lang periode fra mars/april frem til juni, ved at tungt, atlantisk vann fra kysten strømmer inn over den ytre terskelen ved Svanøy og fortrenger bunnvannet innover i fjorden. Strømmålingene viser også en økende strømhastighet i deponiområdet for denne perioden, med strøm opp mot 7 cm/sek, som resulterer i at eksisterende bunnvann forflyttes oppover.»

Miljødirektoratet legger også til grunn at det vil skje en viss partikkelspredning, jf. side 5, hvor det står at «[m]odellering av partikkelspredning gjennomført med Dream-modellen viser hovedsakelig spredning i vestlig retning for perioden august til april, mens spredningen periodevis går mot øst etter dette.» Direktoratet understreker at dette i alle fall er tilfellet på sikt: «Det er for fremtidsscenarioer 25 og 50 år frem i tid vist noe høyere sedimentasjonsrater i utkanten av deponiet.»

Miljødirektoratet kom etter en helhetlig vurdering til at partikkelspredningen vil være stor nok til å kunne medføre at forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5 ikke nås for flere arter, herunder kysttorsk, bruskfisk, blålange og ål. I tillegg pekes det på problemer for kveite, skater, breiflabb og brosme, jf. side 8-11. Direktoratet valgte på denne bakgrunn å anbefale at innsigelsen til reguleringsplanen ble tatt til følge.

Havforskningsinstituttet har siden rettet ytterligere kritikk mot Nordic Minings undersøkelser av risiko for partikkelspredning, jf. bl.a. høringsuttalelse av 4. oktober 2019 til driftskonsesjonen (bilag 97). Kritikken gjaldt særlig analysen og tolkningen av strømmålingen og at det ikke var tatt høyde for faren for spredning av finpartikulær masse i analysen. I forbindelse med revisjonen av utslippstillatelsen uttrykte instituttet også i 2020 (bilag 108) bekymringer knyttet til at det blant annet ikke var opplyst om kvaliteten på strømmodellresultatene. Videre ble det fremhevet at

det ikke var foretatt en scenariosimulering av spredning når massene har bygget deponiet høyere opp i vannsøylen. Lignende kritikk er også fremsatt i instituttets høringsvar til Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan (bilag 121) på side 5-6.

Saksøkerne viser avslutningsvis til at den begrensede erfaringen man i Norge har med sjødeponi, ikke gir grunn til å være optimistisk med hensyn til omfanget av partikkelspredning. Erfaringen er sammenfattet i Forurensningsdirektoratets utredning om bergverk og avgangsdeponering (bilag 22) som blant annet viser til sjødeponiet i **Jøssingfjorden**, hvor «*avgangen i Dyngadjupet spredte seg til et større område enn forutsatt*». Dette førte til negative konsekvenser for fisk og skalldyr. Tilstanden i Jøssingfjorden har også vært et tilbakevendende tema i norsk presse, jf.

Bilag 138: NRK, Urovekkende funn på bunnen av Jøssingfjorden av 25. mai 2017

Bilag 139: Aftenposten, Naturfotograf om Jøssingfjorden -Jeg har aldri sett så ødelagt natur, av 25. januar 2020

Forurensningsdirektoratet viser også til erfaringene fra **Bøkfjorden** hvor det ble gjennomført undersøkelser som viste at «*[a]vstanden fra utslippet hvor det var mulig å spore avgangspartikler i vannmassen var ca. 7 km*».

I en rapport utarbeidet av NIVA i 2022 som beskriver en tiltaksorientert overvåking av **Ranfjorden** gjennomført i 2021, uttales følgende om partikkelspredning i sammendraget på side 5:

«Hele ni av de tolv undersøkte bunnfaunastasjonene oppnådde dårligere tilstand enn «god», hvorav seks stasjoner fikk «moderat» tilstand og tre stasjoner fikk «dårlig» tilstand. Det synes videre å ha vært en negativ utvikling for bunnfaunaen i fjorden. Faunaen bærer preg av stor grad av forstyrrelse minst 19 km fra utslippspunktet for Rana Gruber. Like langt ut ble det også observert gruveavgang i sedimentet. På enkelte stasjoner var det nærmest ingen bunnfauna til stede, som er et svært uvanlig funn når det samtidig er rikelig med oksygen.»

Bilag 140: NIVA, Tiltaksorientert overvåking av Ranfjorden i 2021, av 24. februar 2022

Disse deponiene er selvsagt ikke fullt ut sammenlignbare med det planlagte sjødeponiet i Førdefjorden. Eksemplene illustrerer imidlertid et generelt poeng: Norske myndigheter og fagmiljøer har gjennomgående undervurdert de negative miljøkonsekvensene ved sjødeponi.

Samlet sett er risikoen for partikkelspredning undervurdert av Miljødepartementet i utslippstillatelsen. Sjødeponiet vil dermed ha et betydelig større skadepotensial for fjordens økosystem, fisk og arts mangfold enn det som er lagt til grunn for vurderingen av om utslippstillatelse skal gis etter forurensningsloven § 11.

9.5 Nanopartikler og matsikkerhet

Risikoen for spredning av nanopartikler er svært sparsommelig vurdert av Miljødepartementet i utslippstillatelsen av 5. juni 2015 (bilag 85). Det vises kun til at det ikke finnes noe relevant EU-lovgivning om nanopartikler og til at det ikke er «*grunn til å tro at det vil oppstå vesentlige, negative miljøeffekter som følge av dannelse av nanopartikler i produksjonen*», jf. side 17. Saksøkerne kan heller ikke se at spørsmål knyttet til nanopartikler har vært utredet i konsekvensutredningsarbeidet. Nanopartikler er ikke omtalt i hovedrapporten, og heller ikke i delrapporter hvor det hadde vært naturlig å behandle temaet, f.eks. delrapport #1 «*Fysisk/kjemiske egenskaper til eklogitt og avgang*», #19 «*Risikoen for skader på fisk og blåskjell ved gruveaktivitet på Engebøneset*», #20 «*Spredning av partikler i overflatelaget utenfor Engebøfjellet*», #22 «*Effekten av forhøyet innhold av mineralske partikler i vannet med hensyn til villfisk og oppdrett av fisk og skalldyr*» eller #31 «*Effekter av sjødeponi av avgangsmasser fra gruvedrift i Engebøfjellet på Førdefjordens økosystem på kort og lang sikt*».

Til tross for dette uttales det i den kongelige resolusjonen (bilag 92) på side 6: «*Når det gjelder følgene av nanopartikler for laksen, annen fisk og andre havlevende organismer er dette utredet og belyst i vedtaket*.» Videre fremholdes det på side 6-7:

«Gitt de krav som er satt til partikkelflukt fra deponiet er det lite trolig at partikler fra deponiet vil overgå det som tilføres fjordsystemet med elver og bekker. Det er derfor ikke noe nytt som introduseres med avgangen ved Engebø. Avgangen fra Engebø vil bestå av partikler med opprinnelse i lokal geologi, og vil trolig ikke kvalitativt skille seg fra det som allerede tilføres fjorden på grunn av naturlige prosesser. Det er ingen grunn til å anta at dette vil kunne true mattrygghet eller kvalitet på fisk som oppholder seg i vannmasser over deponiet.»

Også på dette punktet er tillatelsen basert på uriktige forutsetninger. Risikoen er høyere enn det vedtakene forutsetter og kravene i utslippstillatelsen er ikke egnet til å redusere den risikoen som nanopartiklene representerer.

Risiko knyttet til spredning av nanopartikler er særlig behandlet i NIFES notat av 4. mars 2015 (bilag 80), og det er uklart hvorvidt denne informasjonen i det hele tatt er vurdert av Miljødepartementet. I notatet fremgår følgende på side 4:

«Finfraksjonen av knuste bergarter som rutil og eklogitt som deponeres ved et evt deponi i Førdefjorden vil bl.a. inneholde nanopartikkelfraksjoner av mineralene som utvinnes, som silisiumdioksid (SiO₂) og titandioksid (TiO₂) (Nordic Mining). Slike partikler kan spres i vannfasen fra deponistedet avhengig av lokale strømforhold. Konsentrasjonen av partikler vil avta raskt fra utslippssted, men slike partikler kan potensielt spres flere km (DNV, 2014). Forsøk har vist at filtrerende organismer som blåskjell kan ta opp suspenderte nanopartikler fra vannfasen og akkumulere i vev som gjeller og fordøyelsesorgan. Slikt opptak og etterfølgende toksisk effekt er vist for TiO₂ (Barmo et al., 2013; Canesi et al., 2010, for kobber-nanopartikler (Hu et al., 2014) og gull-nanopartikler (Tedesco et al., 2010). Forsøk har imidlertid vist at TiO₂ nanopartikler i liten grad oppkonsentreres i næringskjeden (DNV, 2014). Her vil tilsvarende argumentasjon som for akrylamid være gjeldende; så lenge det er en kontinuerlig kilde til titanoksid i deponiet vil sjømaten kunne ta opp og inneholde titan selv om det ikke bioakkumulerer over tid.»

NIFES viser videre til at det gjennom omfattende undersøkelser er påvist økotoksikologiske effekter av titandioksid. Hovedmekanismen for giftighet er antatt å være dannelse av reaktive oksygenradikaler og dermed oksidativt stress. For fisk er det gjennom studier påvist skader på gjeller på yngel av regnbueørret ved konsentrasjoner helt ned til 0,1 mg/L titandioksid. NIFES fremholder videre at det foregår et samvirke mellom tilstedeværelse av nanopartikler og opptak av tungmetaller og andre kjemikalier. Dette gjelder særlig for kadmium, som finfraksjoner av eklogitt kan inneholde:

*«Forsøk med marine invertebrater som protozoen *Tetrahymena thermophila* har vist at TiO₂ nanopartikler potensielt kan bidra til økt transport av Cd fra vannfasen og inn i organismer (Yang et al., 2014). Videre er det vist at TiO₂ nanopartikler kan bidra til økt opptak av dioksin (TCDD) i blåskjell (Canesi et al., 2010), mens tilsvarende effekt ikke ble funnet med benzo(a)pyren ko-eksponert med TiO₂ nanopartikler (Farkas et al., 2015). Denne forskningen indikerer imidlertid at nanopartikler i vannfasen kan bidra til økt opptak av andre miljøgifter i filterspisere.»*

Slike forhold vil ikke bare påvirke naturmangfoldet negativt, men også virke negativt for matsikkerheten, som igjen vil medføre svekket omdømme for norsk sjømatindustri. Sistnevnte forhold har vært et tema lenge i saken, og det vises blant annet til oppropet fra havbruksindustrien beskrevet i punkt 4.4.8 ovenfor.

De beskrevne risikoene knyttet til spredning av nanopartikler er også påpekt av Havforskningsinstituttet ved flere anledninger. Det vises blant annet til instituttets høringssvar av 4. oktober 2019 vedr. Nordic Rutiles søknad om driftskonsesjon (bilag 97) hvor følgende fremgår på side 14:

«Nanopartikler kan holdes lenge svevede i vannmassene og derved få økt konsentrasjon i de dypere deler av fjordvannet i og utenfor deponiet ved langvarig sammenhengende utslipp. Effekter av nanopartikler er lite undersøkt i det marine miljøet, men det er vist at nanopartikler av TiO₂ kan skade gjellevev hos marin fisk i korttidseksponeringer (2 og 4 timer) i konsentrasjoner ned til 20 ppb (da Silva 2017).»

I instituttets høringssvar ifbm. revisjonen av utslippstillatelsen i 2020 (bilag 108) fremgår også følgende i sammendraget på side 2:

«Mikro- og nanopartikler utgjør en selvstendig stressfaktor for det marine miljø, og kan også gi konsekvenser ved humant inntak av sjømat fra fjorden.»

Manglende kunnskap om spredning av nanopartikler er også påpekt av Havforskningsinstituttet i høringssvar til Nordic Minings utkast til avfallshåndteringsplan (bilag 121) på side 4-5. Her pekes det blant annet på at løpende endringer i prosjektet nødvendiggjør ny kunnskap om størrelsen på, og egenskaper ved, den partikulære fraksjonen:

«Den finpartikulære fraksjonen i avgangsmassene er ikke tilstrekkelig karakterisert med hensyn til sine fysiske egenskaper, spesielt med hensyn til partikkelstørrelsesfordelingen og andel nanopartikulært materiale basert på partikkelantall. Uten kunnskap om disse egenskapene er det ikke mulig å beregne partikkelspredning. Utvinningsprosessen er endret siden den første utslippstillatelsen ble godkjent. Dette innebærer at en ny sammensetning av avfallet med hensyn til partikkelstørrelser kan være tilfellet.» (understreket her).

9.6 Sjødeponiets konsekvenser for naturmangfoldet er undervurdert

Miljødepartementet har lagt til grunn at miljøskadene i Førdefjorden ved etableringen av sjødeponiet vil være betydelige. Det gjelder selv der forutsetningen for departementets vurdering er at risikoen for partikkelspredning er liten og der negative konsekvenser av nanopartikler ikke hensyntas. Når det gjelder konsekvenser for bunnfauna og økosystem, uttaler departementet i utslippstillatelsen av 5. juni 2015 (bilag 85) følgende på side 10-11:

«Så lenge deponeringen pågår vil vesentlige deler av bunnfaunaen i deponiområdet begraves og/eller forsvinne. Hele området som er avsatt til deponi vil ikke til enhver tid være påvirket. men påvirkningen på bunnfauna i deponiområdet vil være stor. Når deponeringen er over vil rekoloniseringen starte og det vil etableres et nytt bunnsamfunn som antas å være annerledes enn det som var der tidligere. Endrede dybdeforhold vil være vesentlige for artssammensetningen. Det er noe usikkert hvor raskt rekolonisering vil skje, men mesteparten av deponiområdet vil sannsynligvis være rekolonisert innen 10 år. Bunnfaunaen er et sammensatt system og kan bruke lang tid på å få tilbake sin funksjon. I tillegg kan en endret bunnfauna endre økosystemets funksjon. Deponiet vil dermed ha en betydelig effekt på bunnfaunaen i deponiområdet. Konsekvensene for livet i fjorden av at vesentlige deler av bunnfaunaen i deponiområdet legges død i deponeringsperioden, må blant annet ses i lys av at deponiet når det avsluttes vil utgjøre ca. 10 % av samlet bunnareal og 40 % av sjøbunnarealet dypere enn 300 meter i vannforekomsten Førdefjorden Ytre.»

Om konsekvensene av tap av slike betydelige områder med bunnfauna, uttaler Miljødirektoratet i sin vurdering av 4. november 2014 (bilag 61) på side 10-11:

«Helhetlig økosystembasert forvaltning er et førende prinsipp i marin forvaltning. De siste årene har vi fått økt kunnskap om i hvilken grad stoffomsetningen i bunnsedimentene påvirker økosystemet som helhet. Den nye kunnskapen viser at fravær av store deler levende fjordbunn tar bort en vesentlig del av næringsomsetningen og den biologiske omsetningen/produksjonen. Næring i form av døde planter og dyr etc. som faller til bunnen vil ikke bli brutt ned og frigjort til vannmassene igjen for å inngå i kretsløpet, på samme måte som i en frisk, velfungerende fjord.

Det har vært regnet lite på hvor store sjøbunnsområder som må forsvinne for at økosystemet skal påvirkes vesentlig, men vårt anslag er at hvis man mister over 10-20 % av de normale bunnsedimentene, vil økosystemets funksjon, struktur og produksjon forringes i vesentlig grad. Basert på tidligere anslag om at et eventuelt deponi i Førdefjorden vil dekke omtrent 40 % av de dypere områdene i Førdefjorden mener vi Engebø-prosjektet innebærer en risiko for at økosystemets funksjon, struktur og produksjon forringes. Konsekvensene av dette er vanskelige å estimere og forutse, de vil imidlertid være på regionalt nivå da store deler av fjorden blir berørt, og de er viktige å ta med inn i de samlede vurderingene.»

Videre peker Miljødepartementet på varierende negative konsekvenser for de rødelistede dypvannsfiskene blålange, pigghå og uer, samt rødelistet ål og kysttorsk, se utslippstillatelsen på side 9 flg. Miljødirektoratet, som Miljødepartementet i stor grad støtter seg på, kom også i sin vurdering av 4. november 2014 (bilag 61) til at

forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5 ikke ville bli nådd for flere arter, herunder kysttorsk, bruskfisk, blålange og ål. I tillegg pekes det på risiko for kveite, skater, breiflabb og brosme, se side 8-11.

Selv om konsekvensene *uten hensyntagen* til partikkelspredning og spredning av nanopartikler beskrives som svært alvorlige, er det klart forutsatt av forvaltningen at konsekvensene vil bli *betydelig verre* dersom slik spredning blir større enn forutsatt. I utslippstillatelsen av 5. juni 2015 (bilag 85) beskriver Miljødepartementet blant annet på side 12 at kysttorsken vil oppleve store problemer ved økt partikkelspredning:

«Kysttorsk gyter flere steder i Førdefjorden. De to viktigste gyteplassene ligger i Redalsvika, like innenfor det planlagte deponiområdet. og i Gjelsvika lenger ute i fjorden. Havforskningsinstituttet antar at torsken i Førdefjorden utgjør en egen genetisk torskestamme. Dette baserer seg på kunnskap om at kysttorsken er genetisk forskjellig fra fjord til fjord. Mekanismene torsken bruker for å finne tilbake til gyteområdene er ukjente, og det samme gjelder vandringsdyp hos kysttorsken. Voksen fisk vil, hvis den møter partikkelskyen, svømme vekk. En konsekvens kan da være at fisken snur og ikke når fram til gyteområdene i fjorden. Dersom torsken ikke når fram til gytefeltet, vil det føre til lavere tetthet av egg og få store følger for den lokale torsebestanden. [...]» (understreket her).

Samme argumentasjon finner man igjen i den kongelige resolusjonen (bilag 92) på side 6:

«Når det gjelder klagernes anførsler knyttet til gyteområdene for torsk, mener departementet at det er lite sannsynlig at kysttorskens vandring til gyteområdene vil bli påvirket. Sannsynligheten for spredning av partikler vurderes som lav. Med bakgrunn i deponiets dybde og utbredelse anses det sannsynlig at kysttorsken i liten grad vil komme i kontakt med partikkelskyen, og at den har gode muligheter for å vandre utenom eller over dersom den møter partikkelskyen.»

Departementet legger forutsetningsvis videre til grunn på side 12 i utslippstillatelsen (bilag 85) at økt partikkelspredning kan få konsekvenser for plankton, med videre følger for planktonspisende arter.

«Det er departementets vurdering at det er liten sannsynlighet for alvorlige og irreversible skader da det kun vil være en begrenset andel av plankton som vil komme i kontakt med forhøyede konsentrasjoner [av partikler].»

Lav partikkelspredning er også en forutsetning for at vandrende villaks ikke skal påvirkes negativt av sjødeponiet, jf. også departementets utslippstillatelse på side 12:

«Laksen oppholder seg primært i overflatelaget hvor partikkelkonsentrasjonene under ordinære driftsforhold vil være neglisjerbare. Den kan under spesielle forhold også bruke vannsøylen ned til 100 meters dyp. Det vises for øvrig til kapittel 4.6.1 foran om risiko for partikkelspredning utenfor deponiområdet og oppover i vannmassene. Klima- og miljødepartementet vurderer faren for vesentlig skade på laksen som liten.»

Dette er kun ment som eksempler på at lav partikkelspredning og fravær av konsekvenser som skyldes nanopartikler (samt øvrige faktorer som kjemikaliebruk, tungmetaller etc.), ligger som *grunnleggende forutsetninger* for de miljøkonsekvenser forvaltningen har identifisert og vurdert i sine vedtak. Dersom forvaltningen har vurdert disse forholdene feil, hvilket saksøkerne mener den har, jf. punktene 9.4 og 9.5 ovenfor, synes forvaltningen også å erkjenne at miljøkonsekvensene vil bli betydelig verre enn det som er beskrevet. Dersom bl.a. partikkelspredningen blir verre enn forutsatt, slik det er grunn til å tro, snakker vi altså om en helt annen «virkelighet» med hensyn til miljøkonsekvensene i Førdefjorden. I en slik virkelighet er det vanskelig å se for seg at et vedtak om utslippstillatelse kan opprettholdes.

Samlet sett er det betydelig høyere risiko for vesentlige miljøskader, redusert matsikkerhet og svekket omdømme for norsk sjømat enn det som er lagt til grunn av Miljødepartementet ved vurderingen av om det skal gis forurensningstillatelse til Nordic Mining eller ikke.

10 RETTSLIGE ANFØRSLER – INNLEDNING

Som nevnt innledningsvis i stevningen, kan de rettslige innsigelsene mot tillatelsene sammenfattes i tre hovedpunkter:

- Tillatelsene bygger på en uriktig forståelse av EØS-rettslige miljøkrav
- Det finnes en bedre driftsform uten sjødeponi som skulle ha vært utredet og pålagt
- Miljøkonsekvensene vil bli mer alvorlige enn det som er forutsatt i tillatelsene

Disse tre hovedinnsigelsene medfører brudd på en rekke regelsett og aktualiserer ulike typer ugyldighetsgrunner.

Vannforskriften oppstiller konkrete EØS-rettslige krav til når en vannforekomst kan forringes, og krever at den mest miljøvennlige fremgangsmåten velges når et nytt tiltak skal iverksettes. I punkt 11 gjøres rede for hvorfor tillatelsene er utstedt i strid med vannforskriften. Avfallsforskriftens regler er helt sentrale for å sikre mest mulig miljøvennlig drift av gruveprosjekter. Hvorfor tillatelsene er utstedt i strid med avfallsforskriften behandles i punkt 12. Domstolen kan prøve forvaltningens rettsanvendelse og subsumsjon fullt ut, idet de nevnte forskrifter bygger direkte på EU-direktiver som skal sikre ivaretagelse av miljø og sikkerhet.⁶

Krav til utredningen og vurderingen av alternativer finnes også i andre regelsett i norsk rett. Ugyldighet som følge av brudd på andre normer knyttet til forvaltningens utredning og vurdering av alternativer er samlet i punkt 13. Punkt 14 omhandler ugyldighet som følge av at miljøkonsekvensene blir mer alvorlige enn forutsatt i tillatelsene.

11 TILLATELSENE ER GITT I STRID MED VANNFORSKRIFTEN § 12

11.1 Overordnet om vannforskriften og vanndirektivet

EUs rammedirektiv for vann, 2000/60/EC («**vanndirektivet**») ble vedtatt 23. oktober 2000. Direktivet har som formål å sikre en mest mulig helhetlig beskyttelse og bærekraftig utnyttelse av vannforekomster, samt beskytte disse mot forringelse, jf. direktivets artikkel 1. Vanndirektivet ble gjennomført i norsk rett ved forskrift 15. desember 2006 nr. 1446 om rammer for vannforvaltningen («**vannforskriften**»). Vannforskriften trådte i kraft 1. januar 2007.

Vannforskriften er sektorovergripende og setter grenser for innholdet i tillatelser etter annet regelverk. Det er dermed ikke adgang til å gi utslippstillatelse etter forurensningsloven eller driftskonsesjon etter mineralloven, dersom dette skjer i strid med vannforskriften, jf. også Miljødepartementets veileder til vannforskriften § 12 av 9. juli 2021 på side 2.

Vannforskriften angir miljømål for vannforekomsters *økologiske tilstand og kjemiske tilstand*. Forskriften § 4 angir hovedregelen om at tilstanden «i overflatevann skal beskyttes mot forringelse, forbedres og gjenopprettes med sikte på at vannforekomstene skal ha minst god økologisk og god kjemisk tilstand.» (understreket her).

Et nytt tiltak som medfører en forringelse av vannforekomsten i strid med vannforskriften § 4, kan kun tillates dersom vilkårene i vannforskriften § 12 er oppfylt. I utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er det lagt til grunn at sjødeponiet vil forringe Førdefjordens økologiske tilstand fra god til dårlig.⁷ Det var dermed en nødvendig forutsetning for å gi utslippstillatelse og driftskonsesjon, at vilkårene i vannforskriften § 12 var oppfylt, jf. også C-43/10 avsnitt 68.

⁶ Jf. bl.a. Solli, *Rammer for domstolskontroll ved brudd på EØS-rettslige forpliktelser på miljøforvaltningsrettens område*, Lov og Rett, 4. utgave (2021), s. 225-243 på s. 229.

⁷ Det vises til Miljødepartementets utslippstillatelse fra 2015 (bilag 85) s. 28. Miljødepartementets vurdering er lagt til grunn i senere beslutninger og vedtak vedr. både utslippstillatelsen og driftskonsesjonen, jf. Kongelig resolusjon (bilag 92) s. 10, Miljødirektoratets vedtak av 18. januar 2021 (bilag 110) s. 4, Miljødepartementets beslutning datert 23. november 2021 (bilag 113) s. 4 og Mineraldirektoratets vedtak av 17. juni 2020 (bilag 101) s. 23. Næringsdepartementet behandler ikke vannforskriftens vilkår i sitt vedtak av 6. mai 2022 (bilag 117), og mineraldirektoratets vurdering må derfor anses opprettholdt av Næringsdepartementet.

Som beskrevet i stevningens punkt 3, krever vannforskriften § 12 (1) at ett av to inngangsvilkår er oppfylt for at unntak skal komme på tale. I tillegg må de tre kumulative vilkårene i annet ledd bokstav a til c være oppfylt. Etter saksøkernes syn hefter det feil ved forvaltningens vurdering av vilkårene i annet ledd bokstav b og c. Dette utdypes i punkt 11.4 og 11.5.

For sammenhengs skyld, kommenteres inngangsvilkårene i vannforskriften § 12 (1) i punkt 11.2. I punkt 11.3 gis en overordnet innføring i bestemmelsens annet ledd og forholdet til vanndirektivet.

11.2 Inngangsvilkårene i vannforskriften § 12 første ledd

Vannforskriften § 12 første ledd lyder som følger:

«Ny aktivitet eller nye inngrep i en vannforekomst kan gjennomføres selv om dette medfører at miljømålene i § 4–§7 ikke nås eller at tilstanden forringes, dersom dette skyldes:

- a. nye endringer i de fysiske egenskapene til en overflatevannforekomst eller endret nivå i en grunnvannsforekomst, eller*
- b. ny bærekraftig aktivitet som medfører forringelse i miljøtilstanden i en vannforekomst fra svært god tilstand til god tilstand.»*

Inngangsvilkåret i vannforskriften § 12 (1) bokstav b er forbeholdt tilfeller hvor vannforekomsten forringes fra *svært god* til *god* tilstand. Ettersom miljøtilstanden i Førdefjorden vil forringes fra god til dårlig, er vilkåret i bokstav b ikke oppfylt.

Inngangsvilkåret i vannforskriften § 12 (1) bokstav a åpner for unntak der et tiltak medfører forringelse som følge av endringer i vannforekomstens fysiske egenskaper. I Miljødepartementets vedtak av 5. juni 2015 (bilag 85) er følgende lagt til grunn på side 20:

«Departementet viser til Miljødirektoratets vurdering av at planlagt deponering av avgangsmasse vil medføre endringer i bunnforholdene i deler av vannforekomsten. § 12 første ledd bokstav a setter ingen grenser for hvor stor forringelse som kan tillates dersom de øvrige vilkårene i § 12 er oppfylt. Deponeringen av avgangsmassene omfattes av § 12 første ledd bokstav a.»

Staten bes avklare om det etter statens syn kun er hydromorfologiske (fysiske) kvalitetselementer som vil forringes som følge av deponiet.

11.3 Vilårene i vannforskriften § 12 annet ledd og vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 tredje avsnitt

Vannforskriften § 12 annet ledd lyder som følger:

«I tillegg må følgende vilkår være oppfylt:

- a. alle praktisk gjennomførbare tiltak settes inn for å begrense negativ utvikling i vannforekomstens tilstand,*
- b. samfunnsnyttien av de nye inngrepene eller aktivitetene skal være større enn tapet av miljøkvalitet, og*
- c. hensikten med de nye inngrepene eller aktivitetene kan på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre»*

Vannforskriften § 12 annet ledd er ment å gjennomføre vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 tredje avsnitt, som har følgende ordlyd:

«and all the following conditions are met:

- a. all practicable steps are taken to mitigate the adverse impact on the status of the body of water;*
- b. the reasons for those modifications or alterations are specifically set out and explained in the river basin management plan required under Article 13 and the objectives are reviewed every six years;*

- c. *the reasons for those modifications or alterations are of overriding public interest and/or the benefits to the environment and to society of achieving the objectives set out in paragraph 1 are outweighed by the benefits of the new modifications or alterations to human health, to the maintenance of human safety or to sustainable development, and*
- d. *the beneficial objectives served by those modifications or alterations of the water body cannot for reasons of technical feasibility or disproportionate cost be achieved by other means, which are a significantly better environmental option.*» (understreket her)

Forskriften og direktivet krever at samtlige vilkår er oppfylt, jf. ordlyden «*må følgende vilkår være oppfylt*» i forskriften og «*all the following conditions are met*» i direktivet.

Homogenitetsmålsetningen, altså hovedmålsetningen om at EØS-retten følger utviklingen i EU-retten, innebærer at den norske regelen som gjennomfører vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 fullt ut svarer til innholdet i den EU-rettslige regelen. Det vises også til presumpsjonsprinsippet som innebærer at «*norske domstoler må forventes å utnytte alle de muligheter som anerkjente prinsipper for tolkning og anvendelse av rettsregler gir, for å unngå et folkerettsstridig resultat*», jf. bl.a. St.prp. nr. 100 (1991–1992) side 319 og Ot.prp. nr. 79 (1991–1992) side 4.

I brev til ESA datert 15. desember 2021 har Miljødepartementet besvart en rekke spørsmål om den norske implementeringen av vanndirektivet, jf.

Bilag 141: Brev fra Miljødepartementet til ESA vedr. implementeringen av vanndirektivet av 15. desember 2021

På side 4 i brevet skriver Miljødepartementet at vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b er ment å reflektere innholdet i vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 bokstav c. Når det gjelder direktivets artikkel 4 nr. 7 bokstav d nøyer departementet seg med å konstatere at bestemmelsen er gjennomført i vannforskriften § 12 annet ledd, men det synes på det rene at denne direktivbestemmelsen er gjennomført i forskriftens § 12 annet ledd bokstav c.

Vannforskriften § 12 (2) bokstav a-c må derfor fortolkes slik at innholdet i den norske regelen samsvarer med kravene i vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 tredje ledd.

11.4 Feil i vurderingen etter vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b medfører ugyldighet

Det anføres at utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er ugyldig som følge av at forvaltningen har anvendt et uriktig vurderingstema etter vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b.

Det gjentas at vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b er ment å gjennomføre vanndirektivet artikkel 4. nr. 7 bokstav c, og vannforskriften må fortolkes slik at innholdet i den norske regelen samsvarer med kravene i vanndirektivet.

Vanndirektivet artikkel 4 nr. 7 bokstav c krever at minst ett av to vilkår implementeres i nasjonal rett, jf. ordlyden «*and/or*». Dette innebærer at nasjonalstaten har et valg med hensyn til fastleggelse av eget beskyttelsesnivå: Staten kan enten velge å implementere ett av vilkårene, eller begge (enten som alternative vilkår eller som kumulative). Miljødepartementet har overfor ESA gitt uttrykk for at norske myndigheter har implementert begge vilkårene som kumulative vilkår, jf. brev av 15. desember 2021 (bilag 141) på side 4:

“The Water Regulation section 12, second paragraph, subclause (b) is intended to reflect both the alternative criteria listed in Article 4(7) (c), i.e. both reasons of overriding public interest and benefits to human health, the maintenance of human safety or to sustainable development.”

Dette innebærer i så fall at vilkåret i vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b må tolkes slik at begge vilkårene i direktivets artikkel 4 nr. 7 bokstav c er gjennomført i norsk rett. **Staten bes avklare** om den motsetter seg en slik oppfatning av gjeldende rett.

Det første vilkåret innebærer at inngrepet i vannforekomsten må være av «*overriding public interest*». Inngrepet må ikke bare være i det offentlige interesse, men denne interessen må være «*altoverveiende*», som er den uoffisielle norske oversettelsen av uttrykket «*overriding*» i Lovdatas versjon av direktivet. Terskelen er svært høy, og må tolkes

i lys av hvordan begrepet forstås i EØS-retten ellers, jf. eksempelvis tjenstedirektivet (direktiv 2006/123/EF) artikkel 4 nr. 8. I denne vurderingen har økonomiske hensyn svært liten plass, jf. også Arnesen mfl. side 167 og Sejersted mfl., *EØS-rett*, 3. utgave (2011) side 334. For å sikre direktivets formål og dets effektive virkning skal unntaket i direktivet for øvrig fortolkes snevert, jf. bl.a. C-5/08 *Infopaq* avsnitt 56 og Arnesen mfl., *Oversikt over EØS-retten*, (2022) side 55.

Det andre vilkåret innebærer en avveining mellom *nærmere angitte interesser*. Relevante interesser er uttrykkelig angitt i direktivet. På den ene siden skal det legges vekt på samfunnet og miljøets interesse i at miljømålene i direktivet nås («*benefits to the environment and to society of achieving the objectives set out in paragraph*»). På motsatt side er det kun tillatt å legge vekt på: fordeler som gagnar menneskers helse («*human health*»); ivaretagelse av menneskelig sikkerhet («*maintenance of human safety*»); eller bærekraftig utvikling («*sustainable development*»). Dersom det er slik at staten har ment å implementere begge de to vilkårene i direktivets artikkel 4 nr. 7 bokstav c som *kumulative vilkår* (slik uttalelsen til ESA gir inntrykk av), er inngrep i vannforekomsten utelukket i denne saken, alene av den grunn at inngrepet ikke er begrunnet i noen av de nevnte hensynene, men heller i økonomiske og andre samfunnsmessige hensyn.

I denne saken har forvaltningen uansett, trolig på grunn av en utydelig implementering av direktivet i norsk rett, anlagt et uriktig vurderingstema etter vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b. I vedtak av 5. juni 2015 (bilag 85) har Miljødepartementet på side 20 angitt følgende vurderingstema etter vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b:

«For det andre må samfunnsnyttien av gruvevirksomheten være større enn tapet av miljøkvalitet».

I den konkrete vurderingen av vannforskriften § 12 (2) bokstav har Miljødepartementet nøydt seg med å vise til sin egen vurdering under den alminnelige interesseavveiningen etter forurensningsloven § 11. Det vises til vedtakets side 20, hvor departementets vurdering og konklusjon vedr. vannforskriftens krav er begrenset til følgende:

«Krav om at samfunnsnyttien skal være større enn tap av miljøkvalitet er en forutsetning for tillatelse etter forurensningsloven generelt, jf. vurderingene i kapittel 7.»

I motsetning til vanddirektivet art. 4 nr. 7 og vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b, åpner forurensningsloven § 11 femte ledd for en alminnelig interesseavveining av miljøulempen ved tiltaket holdt opp mot fordeler og ulemper som tiltaket for øvrig vil medføre. I kost-nytte-vurderingen etter forurensningsloven er det adgang til å vektlegge økonomiske og samfunnsmessige hensyn, og den konkrete avveiningen er, innenfor lovens ramme, overlatt til forvaltningens skjønn.

Vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b, riktig tolket, åpner ikke på samme måte for en alminnelig, skjønnsmessig interesseavveining av mulige fordeler og ulemper. Tvert imot oppstiller forskriften og direktivet strenge krav med hensyn til hvilke momenter som kan tas i betraktning og hvilken terskel man må over for at inngrepet kan rettferdiggjøres.

Miljødepartementet har derfor tatt et uriktig rettslig utgangspunkt når det har lagt til grunn at vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b innebærer en alminnelig kost-nytte-vurdering. Feilen har medført at forvaltningen ikke har vurdert om vilkåret for å gjøre unntak er oppfylt, noe som i seg selv innebærer at utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er ugyldig.

Vedtakene er uansett ugyldige som følge av at ingen av vilkårene i vannforskriften § 12 annet ledd bokstav b jf. direktivets artikkel 4 nr. 7 bokstav c faktisk er oppfylt: Det er ikke påvist 1) noen «*altoverveiende offentlig interesse*» som kan begrunne forringelse av Førdefjorden, eller 2) at forringelse av Førdefjorden medfører fordeler som gagnar menneskers helse; ivaretagelse av menneskelig sikkerhet; eller bærekraftig utvikling.

11.5 Vilårene i vannforskriften § 12 annet ledd bokstav c er ikke oppfylt

Det anføres at utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er ugyldig som følge av at vilkårene i vannforskriften § 12 annet ledd bokstav c ikke er oppfylt. Bestemmelsen lyder slik:

«c. hensikten med de nye inngrepene eller aktivitetene kan på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre.» (understreket her).

Innledningsvis vil saksøkerne gjøre oppmerksom på at heller ikke denne bestemmelsen samsvarer med den tilsvarende bestemmelsen i vanndirektivet, jf. artikkel 4 nr. 7 bokstav d. I den norske implementeringen er formuleringen «*med rimelighet*» lagt til – en formulering som ikke gjenfinnes i direktivet. Det gjøres oppmerksom på at denne formuleringen ikke var inntatt i Forurensningsdirektoratets forslag til vannforskrift og gjennomføring av vanndirektivet, jf.

Bilag 142: Forurensningsdirektoratets høringsbrev om gjennomføringen av vanndirektivet av 24. november 2005

Bilag 143: Forurensningsdirektoratets utkast til vannforskrift av 24. november 2005

Gjennom denne tilførelsen har norske myndigheter forsøkt å innføre et særegent norsk skjønnselement, i strid med hva direktivet åpner for. Siden innholdet i den norske unntaksbestemmelsen må samsvare med direktivet, er det nødvendig å anlegge en innskrenkende fortolkning når regelen fastlegges.

I det videre gjøres det rede for hvorfor vilkåret i vannforskriften § 12 annet ledd bokstav c ikke er oppfylt.

I sin kjerne forbyr bestemmelsen at forvaltningen tillater ny miljøskadelig aktivitet dersom hensikten med tiltaket kan oppnås ved bruk av et miljømessig bedre alternativ. For å avgjøre om det er mulig å oppnå hensikten med tiltaket på en vesentlig *mer miljøvennlig måte*, er det innledningsvis nødvendig å klarlegge (1) de miljømessige konsekvensene av tiltaket, og (2) hensikten med tiltaket.

Den største negative *miljøkonsekvensen* av Nordic Minings gruveprosjekt knytter seg til sjødeponiet. Saksøkerne antar at dette er uomtvistet, ref. stadfestelse av utslippstillatelse i Kongelig resolusjon 19. februar 2016 side 11 og 12 (bilag 92) og Miljødepartementets vedtak om å gi utslippstillatelse datert 5. juni 2015 (bilag 85) med videre henvisning til MDs anbefaling av 13. februar 2015 (bilag 78), se særlig side 3. Det vises for øvrig til omtalen av miljøkonsekvenser i stevningens punkt 9.

Hensikten med Nordic Minings gruveprosjekt er utvinning og salg av mineraler fra Engebøfjellet. Prosjektet medfører inntekter til selskapet og det offentlige i form av blant annet beskatning og sysselsetting. Disse inntektsstrømmene og ringvirkningene må anses som en del av hensikten med prosjektet.

Vilkåret om at hensikten med aktiviteten ikke «*med rimelighet oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre*» må vurderes på bakgrunn av hvilke alternative fremgangsmåter som eksisterer. Vurderingen må ta utgangspunkt i om det finnes «*alternative locations, different scales or design of development or alternative processes*», jf. CIS Guidance Document No 36, side 56 og CIS Guidance Document No 20, side 15.

Som beskrevet i stevningen punkt 7, er rotårsaken til det anførte behovet for et sjødeponi å finne i Nordic Minings valg av dagbruddsdrift de første 15 årene.

Etter vannforskriften § 12 annet ledd bokstav c kan forvaltningen kun velge bort en miljømessig vesentlig bedre løsning dersom fremgangsmåten ikke er teknisk gjennomførbar eller medfører uforholdsmessig store kostnader.

Vilkåret «*manglende teknisk gjennomførbarhet*» tilsvarer passusen «*cannot for reasons of technical feasibility*» i direktivets artikkel 4 nr. 7 bokstav d. Vilkåret er først oppfylt dersom en annen teknisk løsning ikke er tilgjengelig, det vil ta lengre tid for å løse utfordringen enn tid tilgjengelig, eller det ikke er nok informasjon tilgjengelig til å identifisere og løse utfordringen, jf. CIS Guidance Document, No 20 side 12. Vilkårene innebærer et krav om at best *tilgjengelig* teknikk og fremgangsmåte skal benyttes, jf. også forurensingsloven § 2 nr. 3.

I relasjon til prinsippet om best tilgjengelig teknikk, har EU vedtatt en rekke rettsakter som konkretiserer hva som ligger i prinsippet. Industriavfallsdirektivet (2010/75/EC) er et eksempel på dette. Det følger av industriavfallsdirektivet vedlegg III punkt 3 at i vurderingen av best tilgjengelig teknikk eller fremgangsmåte, skal det legges vekt på om fremgangsmåte muliggjør gjenbruk av avfallsmassene. Det samme må gjelde etter vanndirektivet.

Hva som er «*teknisk gjennomførbar[t]*» må ses i lys av hva som kan «*oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre*». Dersom det finnes alternative fremgangsmåter eller teknikker, som er tilgjengelig på vedtakstidspunktet, skal denne velges dersom fremgangsmåten utgjør et vesentlig lempeligere miljømessig inngrep.

I kongelig resolusjon datert 19. februar 2016 (bilag 92), er det på side 11 lagt til grunn at hensikten med tiltaket ikke kan oppnås med andre midler som er miljømessig vesentlig bedre. Vurderingen er basert på at visse landdeponiløsninger trolig ikke vil være miljømessig bedre enn et sjødeponi. Forvaltningen har imidlertid ikke vurdert om det vil være miljømessig bedre med en annen prosjektutforming, uten sjødeponi og uten åpent dagbrudd.

Som vist i stevningens punkt 7, kan Nordic Mining oppnå den salgsproduksjon de nå planlegger med endret driftsform, der selskapet går fra dagbrudd + underjordsdrift til ren underjordsdrift. Det skisserte driftsopplegget medfører at avgangsmasser kan lagres i fjellet, og helt unødvendig forurensning ved dagbruddsdrift og sjødeponi kan unngås. Løsningen er dermed miljømessig vesentlig bedre enn Nordic Minings planlagte prosjekt. Den alternative driftsformen bygger på velkjent teknologi som er tilgjengelig på tidspunktet da utslippstillatelse ble gitt første gang og medfører ikke «uforholdsmessig store kostnader», men muligvis noe redusert lønnsomhet.

Etter saksøkernes syn underbygger prosjektplanen til Arctic Mineral at det finnes alternative fremgangsmåter, som både er teknisk mulig og ikke uforholdsmessig kostbar.

Det fremgår over at det er mulig å oppnå hensikten med gruveprosjektet med andre fremgangsmåter og teknikker enn ved bruk av sjødeponi. Alternativene innebærer ikke uforholdsmessig store kostnader, men innebærer et vesentlig lempeligere miljømessig inngrep. Vilkåret i vannforskriften § 12 annet ledd bokstav c var derfor ikke oppfylt da Næringsdepartementet og Miljødepartementet fattet sine vedtak, og forvaltningen manglet hjemmel til å tillate prosjektet. Konsekvensen er at utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er ugyldig.

12 TILLATELSENE ER GITT I STRID MED AVFALLSFORSKRIFTEN KAPITTEL 17

12.1 Innledning

Utslippstillatelsen er utstedt i strid med forskrift av 1. juni 2004 nr. 930 om gjenvinning og behandling av avfall («**avfallsforskriften**»), som tolket i lys av direktiv 2006/21/EF om håndtering av avfall fra utvinningsindustrien («**mineralavfallsdirektivet**»). Dette skyldes at utslippstillatelsen, som inneholder en tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg etter avfallsforskriften § 17-4, ikke inneholder en avfallshåndteringsplan, slik det er påkrevet etter avfallsforskriften § 17-6 bokstav c og mineralavfallsdirektivet artikkel 7 nr. 1, jf. nr. 2 bokstav c. Dette innebærer at også driftskonsesjonen er ugyldig, jf. mineralloven § 43, jf. §§ 2 bokstav d og 41, og fordi den bygger på et uriktig faktisk grunnlag.

Mineralavfallsdirektivet ble vedtatt av Rådet og Parlamentet den 15. mars 2006 og ble besluttet inntatt i EØS-avtalens vedlegg XX den 5. februar 2009, jf. EØS-komiteens beslutning nr. 18/2009. Direktivet trådte i kraft i Norge den 1. august 2011 og er inkorporert i norsk rett gjennom avfallsforskriften kapittel 17. Avfallsforskriften kapittel 17 trådte i kraft den 15. juni 2012, jf. endringsforskrift av samme dato.⁸

12.2 Utslippstillatelsen inneholder ikke en godkjent avfallshåndteringsplan

Avfallsforskriften § 17-4 stiller krav om at den som skal drive et avfallsanlegg for mineralavfall har tillatelse til dette. Bestemmelsen lyder slik:

«Den som skal drive et avfallsanlegg for mineralavfall som kan medføre forurensning eller virke skjemmende, må ha tillatelse fra forurensningsmyndigheten etter dette kapitlet. Denne tillatelsen skal være en integrert del av virksomhetens tillatelse etter forurensningsloven § 11.»

⁸ Forskrift av 15. juni 2012 nr. 542 om endring i forskrift om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskriften).

Tillatelse skal ikke gis med mindre den driftsansvarlige oppfyller alle relevante krav i dette kapitlet med vedlegg»

Bestemmelsen gjennomfører mineralavfallsdirektivet artikkel 7 nr. 1, hvor det blant annet fremgår av første punktum: *«No waste facility shall be allowed to operate without a permit granted by the competent authority.»* Videre fremgår det av artikkel 7 nr. 3 bokstav a: *“The competent authority shall only grant a permit if it is satisfied that: (a) the operator complies with the relevant requirements under this Directive.”*

Det er ikke tvilsomt at Nordic Mining planlegger å skulle drive et mineralavfallsanlegg. Det vises til definisjonene av «*mineralavfall*» i avfallsforskriften § 17-3 bokstav a, og til definisjonen av «*avfallsanlegg*» i § 17-3 bokstav h. Selskapet behøver derfor en tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg.

I foreliggende sak er det gitt en utslippstillatelse som gir rett til å deponere store mengder mineralavfall både på land og i vann. Det vises til punkt 2 i vilkårene i utslippstillatelsen (bilag 110) som gjelder «*[u]tslipp til vann*» og til punkt 8.4 som gir en nærmere beskrivelse av rammene for deponiene. Saksøkerne forstår dermed utslippstillatelsen slik at det gis en tillatelse til å drive et mineralavfallsanlegg, jf. avfallsforskriften § 17-4, og det til tross for at det ikke fremgår eksplisitt av utslippstillatelsen at en slik tillatelse gis i medhold av denne konkrete bestemmelsen. Tillatelsen til å drive et mineralavfallsanlegg er dermed også en «*integrert del av virksomhetens tillatelse etter forurensningsloven § 11*», slik forespeilet av avfallsforskriften § 17-4 første ledd annet punktum.

Spørsmålet er dermed om utslippstillatelsen, som altså også omfatter en tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg, oppfyller de innholdsmessige krav som stilles til den i avfallsforskriften kapittel 17 og mineralavfallsdirektivet. Svaret på dette er «nei»: Utslippstillatelsen inneholder nemlig ikke en godkjent avfallshåndteringsplan. Dette utgjør et brudd på avfallsforskriften § 17-6 bokstav c, jf. mineralavfallsdirektivet artikkel 7 nr. 1, jf. nr. 2 bokstav c.

Kravene til innholdet i tillatelsen til å drive mineralavfallsanlegg, fremgår av avfallsforskriften § 17-6. Det fremgår av bokstav c at en tillatelse «*skal minst inneholde [...] godkjent avfallshåndteringsplan*».

Ordene «*skal*» og «*minst*» innledningsvis i bestemmelsen, gir uttrykk for at kravene i bokstav a til e er absolutt minstekrav til tillatelsen til å drive mineralavfallsanlegg, som altså skal utgjøre en integrert del av utslippstillatelsen.

Bestemmelsen gjennomfører deler av artikkel 7 i mineralavfallsdirektivet. Følgende fremgår av mineralavfallsdirektivet artikkel 7 nr. 1:

«1. No waste facility shall be allowed to operate without a permit granted by the competent authority. The permit shall contain the elements specified in paragraph 2 of this Article and shall clearly indicate the category of the waste facility in accordance with the criteria referred to in Article 9.» (understreket her).

Bestemmelsen gir uttrykk for at tillatelsen skal inneholde elementene som er spesifisert i artikkel 7 nr. 2. Det følger videre av artikkel 7 nr. 2 bokstav c at ett av disse elementene er «*the waste management plan pursuant to article 5*».

Det fremgår dermed av avfallsforskriften § 17-6 bokstav c og mineralavfallsdirektivet artikkel 7 nr. 1, jf. nr. 2 bokstav c at en tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg skal inneholde en godkjent avfallshåndteringsplan. Ordlyden er klar, og det åpnes for eksempel ikke for at utformingen eller godkjenningen av avfallshåndteringsplanen kan utskytes til et senere tidspunkt. Det er i seg selv et poeng at avfallshåndteringsplanen behandles og godkjennes i forbindelse med utstedelsen av tillatelsen til å drive mineralavfallsanlegg. Avfallshåndteringsplanen utgjør en sentral del av grunnlaget som forvaltningen må basere sin beslutning om tillatelse skal innvilges eller ikke på.

At bestemmelsen skal forstås på denne måten, fremgår også av Miljødirektoratets og Mineraldirektoratets notat om miljø og avfallsdisponering i mineralindustrien, som ble utferdiget på oppdrag for Miljødepartementet og oversendt departementet den 18. desember 2018.

Bilag 144: Miljø og avfallsdisponering i mineralindustrien av 18. desember 2018

På side 6-7 i notatet fremgår følgende:

«I avfallsforskriften kapittel 17 finnes det krav til håndtering av mineralavfall og dette kapitlet er en gjennomføring av mineralavfallsdirektivet. I § 17-4 er det stilt et særskilt krav til tillatelse. Denne tillatelsen skal være en integrert del av virksomhetens tillatelse etter forurensningsloven § 11 og skal inneholde en godkjent avfallshåndteringsplan, jf. § 17-6 bokstav c.»

Det gjøres særlig oppmerksom på at avfallsforskriften § 17-6 var trådt i kraft da utslippstillatelse ble utstedt av Miljødirektoratet. Det har dermed ingen betydning at avfallsforskriften kapittel 17 ikke var inntatt i norsk rett da søknad om utslippstillatelse ble levert, slik Miljødepartementet synes å mene i sitt svar på Naturvernforbundets og Natur og Ungdoms søksmålsvarsel. Søksmålsvarselet og saksøktes svar på dette, fremlegges som

Bilag 145: Søksmålsvarsel til Miljødepartementet av 11. mai 2022

Bilag 146: Miljødepartementets svar på søksmålsvarsel av 30. mai 2022

Kravene til innholdet av tillatelsen gjaldt uavhengig av dette fullt ut da vedtak ble truffet. Det er ingen holdepunkter i forskriften for at kravene til tillatelsens innhold ikke skal gjelde der søknad ble innsendt før kapittel 17 i avfallsforskriften ble inntatt i norsk rett. Norske myndigheter skulle dermed ha innhentet et forslag til avfallshåndteringsplan og godkjent denne som ledd i behandlingen av søknaden om utslippstillatelse og tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg, for å sikre etterlevelse av forskriften og direktivet.

Det er på det rene at utslippstillatelsen ikke inneholder en godkjent avfallshåndteringsplan. Dette følger allerede av at det i utslippstillatelsens (bilag 110) vilkår punkt 8.3 stilles krav om at Nordic Mining skal opprette en avfallshåndteringsplan og få denne godkjent av Miljødirektoratet før deponi tas i bruk.

Forurensningstillatelsen inneholder dermed ingen godkjent avfallshåndteringsplan. Denne planen skal utarbeides av Nordic Mining på et senere tidspunkt, sendes inn til Miljødirektoratet og godkjennes før deponiet tas i bruk. Dette er ikke i tråd med avfallsforskriften § 17-6 bokstav c og mineralavfallsdirektivet artikkel 7 nr. 1, jf. nr. 2 bokstav c. Nordic Minings tillatelse til å drive et mineralavfallsanlegg har dermed ikke fått et korrekt innhold, og lider dermed av en innholdsmangel.

12.3 Etterfølgende godkjennelse av avfallshåndteringsplan er ikke tilstrekkelig

Saksøkerne vil for god ordens skyld gjøre rede for hvorfor en etterfølgende godkjennelse av avfallshåndteringsplanen, slik Miljødirektoratet legger opp til i vilkårene for tillatelsen, ikke er tilstrekkelig til å oppfylle kravene i avfallsforskriften og mineralavfallsdirektivet.

For det første fremgår det allerede av ordlyden i bestemmelsen i avfallsforskriften § 17-6 at en slik etterfølgende godkjenning ikke er tilstrekkelig. Tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg «skal minst inneholde» godkjent avfallshåndteringsplan. At det i utslippstillatelsen stilles vilkår om at avfallshåndteringsplan godkjennes i etterkant, er dermed ikke tilstrekkelig til å oppfylle kravene til innholdet av tillatelsen.

Videre er det en rekke andre rettskilder som underbygger at avfallshåndteringsplan skal foreligge på tidspunktet hvor tillatelse gis. Dette gjelder uavhengig av om søknad om tillatelse ble innsendt før eller etter mineralavfallsdirektivet trådte i kraft og ble implementert i norsk rett.

For det første åpner ikke overgangsbestemmelsene i forskriften og direktivet for å tolke avfallsforskriften § 17-6 innskrenkende. For øvrig vitner overgangsbestemmelsene om at avfallshåndteringsplan må komme raskt på plass. Det vises til overgangsbestemmelsene i avfallsforskriften § 17-18 og i mineralavfallsdirektivet artikkel 24. Overgangsbestemmelsene er også kommentert i en konsekvensutredning som norske forurensningsmyndigheter utarbeidet ifbm. implementeringen av mineralavfallsdirektivet, og i faktaark M-381.

Bilag 147: Konsekvensvurdering av forslag til gjennomføring av mineralavfallsdirektivet i norsk rett

Bilag 148: Faktaark M-381, Avfallshåndteringsplan for mineralavfall, 2015

Overgangsbestemmelsene innebærer blant annet at driftsansvarlige for eksisterende avfallsanlegg som ikke hadde utarbeidet og fått godkjent en avfallshåndteringsplan tidligere, måtte sende inn et forslag til avfallshåndteringsplan innen den 1. september 2012. Forurensningsmyndighetene skulle deretter vurdere opplysningene og eventuelt endre tillatelsen.

Når eksisterende avfallsanlegg ble pålagt å sende inn avfallshåndteringsplan innen 1. september 2012, har det formodningen mot seg at en virksomhet som Nordic Mining, som fortsatt var i søknadsprosessen på dette tidspunktet, ikke måtte gjøre det samme. I lys av overgangsbestemmelsenes strenge utforming, kan det uansett ikke være rom for at tidspunktet for innlevering av forslag til avfallshåndteringsplan utskytes til etter at det er fattet vedtak om utslippstillatelse. Det vises også til at overgangsbestemmelsene ikke inneholder særlige regler for de tilfeller hvor søknad om tillatelse leveres før forskriften og direktivet trådte i kraft. Det innebærer at det ikke er grunnlag for å tolke avfallsforskriften § 17-6 bokstav c innskrenkende, eller at noen av overgangsbestemmelsene skal anses som *lex specialis* i foreliggende tilfelle.

For det andre tilsier formålet med et krav om godkjent avfallshåndteringsplan på tidspunktet når utslippstillatelse gis, at en etterfølgende godkjenning ikke er tilstrekkelig, jf. avfallsforskriften § 17-7 første og andre ledd og mineralavfallsdirektivet artikkel 5 nr. 2. Det vises til at (1) avfallshåndteringsplanen ikke er vurdert i planleggingsfasen av prosjektet, og at den dermed ikke kan bidra til å virke inn på valg av driftsmetode, (2) en sen avfallshåndteringsplan ikke vil fremme nyttiggjøring av mineralavfall og (3) en sen avfallshåndteringsplan vil gjøre opinionens innvirkningsmuligheter illusoriske. Dermed er tidspunktet for presentasjonen av en fullstendig avfallshåndteringsplan helt avgjørende. Dersom avfallshåndteringsplanen ikke kan vurderes tidlig i prosessen, er den så godt som verdiløs; det blir en beskrivelse av hvordan prosjektet *vil* gjennomføres, og ikke en beskrivelse av hvordan prosjektet *kan* gjennomføres.

Dette var også sentrale elementer i ESAs brev til Miljødepartementet av 6. oktober 2021, der ESA kom med sine foreløpige konklusjoner i sak 80563 som bl.a. omhandlet Førdefjorden. ESA kom her til at det er i strid med mineralavfallsdirektivet at en tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg ikke inneholder en godkjent avfallshåndteringsplan, jf. side 15-16. Vi nevner at det i forbindelse med ESAs behandling av sak 80563 ble avholdt to pakkemøter mellom Miljødepartementet og ESA der saken ble diskutert. Et møte den 27. oktober 2017 og et møte den 29. november 2021. Referatene fra disse møtene **begjæres fremlagt. (CC)**

Bilag 149: ESAs brev til Miljødepartementet av 6. oktober 2021

Forholdene taler samlet sett for at avfallsforskriften § 17-6 bokstav c må forstås etter sin ordlyd, og at det ikke er tillatt å utarbeide, vurdere og godkjenne en avfallshåndteringsplan etter at utslippstillatelse og tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg er utstedt.

12.4 Unntaket om unødvendig duplisering av informasjon kommer ikke til anvendelse

I sitt svar til søksmålsvarselet, anfører staten i brev datert 30. mai 2022 at søknaden fra Nordic Mining inneholder tilstrekkelig informasjon om avfallshåndtering til at kravene etter direktivet er oppfylt, med henvisning til mineralavfallsdirektivets artikkel 5 nr. 5. Bestemmelsen lyder slik:

«Plans produced pursuant to other national or Community legislation and containing the information specified in paragraph 3 may be used where this obviates the unnecessary duplication of information and the repetition of work by the operator, on condition that all requirements under paragraphs 1 to 4 are met.»

Artikkel 5 nr. 5 i mineralavfallsdirektivet får imidlertid ikke anvendelse i denne saken.

For det første er det ikke vist til noe nasjonalt rettsgrunnlag for å unnlate å behandle og godkjenne en avfallshåndteringsplan ved utstedelse av tillatelse. Det finnes ingen hjemmel i avfallsforskriften kapittel 17 som åpner for å fravike kravet om godkjent avfallshåndteringsplan som en integrert del av tillatelse til å drive mineralavfallsanlegg, som igjen skal være en integrert del av utslippstillatelsen. En eventuell hjemmel til å fravike den klare ordlyden i avfallsforskriften § 17-6 bokstav c, må i så fall innfortolkes. Selv om presumpsjonsprinsippet rekker langt, er det etter saksøkernes syn ikke grunnlag for å innfortolke en tilsvarende regel som den i artikkel 5 nr. 5.

For det andre foreligger det i denne saken ingen «plan» utarbeidet ihht. nasjonal rett eller EU-rett. I dette tilfellet er det ikke slik at en annen offentlig vedtatt plan trer i stedet for avfallshåndteringsplanen. Forvaltningen har i svar på søksmålsvarsel (bilag 146) på side 1 lagt til grunn at søknaden inneholdt tilstrekkelig informasjon om avfallshåndtering til at kravene etter direktivet er oppfylt. Direktivet stadfester imidlertid at det er «[p]lans» som kan tre istedenfor avfallshåndteringsplan. Informasjon i en søknad er ikke en plan som sådan. Det må dreie seg om en bindende plan, for eksempel en reguleringsplan. Dersom artikkel 5 nr. 5 kan benyttes i et tilfelle som det foreliggende, vil det i realiteten innebære at nasjonale myndigheter aldri behøver å godkjenne en avfallshåndteringsplan, fordi det kan vises til at søknaden om tillatelse inneholdt tilstrekkelig informasjon om avfallshåndtering. En slik tolkning kan ikke være riktig, idet den vil svekke direktivets effektive virkning.

For det tredje inneholder søknaden uansett ikke tilstrekkelig informasjon til å oppfylle vilkårene i mineralavfallsdirektivet artikkel 5 nr. 1-4, som innebærer at søknaden må oppfylle alle kravene som gjelder til en avfallshåndteringsplan. Disse kravene er svært strenge. Kravene til en avfallshåndteringsplan overlater i begrenset grad et skjønnsrom til myndighetene; de er tvert imot innført for å begrense myndighetenes skjønn, og for å sikre en god miljøbeskyttelse, jf. bl.a. COM(2003) 319 final (bilag 136) side 15. Videre gjelder det strengere krav til avfallshåndteringsplanen ved risikofylt deponering, slik sjødeponi er. Det vises til Forurensningsdirektoratets konsekvensutredning i forbindelse med implementeringen av mineralavfallsdirektivet på side 1-2 og COM(2003) 319 final på side 23 og 24. I lys av at det gjelder høye krav til innholdet av en avfallshåndteringsplan, er det heller ikke uvanlig at slike planer refuseres av medlemslandene i EU, jf. bl.a. en rapport utarbeidet av Bipro på oppdrag fra Kommisjonen om gjennomføringen av mineralavfallsdirektivet i EU på side 76.

Bilag 150: Bipro-rapport om gjennomføringen av mineralavfallsdirektivet i EU av 12. april 2016

Som et enkelt eksempel på at søknaden ikke inneholder tilstrekkelig informasjon, vises det til punkt 6.1 i den reviderte søknaden av 10. september 2009 som omhandler utnyttelse av restmasser. Her gis det ingen beskrivelse av faktisk utnyttelser av restmasser, kun noen løse kommentarer om at dette skal undersøkes nærmere. Denne beskrivelsen er ikke i tråd med mineralavfallsdirektivet artikkel 5 nr. 3 annet ledd, jf. nr. 2 bokstav b samt avfallsforskriften § 17-7 første ledd.

Det nevnes også at ESA i brev av 6. oktober 2021 (bilag 149) på side 15-16 fremhever at den norske praksisen med etterfølgende avfallshåndteringsplan, ikke kan rettferdiggjøres etter mineralavfallsdirektivet artikkel 5 nr. 5.

12.5 Forurensningstillatelsen må kjennes ugyldig

Utslippstillatelsen inneholder ikke en godkjent avfallshåndteringsplan, i strid med kravet i avfallsforskriften § 17-6 bokstav c, jf. også mineralavfallsdirektivet artikkel 7 nr. 1, jf. nr. 2 bokstav c. Tillatelsen har dermed et uriktig innhold, og lider dermed av en innholdsmangel. Og det i ordets rette forstand; tillatelsen mangler et lovbestemt innhold.

Når utslippstillatelsen er utstedt i strid med mineralavfallsdirektivet, innebærer effektivitetsprinsippet uansett at vedtaket må kjennes ugyldig. I vår sak er den eneste måten å sikre direktivets effektive virkning på, at vedtaket kjennes ugyldig. Direktivets formål er å redusere skadevirkninger på miljø og menneskers helse, jf. mineralavfallsdirektivet artikkel 1. Dette sikres særlig ved at det stilles krav til at virksomheten tar avfallshåndtering i betraktning i designfasen av prosjektet og ved valg av metode for mineralutvinning. Det vises her til direktivets artikkel 5 nr. 2 bokstav (a) punkt (i). For å sikre direktivets gjennomslagskraft og effektivitet, er det nødvendig at feilen rettes. Dette kan kun skje gjennom å konstatere utslippstillatelsen ugyldig, slik at norske myndigheter på ny kan vurdere hvorvidt en slik tillatelse kan og skal utstedes, og eventuelt på hvilke vilkår.

13 ANDRE MANGLER VED UTREDNINGEN OG VURDERINGEN AV ALTERNATIVER

13.1 Innledning

Det anføres at utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er ugyldig som følge av at forvaltningen har bygget på en uriktig forutsetning for interesseavveiningen etter hhv. forurensningsloven § 11 og mineralloven § 43.

Nordic Mining har fått tillatelse til sjødeponi etter forurensningsloven § 11 og driftskonsesjon etter mineralloven § 43. Begge tillatelsene krever at forvaltningen foretar en interesseavveining, jf. forurensningsloven § 11 femte ledd og mineralloven § 43 annet ledd, jf. §§ 1 og 2.

I denne saken er det to overordnende interesser som står mot hverandre. På den ene siden står miljøhensyn, og på den andre siden står økonomiske hensyn. Miljødepartementet og Næringsdepartementet har konkludert med at hensynet til miljøet må vike.

Forvaltningens interesseavveining bygger på et uriktig premiss om at gruvedriften må gjennomføres på en måte som innebærer åpent dagbrudd og sjødeponi. Dette aktualiserer fire selvstendige ugyldighetsgrunner som presenteres nedenfor.

13.2 Sløsing med ressurser kan ikke tillates etter mineralloven § 43, jf. § 1 og § 2

Næringsdepartementet har i driftskonsesjonen gitt Nordic Mining rett til å dumpe store mengder med mineraler i Førdefjorden. De uutnyttede mineralene som havner i fjorden, vil trolig aldri kunne utnyttes i fremtiden. Det anføres at utslippstillatelsen av denne grunn mangler nødvendig lovhjemmel, ved at den ligger utenfor minerallovens ramme.

Mineralloven § 43 bestemmer at driftskonsesjon kan gis til «den som har utvinningsrett». Mineralloven oppstiller pliktige hensyn ved skjønnsutøvelsen, jf. § 1 og § 2. Funksjonen til formålsparagrafen inntatt i lovens § 1, er å sikre at forvaltningen av mineralressurser skjer på en mest hensiktsmessig måte. Bestemmelsen angir at:

«Formålet med loven er å fremme og sikre samfunnsmessig forsvarlig forvaltning og bruk av mineralressursene i samsvar med prinsippet om en bærekraftig utvikling.» (understreket her)

I «*bærekraftig utvikling*» ligger det at forvaltningen av mineralressurser skal vurderes i et kortsiktig og langsiktig perspektiv. Forvaltningen av mineralske ressurser skal både hensynta dagens generasjoner og fremtidige generasjoner, jf. Ot.prp. nr. 43 (2008-2009) side 42. Det avgjørende for om mineralforvaltningen er bærekraftig, er at det er tale om en utvikling som sikrer behovene til dagens befolkning uten å svekke mulighetene for fremtidige generasjoner til å få sine behov dekket, jf. St. meld. nr. 46 (1988-1989).

I utredning til ny minerallov, NOU 2022: 8 pekes det på behovet for å anvende et forsiktighetsprinsipp eller føre-var-prinsipp, jf. side 51-52. Dette tilsier at man gjennom tillatelsessystemet bør stille krav om at massen som blir tatt ut, blir nyttiggjort så langt som mulig. Formålet ved driftskonsesjonen er å sikre best mulig utnyttelse av mineralforekomstene, jf. side 199 og at massene som ikke utnyttes bør disponeres på en måte som gjør det mulig å utnytte dem i fremtiden, jf. side 63. Mineralloven krever altså at utnyttelse av mineralressurser skjer i en grad og et tempo som ivaretar både dagens generasjoner og fremtidige generasjoners behov for mineralressurser. Kravet harmonerer med Grunnloven § 112.

Det vises til stevningen punkt 7, hvor det fremgår at en det er mulig med en økt utnyttelse av ressursene i Engebøfjellet. Til tross for dette, tillates det i driftskonsesjonen av Nordic Mining utnytter kun en liten andel av tilgjengelige ressurser. Dette kan i seg selv tilsi at tillatelsen er gitt i strid med minerallovens bestemmelser. Lovstridigheten gjør seg særlig synlig ved at massene som Nordic Mining ikke vil utnytte, skal lagres på havets bunn, slik at fremtidig utnyttelse trolig er helt utelukket. På denne bakgrunn anføres det at utslippstillatelsen er ugyldig som følge av at avgjørelsens innhold ligger utenfor minerallovens ramme.

13.3 Unødvendig forurensning kan ikke tillates etter forurensningsloven § 11

Hovedregelen er at ingen har rett til å forurense, jf. forurensningsloven § 7. Dette må ses i lys av at forurensningsloven har som formål å sørge for at det ytre miljø får et tilstrekkelig vern mot forurensning og at mengden avfall reduseres, jf. § 1. Dersom man skal ha rett til å drive forurensende virksomhet, må det gjøres unntak fra denne hovedregelen.

Forurensningsloven § 2 bestemmer at loven skal gjennomføres blant annet ved at:

- det tas utgangspunkt i den teknologi som gir de beste resultater for «*nåværende og fremtidig bruk av miljøet*» og økonomiske forhold, jf. nr. 3;

- avfall håndteres slik at det blir «*minst mulig skade og ulempe*», jf. nr. 4;
- den som er ansvarlig for forurensning og avfall er ansvarlig for kostnadene dette medfører, jf. nr. 5.

Lovens utgangspunkt, formål og retningslinjer sammenholdt med Grunnlovens § 112 innebærer etter saksøkernes syn at *unødvendig* forurensning ikke kan tillates. Forurensning er *unødvendig* når det er mulig og realistisk å gjennomføre et prosjekt på en annen måte uten at miljøet blir skadelidende. I foreliggende sak er det *unødvendig* å tillate at 250 millioner tonn med avgangsmasser deponeres i Førdefjorden. Forvaltningen kunne derfor ikke innenfor lovens grenser gi en slik tillatelse, og utslippstillatelsen er ugyldig.

13.4 Skjønnsutøvelsen bygger på uriktige faktiske forutsetninger

Det anføres at utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er ugyldige som følge av at tillatelsene etter forurensningsloven § 11 og mineralloven § 43, jf. §§ 1 og 2 bygger på uriktige faktiske forutsetninger.

Forvaltningen har lagt til grunn at miljøskadelig sjø- eller landdeponi er en nødvendig forutsetning for gruveprosjektet, jf. for kongelig resolusjon av 19. februar 2016 side 9 (bilag 92) med videre henvisning til Miljødirektoratets anbefaling pkt. 3.10 (bilag 78), hvor det heter at:

«[m]engdene [med avfall] er imidlertid så store at det er urealistisk å ikke ha deponeringsløsninger.»

Næringsdepartementet har i liten grad behandlet alternativer til sjødeponi og bruk av masser i sitt vedtak av 6. mai 2022 (bilag 117). Næringsdepartementet har imidlertid vist til Miljødepartementets behandling av miljøkonsekvensene av et sjødeponi, jf. bla. side 22, og pekt på at alternativ bruk av masser må behandles i forbindelse med Nordic Minings avfallshåndteringsplan, jf. side 18. Mineraldirektoratet har på sin side vist til at alternativer til sjødeponi er vurdert i forbindelse med utslippstillatelsen, (se bilag 101 side 5), og det må legges til grunn at også driftskonsesjonen hviler på en forutsetning om at deponi er nødvendig.

Som beskrevet i stevningens punkt 7, er det imidlertid mulig å oppnå de samme positive ringvirkningene av et gruveprosjekt i Engebøfjellet, *uten dagbrudd og uten sjødeponi*. Utslippstillatelsen og driftskonsesjonen hviler dermed på et uriktig og mangelfullt faktisk grunnlag om at miljøskadelig deponi er en forutsetning for å oppnå de positive samfunns- og næringsmessige interessene som følger av gruvevirksomheten.

På samme måte som i Rt. 1960 side 1374 og Rt. 2009 side 851, dreier det seg om en så vesentlig svikt i det faktiske grunnlaget at det er klart at feilen kan ha virket bestemmende inn på avgjørelsens innhold. Følgen av den vesentlige svikten er at utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er ugyldig.

13.5 Alternative driftsmetoder er mangelfullt utredet

Årsaken til at forvaltningen har bygget på et uriktig og mangelfullt faktisk grunnlag, er at forvaltningen ikke har overholdt sin utredningsplikt. Dette er en saksbehandlingsfeil som medfører ugyldighet.

Forvaltningens alminnelige utredningsplikt følger av forvaltningsloven § 17 første ledd 1. pkt, som bestemmer at forvaltningen skal påse at saken er «*så godt opplyst som mulig*» før vedtaket treffes. Hvor strenge krav det stilles til utredning, må foretas på bakgrunn av en avveining mellom behovet for grundighet på den ene siden og hensynet til effektivitet og forsvarlig ressursbruk på den andre, jf. NOU 2019: 5 side 322.

Kravet til grundig utredning skjerpes der det er snakk om et inngripende vedtak, og det stilles særlig strenge krav til utredning der det dreier seg om tiltak med betydelige miljøkonsekvenser, jf. Graver, *Alminnelig forvaltningsrett*, 5. utgave, 2019 side 451 og Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) side 379. Dette harmonerer godt med Grunnloven § 112. I denne saken skjerpes utredningsplikten ytterligere ved at en rekke regelverk krever at best tilgjengelig teknologi og fremgangsmåte skal anvendes. Det vises til vannforskriften § 12 (2) bokstav c som er gjennomgått over, og til naturmangfoldloven § 12 som bestemmer at for å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet skal man ta i bruk «*driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som [...] gir de beste samfunnsmessige resultater*». Saksøkerne viser i denne forbindelse til C-239/04 om EUs habitatdirektiv (1992/43/EU) art. 6 (4). EUs habitatdirektiv artikkel 6 (4) oppstiller krav om utredning av alternativer, slik det også fremgår av vanndirektivet artikkel 4 (7) (d), og

avgjørelsen har overføringsverdi til vår sak. I dommens avsnitt 27 og 28 la EU-domstolen til grunn at det ikke er tilstrekkelig å kun ta utgangspunkt i hvordan det omsøkte tiltak er utformet. Utredningsplikten må også leses i lys av konsekvensutredningsforskriften § 19 annet ledd, som stiller krav om utredning av relevante og realistiske alternativer, jf. også plandirektivet artikkel 5 nr. 1 og tiltaksdirektivet (direktiv 2011/92/EU, som endret ved direktiv 2014/52/EU) artikkel 5 nr. 1 bokstav d.

I denne saken, hvor Nordic Minings omsøkte tiltak vil medføre betydelig miljøforringelse, pliktet forvaltningen å undersøke og vurdere om prosjektet kunne gjennomføres med en alternativ driftsmåte.

Som beskrevet i punkt 8, har forvaltningen i denne saken kun undersøkt alternativer innenfor rammene av Nordic Minings omsøkte driftsmetode og fremgangsmåte. Undersøkelsene er skissemessige, og berører ikke spørsmålet om det mulig å realisere gruveprosjektet uten åpent dagbrudd og dermed uten sjødeponi. Dersom forvaltningen hadde foretatt nødvendige undersøkelser, ville den avdekket at gruveprosjektet kan realiseres uten sjødeponi. Det vises til stevningen punkt 7, som viser at dette er mulig ved en omlegging av driftsform fra åpent dagbrudd til underjordsdrift.

På samme måte som i foregående punkt, er følgen av den vesentlige svikten at utslippstillatelsen og driftskonsesjonen er ugyldige.

14 MANGLER VED UTREDNINGEN OG VURDERINGEN AV DEPONIETS MILJØKONSEKVENSER

14.1 Skjønnsutøvelsen bygger på uriktige faktiske forutsetninger om miljørisiko

Staten har samlet sett undervurdert de negative miljøkonsekvensene av et sjødeponi, og skjønnsutøvelsen bygger også av denne grunn på uriktige faktiske forutsetninger, jf. forurensningsloven § 11 og mineralloven § 43.

For det første undervurderer Miljødepartementet risikoen for og omfanget av partikkelspredningen fra sjødeponiet. Vurderingene av strømningsforholdene bygger blant annet på modeller med klare svakheter, mens modelleringer gjennomført av Havforskningsinstituttet ikke er hensyntatt. Det vises for øvrig til beskrivelsen i punkt 9.4 ovenfor.

For det andre undervurderer Miljødepartementet skadeligheten og omfanget av spredningen av nanopartikler. Det vises til at dette temaet er svært sparsommelig vurdert og til at det er påvist et konkret skadepotensial ved disse partiklene av bl.a. NIFES. Dette vil igjen få konsekvenser for matsikkerheten. Det vises for øvrig til beskrivelsen i punkt 9.5 ovenfor.

Disse feilene medfører hver for seg, og samlet sett, at sjødeponiets konsekvenser for naturmangfoldet er uriktig beskrevet. Konsekvensene vil bli langt mer alvorlige enn det som er forutsatt av forvaltningen. Det vises til punkt 9.6 ovenfor. Dette gjelder både for utslippstillatelsen og driftskonsesjonen, som i stor grad viser til Miljødepartementets vurderinger. Det understrekes at kravene i naturmangfoldloven om tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag (§ 8) og føre-var-prinsippet (§ 9) skal legges til grunn ved vurderingen.

Staten har med dette lagt uriktige faktiske forutsetninger til grunn for sin vurdering etter forurensningsloven § 11 og mineralloven § 43. Dette fører til at vedtakene er ugyldige.

14.2 De negative miljøkonsekvensene er mangelfullt utredet

Alternativt kan staten, ved å bygge på de uriktige faktiske forholdene som nevnt, anses å ha brutt sin utredningsplikt ved å ikke sikre et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for sine faktiske forutsetninger. Det vises til utredningsplikten slik denne er beskrevet i punkt 13.5, og til departementets vurderinger av de negative miljøkonsekvensene som beskrevet i punkt 9. **Feil! Fant ikke referansekilden.** ovenfor.

Når det gjelder *partikkelspredning* vises det igjen til at vurderingene av strømningsforholdene bygger på utvalgte modeller med klare svakheter, mens andre modelleringer ikke er hensyntatt. Samlet sett har staten ikke gjort nok for å redusere den usikkerheten som er knyttet til omfanget av partikkelspredningen.

Når det gjelder *nanopartikler* vises det til at dette ikke er utredet av tiltakshaver, og knapt vurdert av staten i vedtakene. Dette utgjør et klart brudd på forvaltningens utredningsplikt, særlig når det finnes konkrete holdepunkter for at skadepotensialet kan være høyt.

15 OPPSUMMERING OVER DOKUMENTER SOM BEGJÆRES FREMLAGT

Det bes om at følgende dokumenter fremlegges:

- A. Brev fra Miljødepartementet til Naturforvaltningsdirektoratet datert 6. juli 2011
- B. «Miljøbelastning i fjorder på Vestlandet», datert 8. september 2011, dokument nr.: 11 fra Miljødepartementets sak 2007/3112
- C. «Internasjonal regulering og praksis vedrørende deponering av gruveavfall i sjø», datert 3. november 2011, dokument nr.: 12. fra Miljødepartementets sak 2007/3112
- D. «Engbø Utkast til brev til Klif», datert 7. november 2011, dokument nr.13. fra Miljødepartementets sak 2007/3112
- E. «Gruvedrift i Norge - status kommende saker og tidligere sjødeponering», datert 14. november 2011, dokument nr.: 14 fra Miljødepartementets sak 2007/3112
- F. «Tilleggsbrev Engbø innspill Klif», datert 27. januar 2012, dokument nr. 17. fra Miljødepartementets sak 2007/3112
- G. «Bakgrunnsnotat for møtet om Engbøsaken», datert 26. juni 2012, dokument nr. 22. fra Miljødepartementets sak 2007/3112
- H. «Ad. møte hos statsråden 130911 - Saksbehandling knyttet til Nordic Minings planer om å starte uttak av rutil i Engbøfjellet», datert 9. september 2011, dokument nr. 14. fra Miljødepartementets sak 2011/2252
- I. «Reguleringsplan for Engbøfjellet Naustdal og Askvoll kommuner», datert 9. desember 2011, dokument nr. 28. fra Miljødepartementets sak 2011/2252
- J. «Oversikt over prosessen knyttet til behandling av gruvesaken i Engbøfjellet», datert 23. januar 2012, dokument nr.: 33. fra Miljødepartementets sak 2011/2252
- K. «Bakgrunnsnotat for møtet om Engbøfjellet – foreløpige innspill», datert 20. mars 2012, dokument nr. 41. fra Miljødepartementets sak 2011/2252
- L. «Bakgrunnsnotat for møte om Engbøsaken», datert 27. juni 2012, dokument nr. 49. fra Miljødepartementets sak 2011/2252
- M. Miljødepartementets brev av 6. juli 2012 og 31. januar 2012
- N. Oversendelsen og eventuelt øvrig korrespondanse mellom Næringsdepartementet og direktoratet vedr. sistnevntes uttalelser av 11. januar 2012
- O. Brev fra Miljødepartementet til Forurensningsdirektoratet av 7. november 2012
- P. Brev fra Forurensningsdirektoratet til Miljødepartementet av 15. november 2011
- Q. Brev fra Forurensningsdirektoratet til Miljødepartementet den 20. november 2012
- R. Miljødepartementets spørsmål til Forurensningsdirektoratet
- S. Forurensningsdirektoratets og Naturforvaltningsdirektoratets vurderinger av kunnskapsbehovet som det visstnok vises til på side 1 i det nevnte brevet fra Forurensningsdirektoratet til Miljødepartementet av 20. november 2012
- T. Naturforvaltningsdirektoratets brev av 13. november 2012 som det visstnok vises til nederst på side 1 i brevet av 20. november 2012 (med mindre dette er det samme brevet som nevnt i foregående begjæring)
- U. Øvrige dokumenter som har blitt utvekslet mellom Naturforvaltningsdirektoratet, Forurensningsdirektoratet og Miljødepartementet vedr. tilleggsutredninger/krav til kunnskapsgrunnlag
- V. Referat fra møte den 3. april 2013 mellom Nordic Mining og miljøminister Solhjell
- W. Dokumentasjon knyttet til møte den 8. oktober 2014 mellom Nordic Mining og Miljødepartementet/Kommunaldepartementet
- X. Næringsdepartementets brev av 14. oktober 2014 til Fiskeridirektoratet
- Y. E-post datert 11. november 2014 der Miljødepartementet ber om en oppdatert vurdering av forholdet til vannforskriften § 12

- Z.** Forurensningsdirektoratets brev til Miljødepartementet datert 12. mars 2012
- Æ.** Referater og øvrig korrespondanse og dokumentasjon i forbindelse med eventuelle møter foranlediget av brev fra kommunene og fylkeskommunen til Miljødepartementet av 10. november 2014
- Ø.** Kommunikasjon mellom Miljødepartementet og Miljødirektoratet i tidsperioden frem til 15. desember 2014
- Å.** Miljødirektoratets vurdering av klagernes anførsler i brev av 24. september og 8. oktober 2015
- AA.** Miljødirektoratets brev av 7. juni 2021 med oversendelse av klage til Miljødepartementet for endelig avgjørelse.
- BB.** Miljødirektoratets brev av 7. september 2021 med oppfordring til (bl.a.) Havforskningsinstituttet om å komme med innspill til planlagt overvåkning i Førdefjorden.
- CC.** Referater fra pakkemøter avholdt den 27. oktober 2017 og 29. november 2021

16 VIDERE SAKSFORBEREDELSE, BERAMMELSE, RETTSMEKLING

Saken reiser flere faktiske spørsmål og det vil kunne bli behov for omfattende bevisførsel, jf. punkt 4 og 5 ovenfor.

Staten varsles herved om at denne side vil henvende seg til mulige vitner fra Havforskningsinstituttet, jf. advokatforskriften kap. 12, pkt. 4.6.

I den første delen av saksforberedelsen vil det være hensiktsmessig å få avklart hvilke faktiske temaer som er omtvistet og hvilken bevisførsel som vil være nødvendig. Staten bes i den anledning om å konkret påpeke i tilsvaret hvilke faktiske og rettslige punkter man er uenig i.

Saksøkerne vil foreslå at det avholdes et eget planmøte om dette etter at tilsvaret foreligger.

Det er vanskelig å anslå et nøyaktig antall rettsdager. Vårt foreløpige anslag er at saken kan avvikles på seks til åtte dager. Vi vil likevel foreslå at det inntil videre reserveres to uker til hovedforhandling. Det er ønskelig at saken blir berammet i første halvår 2023.

Saken er ikke egnet for rettsmekling.

17 PÅSTAND

På vegne av saksøkerne nedlegges slik påstand:

1. Kongelig resolusjon av 19. februar 2016 er ugyldig.
2. Klima- og Miljødepartementets vedtak av 23. november 2021 er ugyldig.
3. Nærings- og fiskeridepartementets vedtak av 6. mai 2022 er ugyldig.
4. Naturvernforbundet og Natur og Ungdom tilkjennes sakskostnader.

* * *

Stevningen lastes opp i Aktørportalen av advokat Amund Noss på vegne av begge prosessfullmektiger på saksøkersiden. Det bes om at advokat Asle Bjelland også registreres som prosessfullmektig i Aktørportalen.

* * *

Oslo, 14. november 2022
CMS Kluge Advokatfirma AS

Asle Bjelland
advokat

Amund Noss
advokat